תנ"ך · ראשונים · ספורנו · תורה

ספורנו על במדבר

ספורנו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספורנו על במדבר

ספורנו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספורנו-על-במדבר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פרק ב 6
פרק ג 7
פרק ד 9
פרק ה 10
פרק ו 12
פרק ז 14
פרק ח 15
פרק ט 17
פרק י 19
פרק יא 21
פרק יב 24
פרק יג 26
פרק יד 29
פרק טו 33
פרק טז 34
פרק יז 37
פרק יח 38
פרק יט 39
פרק כ 41
פרק כא 44
פרק כב 46
פרק כג 50
פרק כד 52
פרק כה 54
פרק כו 55
פרק כז 56
פרק כח 57
פרק כט 58
פרק ל 58
פרק לא 59

פרק לב 60
פרק לג 61
פרק לד 62
פרק לה 62
פרק לו 62

פרק א

פסוק ב

שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ. לְסַדְּרָם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד, אִישׁ עַל דִּגְלוֹ, בִּלְתִּי מִלְחָמָה, אֶלָּא שֶׁיִּפָּנוּ הָאֻמּוֹת מִפְּנֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ קְצָתָם, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ (ישעיהו יז:ט) "כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאָמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אוּלַי הָיוּ מִשְׁפָּחוֹת מֵהַגִּרְגָּשִׁי שֶׁעָלָיו אָמְרוּ חֲכָמִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁעָמַד וּפָנָה מֵאֵלָיו. וּבְקִלְקוּל הַמְרַגְּלִים הוֹסִיפוּ הַשֶּׁבַע אֻמּוֹת לְהָרַע אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהֶצְרֵךְ לְהַחֲרִימָם.

בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת. כִּי הָיָה אָז כָּל אֶחָד מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר נֶחְשָׁב בִּשְׁמוֹ הַמּוֹרֶה עַל צוּרָתוֹ הָאִישִׁית לְמַעֲלָתָם, עַל דֶּרֶךְ "וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם" (שמות לג:יז). וְלֹא כֵן קָרָה לְדוֹר בָּאֵי הָאָרֶץ, וּבְכֵן לֹא נִמְנוּ בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת (במדבר כו:ב) וְלֹא נִזְכְּרוּ זוּלָתִי רָאשֵׁי הַמִּשְׁפָּחוֹת וּמִסְפַּר הָאִישִׁים. וְעִם זֶה הוֹדִיעַ שֶׁהָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁאוֹתָם הָאִישִׁים בְּעַצְמָם יִחְיוּ וְיִירְשׁוּ הָאָרֶץ וְלֹא יִפָּקֵד מֵהֶם אִישׁ.

פסוק ד

אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו. וְהַטַּעַם שֶׁיִּהְיוּ אִתְּכֶם הוּא שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם רֹאשׁ לְבֵית אָבוֹתָיו, וְלֹא יִכָּחֵד מִמֶּנּוּ יַחַס כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

פסוק יח

וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִנְיָנָם זֶה כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ בּוֹ לְצָבָא הַמִּלְחָמָה, הָיְתָה הַכַּוָּנָה לִשְׁמוֹר יַחֲסָם, שְׁזְכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם. וּכְבָר אָמְרוּ (קידושין עו) אֵין בּוֹדְקִין אַחַר מִי שֶׁנִּכְתַּב בְּאִסְטְרַטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ (פֵּירוּשׁ בְּחַיְלוֹת בֵּית דָּוִד). וְזֶה כְּאָמְרָם (שם) שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחוֹת מְיוּחָסוֹת בְּיִשְׂרָאֵל.

פסוק כ

בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל. שֶׁלֹּא נָפַל מִמַּעֲלָתוֹ בְּדִינֵי שָׁמַיִם מִפְּנֵי תְּשׁוּבָתוֹ, כְּעִנְיַן "וַיִּהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר, בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן" (בראשית לה:כב-כג), אַף עַל פִּי שֶׁנָּפַל מִמְּנָה בְּדִינֵי אָדָם.

פסוק מד

אֵלֶּה הַפְּקוּדִים. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִמְנָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכוּ'.

פסוק מה

וַיִּהְיוּ כָּל פְּקוּדֵי. כָּל יוֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל. וְלֹא יָתֵר עַל בֶּן שִׁשִּׁים, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹצֵא בַּצָּבָא, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וְזוּלָתוֹ. וּבִלְעֲדֵיהֶם עֲלָה הַסְּכוּם אֶל מַה שֶּׁכָּתַב אַחַר כָּךְ.

פסוק מז

לֹא הָתְפָּקְדוּ. לֹא הָפְקְדוּ עַל יְדֵי הַפּוֹקְדִים וְלֹא הִתְפַּקְּדוּ מֵעַצְמָם, שֶׁלֹּא הֵכִינוּ עַצְמָם כִּשְׁאָר הָעָם לְהִקָּהֵל וּלְהִתְיַחֵס. וְזֶה הָיָה קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ לְמֹשֶׁה "אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד" (במדבר א:מט), כִּי אָמְנָם הִמְתִּינוּ לִרְאוֹת מַה יְצַוֶּה ה' לָהֶם, מֵאַחַר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֵׁבֶט לֵוִי עִם שְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּאָמְרוֹ "וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה" (במדבר א:ד).

פסוק מט

אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְתִּי "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר א:ב), וְהַלְוִיִּם מִכְּלָלָם לִהְיוֹת נִמְנִים גַּם הֵם, מִכָּל מָקוֹם הֵם נִבְדָּלִים מִשְּׁאָר עַם יִשְׂרָאֵל רֹאשׁוֹנָה בְּעִנְיַן הַמִּנְיָן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִסְפַּר אִישֵׁיהֶם וְלֹא סְכוּם כֻּלָּם עִם הַשְּׁאָר.
לֹא תִפְקֹד. לֹא יִהְיֶה מִסְפַּר אִישֵׁיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים וּלְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִסְפַּר שְׁאָר הָעָם.
וְאֶת רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא. כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה סְכוּם כָּל פְּקוּדֵי הַשְּׁבָטִים, לֹא יִכָּנֵס בּוֹ סְכוּם שֵׁבֶט לֵוִי.

פסוק נ

וְאַתָּה הַפְקֵד. שֵׁנִית. יִהְיוּ נִבְדָּלִים מִשְּׁאָר הָעָם בְּעִנְיַן הַפְקִידוּת, כִּי לָהֶם בִּלְבַד תִּהְיֶה פְּקֻדַּת הַקֹּדֶשׁ.

פסוק נג

וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב. שְׁלִישִׁית. יִהְיוּ נִבְדָּלִים מִשְּׁאָר הָעָם בַּחֲנָיָתָם, שֶׁהֵם בִּלְבַד יַחֲנוּ סָבִיב לַמִּשְׁכָּן, וְהַשְּׁאָר יַחֲנוּ אִישׁ עַל דִּגְלוֹ.

פרק ב

פסוק יז

וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד. בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת. בֵּין שְׁנֵי הַדְּגָלִים הַנִּזְכָּרִים.
כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ. שֶׁכְּשֶׁגִּיעַ מַחֲצִית כָּל הַדְּגָלִים יִהְיֶה הַמִּשְׁכָּן מוּקָם לְגַמְרֵי בָּאֶמְצַע כֻּלָּם, כִּי תֵּכֶף אַחַר דֶּגֶל רְאוּבֵן נָסְעוּ הַקְּהָתִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא עִקַּר הַמּוֹעֵד, כְּאָמְרוֹ "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת" (שמות כה:כב).
כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ. וּבְכֵן הָיָה אָז כֻּלּוֹ בָּאֶמְצַע כָּל הַמַּחֲנוֹת, גַּם בְּעֵת הַמַּסָּע.

פסוק לג

וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ. גַּם בְּסִכּוּם כָּל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים.

כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. בְּאָמְרוֹ "וְאֶת רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר א:מט).

פרק ג

פסוק א

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה. בְּעֵת שֶׁהִבְדִּיל אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי, קְצָתָם לְשֵׁאת וּקְצָתָם לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמּוֹ. בְּכֻלָּם הָיוּ אָז נָדָב וַאֲבִיהוּא.

פסוק ב

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן. כָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה נֶחְשָׁב בְּשִׁמּוֹ, לֹא מִצַּד מַה שֶּׁהוּא בֶּן אַהֲרֹן בִּלְבָד.

פסוק ג

הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים. וְלֹא קָרָה כֵן לְדוֹרוֹת, כִּי אָמְנָם לֹא נִמְשַׁח אַחֲרֵיהֶם שׁוּם כֹּהֵן הֶדְיוֹט בְּחַיֵּי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְהַטַּעַם הָיָה אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יָדָם לְכַהֵן, שֶׁהֻצְרְכָה אָז הַמְּשִׁיחָה, כִּי זוּלָתָהּ לֹא הָיוּ כֹּהֲנִים כְּלָל, בִּהְיוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ קֹדֶם שֶׁנִּבְחַר אַהֲרֹן לְכַהֵן, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה לְפִינְחָס קֹדֶם שֶׁהָרַג אֶת זִמְרִי.

פסוק ד

בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה. שֶׁזּוֹ לְבַדָּהּ הָיְתָה בָּהֶם.

וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם. שֶׁאִם הָיוּ לָהֶם בָּנִים מְמַלְאִים מְקוֹמָם, הָיוּ יוֹרְשִׁים הַמַּעֲלָה הָרְאוּיָה לְאֲבִיהֶם.

וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר. נָתַן לָהֶם מִנּוּי וְשָׂרָרָה בַּמִּשְׁכָּן בְּמִצְוַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ.

עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם. בְּחַיֵּי אַהֲרֹן הָיְתָה מְשִׁיחַת הַבָּנִים וּמִיתַת קְצָתָם וּשְׂרֵרַת קְצָתָם שֶׁלֹּא עַל פִּיו, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל. וְכָל זֶה לֹא יִתְמִיד לְדוֹרוֹת, כִּי לֹא תִהְיֶה מְשִׁיחָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מִנּוּי אֶלָּא עַל פִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּחַיָּיו.

פסוק ו

וְשֵׁרְתוּ אוֹתוֹ. כִּי עָלָיו מֻטֶּלֶת מִשְׁמֶרֶת הַכֹּל, כְּאָמְרוֹ (במדבר יח:א) "אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ, וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם". וּבְכֵן הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם שֵׁרוּת לְכֹהֵן גָּדוֹל בַּחֵלֶק הַמֻּטָּל עָלָיו מִשְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, וּבִשְׁמִירַת הַכְּהֻנָּה שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר, הַמֻּטָּלֶת עַל אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּלְבָד.

פסוק ז
מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. לִשְׁמֹרת בְּצָרְכֵי הָעֲבוֹדָה, שֶׁזֶּה הָיָה רָאוּי לַעֲדַת הַסַּנְהֶדְרִין לוּלֵא עָוֹן הָעֵגֶל.

פסוק ח
מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. לָשֵׂאת וּלְשׁוֹרֵר, שֶׁזֶּה הָיָה רָאוּי לְכָל יִשְׂרָאֵל.

פסוק ט
נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ. שֶׁתִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדָתָם עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו, לֹא זוּלָתָם.
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁיִּתְחַיְּבוּ לְתֵת לָהֶם מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֲלַף עֲבוֹדָתָם.

פסוק י
וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם. לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת, שֶׁלֹּא יִקָּרְבוּ הַלְוִיִּם.
וְהַזָּר הַקָּרֵב. לַעֲבוֹדַת לְוִיָּה אוֹ כְהֻנָּה.

פסוק יב
תַּחַת כָּל בְּכוֹר. לְפִדְיוֹן.

פסוק יג
כִּי לִי כָל בְּכוֹר. מִקֶּדֶם הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת.
בְּיוֹם הַכּוֹתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְנָם בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁהָיוּ הַבְּכוֹרוֹת רְאוּיִים לֵעָנֵשׁ בַּעֲוֹן הַדּוֹר מִפְּנֵי הֱיוֹתָם הַיּוֹתֵר נִכְבָּדִים, וּבִהְיוֹתָם בִּלְתִּי רְאוּיִים לְהִנָּצֵל מִמַּכַּת מְדִינָה כְּעִנְיַן "פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר" (בראשית יט:טו), וַאֲנִי הִצַּלְתִּים בְּמַה שֶׁהִקְדַּשְׁתִּים לִי בְּעִנְיַן שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִים לְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הֶדְיוֹט, כְּמִשְׁפַּט כָּל הַקָּדֶשׁ שֶׁהוּא אָסוּר בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וּלְמַעַן יִהְיוּ מֻתָּרִים בָּזֶה הִצְרַכְתִּים פִּדְיוֹן, כְּמִשְׁפַּט כָּל הַקָּדֶשׁ הַיּוֹצֵא לְחֻלִּין, כְּאָמְרוֹ (שמות לד:כ) "כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה", וְלֹא בִּשְׁבִיל זֶה הַפִּדְיוֹן הָיוּ פְּטוּרִים מִן הָעֲבוֹדָה. וְעַכְשָׁיו שֶׁחָטְאוּ מְאֹסָתִים, וְלָקַחְתִּי הַלְוִיִּם תַּחְתֵּיהֶם לְפִדְיוֹן. **וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם** לַעֲבוֹדָה.
מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ. מִכָּאן וּלְהַבָּא הָאָדָם לְפִדְיוֹן וְהַבְּהֵמָה לְזֶבַח.
אֲנִי ה'. לֹא שִׁנִּיתִי כְּשֶׁמַּאַסְתִּי הַבְּכוֹרוֹת, כִּי זֶה הַהִשְׁתַּנּוּת קָרָה לֹא מִצִּדִּי אֲבָל מִצִּדָּם שֶׁחָטְאוּ. וְכֵן כְּשֶׁרָצִיתִי שֶׁיִּפְדּוּ הַלְוִיִּם אֶת הַבְּכוֹרוֹת בַּדּוֹר הַזֶּה וְלֹא כֵן לְהַבָּא, כִּי אָמְנָם בַּדּוֹר הַזֶּה הֵם רְאוּיִים לְכָךְ וְלֹא כֵן לְהַבָּא.

פרק ד

פסוק ה
בְּנָסֹעַ הַמַּחֲנֶה. אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן, כִּי קֹדֶם לָכֵן הָיָה אָסוּר לָהֶם לִיכָּנֵס.

פסוק י
וְנָתְנוּ עַל הַמּוֹט. וְאָז יִזְכּוּ הַלְוִיִּם לָשֵׂאת.

פסוק טז
וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר. לְצַוּוֹת מִי וָמִי יִשָּׂא וּמַה יִּשָּׂא כָּל אֶחָד וְאֶחָד.
פְּקֻדַּת כָּל הַמִּשְׁכָּן. וּבְעֵת נְסִיעָתָם וַחֲנִיָּתָם הָיְתָה פְּקֻדָּתוֹ לְצַוּוֹת הֲקָמָתָם וְהוֹרְדָתָם וַהֲנָחָתָם בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶם.

פסוק יח
אַל תַּכְרִיתוּ. אַל תַּנִּיחוּ אֶת הַמַּשָּׂאוֹת בְּאֹפֶן שֶׁיִּזְכֶּה בָּהֶם כָּל הַקּוֹדֵם, כִּי בָּזֶה הָאֹפֶן יִקָּרֵה שֶׁיִּדְחֲפוּ זֶה אֶת זֶה וִיחַלְּלוּ אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְזֶה יִהְיֶה סִבָּה לְהַכְרִיתָם, כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא כג-כד) שֶׁקָּרָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן.

פסוק יט
וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְאֶל מַשָּׂאוֹ. וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה כָּל הַקּוֹדֵם זוֹכֶה, אֲבָל יַמְתִּין כָּל אֶחָד לִהְיוֹת מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה.

פסוק כ
וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת. בְּאֹפֶן זֶה לֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּשֶׁהַכֹּהֵן מְכַסֶּה אֶת כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ, כְּדֵי לְהַקְדִּים אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יִנָּהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בְּאֹפֶן שֶׁיִּתְחַיְּבוּ מִיתָה.

פסוק כד
לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא. לַעֲבֹד בַּחֲנוֹתָם, וּלְמַשָּׂא בְּעֵת הַמַּסָּע. לְפִי שֶׁלְּמַעְלָה כְּשֶׁאָמַר "וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל מוֹעֵד" (במדבר ג:כה) דִּבֵּר עַל מִשְׁמַרְתָּם בְּעֵת חֲנִיָּתָם, אָמַר כָּאן שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָיָה תַּחַת עֲבוֹדָתָם בְּמִשְׁמֶרֶת הַחֲנִיָּה הָיָה גַּם כֵּן בְּמִשְׁמֶרֶת הַמַּשָּׂא בְּעֵת הַמַּסָּע.

פסוק כו
וְעָבָדוּ. בְּעֵת הַחֲנִיָּה תִּהְיֶה מִשְׁמַרְתָּם עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְעַל כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וּבִשְׁבִילָם כְּדֵי לַעֲבוֹד, כְּגוֹן צֶבֶת וּמַקְבוֹת לִנְטוֹעַ וְלֶעָקוֹר הַיְתֵדוֹת.

פסוק כז
לְכָל מַשָּׂאָם. בְּעֵת הַמַּסָּע.
וּלְכָל עֲבוֹדָתָם. בְּעֵת הַחֲנִיָּה.

פסוק מט

אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָיו. מָנָה כָּל אֶחָד מֵהֶם עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּעֵת הַחֲנָיָה, וְעַל מַשָּׂאוֹ בְּעֵת הַמַּסָּע, שֶׁיֵּדַע כַּמָּה מִשְׁקַל מַשָּׂאוֹ, וְיֵדַע גַּם כֵּן פְּקוּדָיו, וְהוּא שֶׁיֵּדַע שְׁמוֹת הַכֵּלִים שֶׁיִּשָּׂא הַנְּקוּבִים בְּשֵׁם, כְּאָמְרוֹ "וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם" (במדבר ד:לב).

פרק ה

פסוק ו

לִמְעֹל מַעַל בַּה'. כְּבָר בֵּאֵר הַקַּבָּלָה שֶׁזֶּה נֶאֱמַר עַל גֵּזֶל הַגֵּר, כִּי אָמְנָם הַגּוֹזֵל אוֹתוֹ מְחַלֵּל שֵׁם אֱלֹהָיו בְּעֵינֵי הַגֵּר אֲשֶׁר בָּא לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו, וְלָכֵן יִקָּרֵא מוֹעֵל בַּקֹּדֶשׁ וְחַיָּב אָשָׁם כְּמִשְׁפַּט כָּל מוֹעֵל בּוֹ.

פסוק ח

הַמּוּשָׁב לַה'. כִּי כְּשֶׁאֵין הַבְּעָלִים קַיָּמִים, רָאוּי לְהָשִׁיב הַגָּזֵל לְבַעֲלֵי בְעָלָיו, וְהוּא הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא פרק המפקיד): "מֵת הָעֶבֶד, יַחֲזִיר לָרַבּוֹ".

פסוק ט

וְכָל תְּרוּמָה. כְּבָר בָּאָה הַקַּבָּלָה שֶׁהַתְּרוּמָה הָאֲמוּרָה בָּזֶה הַמָּקוֹם הִיא הַבִּכּוּרִים הַנִּקְרָבִים לְאֵל יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁמִּנְהָג לְהַקְרִיב בִּכּוּרִים לְבַעַל הַקַּרְקַע, כְּאָמְרוֹ "הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה'" (דברים כו:ג). וְאָמַר כָּאן שֶׁכְּמוֹ שֶׁגֵּזֶל הַגֵּר הַמּוּשָׁב לַה' הוּא נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁל מִשְׁמָר, כְּמוֹ כֵן הַבִּכּוּרִים הַנִּקְרָבִים לְאֵל יִתְבָּרַךְ הוּא נוֹתְנָם לַכֹּהֵן שֶׁל מִשְׁמָר.

פסוק י

וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ. אֲבָל שְׁאָר קָדָשִׁים וְהֵם תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מֻקְדָּשִׁים לַה', אֵינָם לְשׁוּם כֹּהֵן מְיֻחָד, אֶלָּא לְאוֹתוֹ כֹּהֵן שֶׁיִּתְּנוּם אֵלָיו הַבְּעָלִים.

אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן. אֲבָל כְּשֶׁהָאֶחָד מֵהַבְּעָלִים יִתֵּן לַכֹּהֵן אֵיזֶה קֹדֶשׁ, לֹא יִהְיֶה עוֹד בְּכָלַל קָדָשָׁיו, אֲבָל לוֹ יִהְיֶה לַכֹּהֵן הַמְקַבֵּל, וְלֹא יוּכְלוּ הַבְּעָלִים וְלֹא שְׁאָר הַכֹּהֲנִים לְהַפְקִיעוֹ מִמֶּנּוּ.

פסוק יב

כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ. תִּשְׂטֶה מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת.

וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל. חִלְּלָה אֶת קֹדֶשׁ ה' אֲשֶׁר אָהֵב בְּקִדּוּשֵׁי הָאִישׁוּת, בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק זוּלַת אִישָׁהּ וְדוֹמֵיהֶם (מלאכי ב:יא).

פסוק יג

וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ. שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע לְצֵאת מֵרָעָה אֶל רָעָה.
וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ. אַף עַל פִּי שֶׁקִּדְמוּ כָּל אֵלֶּה, יִקָּרֶה שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נֶעְלָם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ, כְּאִלּוּ תִּכְהֶינָה עֵינָיו מֵרְאוֹת. שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ וְשׁוֹתֵק, לֹא הָיוּ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת הָאִשָּׁה כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי ז).
וְנִסְתָּרָה. אַחַר כָּל אֵלֶּה וְנוֹדַע זֶה לְאִישָׁהּ.

פסוק יד

וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה. רוּחַ טָהֳרָה לְהַתְרוֹת בָּהּ, מֵאַחַר שֶׁיֵּדַע שֶׁשָּׂטְתָה מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת.
וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ: הִתְרָה בָּהּ וְאָמַר: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי.
אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה. רוּחַ שְׁטוּת בִּלְתִּי סִבָּה רְאוּיָה שֶׁיְּקַנֵּא.
וְהִיא לֹא נִטְמָאָה. אֲבָל אִם עָבְרָה עַל הַתְּרָאתוֹ וְנִסְתָּרָה, אַף עַל פִּי כֵן.

פסוק טו

וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. וְלֹא נֹאמַר מֵאַחַר שֶׁבְּכָל זֶה שָׂטְתָה אִשְׁתּוֹ מִדַּרְכֵי הַצְּנִיעוּת וּמָעֲלָה בּוֹ מַעַל יָשֵׁב וְדַמֵּם, אֵין זֶה כִּי אִם רַע לֵב, וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּעְלַם מֵעֵינָיו שֶׁשָּׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ, לֹא נָחוּשׁ לְקִנְאָתוֹ. וְכֵן אִם קִנֵּא בְּלִי סִבָּה, לֹא בִּשְׁבִיל זֶה נֹאמַר שֶׁתִּהְיֶה קִנְאָתוֹ דָּבָר בָּטֵל. כִּי אָמְנָם אַף עַל פִּי כֵן נִמְחוֹק הַמְּגִלָּה וְנַקְרִיב כַּכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה.

פסוק יט

וְהִשְׁבִּיעַ. שֶׁיֹּאמַר לָהּ שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעַת הָאָלָה בְּתִנְאי זֶה.
אִם לֹא שָׁכַב. עַתָּה.
וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה. פְּעָמִים אֲחֵרוֹת.
הִנָּקִי. מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא" (שמות כ:ז), בְּאֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיִּשְׁבַּע הָאָדָם עַל אֱמֶת בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה, הִנֵּה אִם יִהְיֶה הַדָּבָר בִּלְתִּי צָרִיךְ, כְּמוֹ הַנִּשְׁבָּע עַל הַיָּדוּעַ, לֹא יִנָּקֶה הַנִּשְׁבָּע מִן הָאָלָה. הִנֵּה אַתְּ שֶׁגָּרַמְתְּ לִהְיוֹת הַדָּבָר סָפֵק אֶצְלֵנוּ וּלְחַיֵּב עַצְמֵךְ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, הָיָה רָאוּי שֶׁגַּם שֶׁתִּשָּׁבְעִי עַל הָאֱמֶת לֹא תִּנָּקִי. מִכָּל מָקוֹם קַבְּלִי אֶת הָאָלוֹת עַל זֶה הַתְּנַאי, שֶׁתִּנָּקִי מֵהֶם אִם לֹא שָׂטִית.

פסוק כ

וְאַתְּ. גַּם כֵּן קַבְּלִי עָלַיִךְ.
כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת. שֶׁתְּחוּל הָאָלָה בְּסִבַּת מַה שֶּׁשָּׂטִית וְנִטְמֵאת, וְלֹא בְּסִבָּה אַחֶרֶת. וּבִהְיוֹת הַסִּבָּה סָרָה וּבִלְתִּי אֱמִתִּית, לֹא יִהְיֶה שׁוּם חֻלּוּת לְדִבְרֵי הָאָלָה.

פסוק כב

אָמֵן אָמֵן. אֲנִי מְקַבֶּלֶת שְׁנֵי הַתְּנָאִים שֶׁאָמַרְתָּ, שֶׁאִם לֹא שָׂטִיתִי אִנָּקֶה, וְשֶׁאִם שָׂטִיתִי תָּחוּל הָאָלָה.

פסוק כח

וְנִקְּתָה. מֵעוֹנֶשׁ הַשְּׁבוּעָה שֶׁגָּרְמָה, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יְנַקֶּה" (שמות כ:ז). הִנֵּה בָּזֶה הָעִנְיָן רָצָה הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁתִּנָּקֶה הָאִשָּׁה, כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ.

פסוק כט

זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת. הַקִּנְאָה הַנַּעֲשֵׂית בְּדִין וְהַקִּנְאָה הַנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא כַדִּין, וְזֶה בֵּאֵר בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה**, וְזוֹהִי קִנְאָה בְּדִין.
וְהוֹסִיף וְאָמַר **אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה**. וְזֶה בְּלִי סִבָּה רְאוּיָה לְכָךְ.

פסוק ל

וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ. יַתְרֶה בָּהּ שֶׁלֹּא תִסְתַּתֵּר מִכָּל מָקוֹם.
וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וְלֹא יָחוּשׁ לִמְחִיקַת הַמְּגִלָּה.

פסוק לא

וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן. אַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁד בִּכְשֵׁרָה, כִּי הִיא גָּרְמָה לוֹ שֶׁעָבְרָה עַל הַתְּרָאָתוֹ וְגָרְמָה רַגְלַיִם לַדָּבָר, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת נו) "לֹא קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרַע, דְּבָרִים הַנִּכָּרִים חֲזָא בֵּיהּ בְּמִפִּיבֹשֶׁת".
וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ. שֶׁאִם נִטְמֵאת תָּמוּת, וְאִם לֹא נִטְמֵאת תִּתְבַּזֶּה לְעֵין כֹּל עַל שֶׁהֵעֵזָה פָּנֶיהָ לַעֲבוֹר עַל הַתְּרָאַת בַּעְלָהּ וְנִסְתְּרָה.

פרק ו

פסוק ב

כִּי יַפְלִיא. יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַבְּלֵי וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם.
לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר. לִהְיוֹת נָזוּר וּפָרוּשׁ מִן הַתַּעֲנוּגִים הַמֻּרְגָּלִים.
לְהַזִּיר לַה'. לְהַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִכָּל אֵלֶּה לְמַעַן יִהְיֶה כֻּלּוֹ לַה', לְהִתְעַסֵּק בְּתוֹרָתוֹ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְדָבְקָה בוֹ.

פסוק ג

מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר. לֹא יִסְגֹּף עַצְמוֹ בְּצוֹם שֶׁמְּמַעֵט בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם כְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְלֹא יְצַעֵר גּוּפוֹ בְּמַכּוֹת פְּרוּשִׁים כְּמִנְהַג צְבוּעִים וְכוֹמְרִים, אֶבָל יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן, שֶׁבָּזֶה הוּא מְמַעֵט אֶת הַתִּפְלָה מְאֹד וּמַכְנִיעַ יִצְרוֹ, וְלֹא יָתִישׁ כֹּחוֹ בָּזֶה כְּלָל.

פסוק ה

תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. וּבָזֶה יַשְׁלִיךְ אַחֲרֵי גַּוּוֹ כָּל מַחֲשֶׁבֶת יֹפִי וְתִקּוּן שֵׂעָר.
קָדוֹשׁ יִהְיֶה. נִבְדָּל מִן הַתַּאֲוֹוֹת הַחֻמְרִיּוֹת.

פסוק ו

עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא. לֹא יְחַלֵּל עִסְקֵי קְדֻשָּׁתוֹ לְהִתְעַסֵּק בִּכְבוֹד מֵתִים, כְּמוֹ הָעִנְיָן בְּכֹהֵן גָּדוֹל. וּכְאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "הַמִּבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּטַבֶּרְיָא שְׁלַחְתִּיךְ בְּנִצְיבִין" (ירושלמי חגיגה א:ז).

פסוק ח

קָדֹשׁ הוּא לַה'. יִזְכֶּה לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים וְלִהְיוֹת מוּכָן לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת כָּרָאוּי לִקְדוֹשֵׁי הַדּוֹר. וּלְזֶה נִרְאֶה שֶׁכִּוֵּן אֶלְקָנָה בְּאָמְרוֹ "אַךְ יָקֵם ה' אֶת דְּבָרוֹ" (שמואל א א:כג), כְּלוֹמַר אֲנִי מַסְכִּים לְהַדִּירוֹ בְּנָזִיר וְאֵינִי מְבַקֵּשׁ מֵהָאֵל יִתְבָּרַךְ דָּבָר אַחֵר בָּעֵד הַיֶּלֶד זוּלָתִי שֶׁיָּקֵם אֶת דְּבָרוֹ שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ לַה'.

פסוק יג

יָבִיא אוֹתוֹ. כְּבָר בֵּאֲרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ, וְזֶה כִּי אָמְנָם כָּל הַקָּרֵב אֶל מִי שֶׁיִּחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַצְמוֹ נֶאֱמַר שֶׁהוּא מוּבָא אֶל הַמְחַדֵּשׁ בּוֹ עַל יְדֵי נִכְבָּד מִמֶּנּוּ, כְּזֶה שֶׁאֵין חָבוּשׁ מַתִּיר עַצְמוֹ. וְלָזֶה נִכְתַּב בִּמְצֹרָע בְּטָמְאָתוֹ וּבְטָהֳרָתוֹ "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" (ויקרא יד:ב), וּבְסוֹטָה "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן" (במדבר ה:טו), וְכֵן בְּעֶבֶד "וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים" (שמות כא:ו). אָמְנָם בְּנָזִיר אֲשֶׁר יְחַדֵּשׁ בּוֹ גְּלוּחַ וּבוֹ יֵהָפֵךְ לְאִישׁ אַחֵר, אֵין נִכְבָּד מִמֶּנּוּ שֶׁיְּבִיאֵהוּ, אֲבָל הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ.

פסוק כד

יְבָרֶכְךָ. בְּעֹשֶׁר וּנְכָסִים, שֶׁאִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה (אבות ג:יז).
וְיִשְׁמְרֶךָ. מִן הַגַּזְלָנִים.

פסוק כה

יָאֵר. יְגַלֶּה עֵינֶיךָ בְּאוֹר פָּנָיו לְהַבִּיט נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתוֹ וּמִמַּעֲשָׂיו, אַחַר שֶׁתַּשִּׂיג צְרָכֶיךָ בְּבִרְכָתוֹ.

פסוק כו

יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ. לְחַיֵּי עוֹלָם, כְּעִנְיַן "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים וְכוּ'" (תהלים לו:י), וּכְאָמְרָם (ברכות יז.) "צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וַעֲטָרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וּמִתְעַנְּגִים מִזִּיו שְׁכִינָה".
וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. מְנוּחַת שָׁלוֹם, שֶׁהוּא הַנִּצְחִיּוּת בְּלִי תַּעֲרֹבֶת עֹנֶשׁ הָרָאוּי לְכָל שָׁלֵם לְחַיֵּי עוֹלָם.

פרק ז

פסוק א

וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו. וּלְהַקִּים אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו, כָּל אֶחָד בִּמְקוֹמוֹ.
וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אוֹתָם. אַחַר שֶׁהֵקִים כָּל אֶחָד מֵהֶם כְּתִקּוּנוֹ.

פסוק ב

הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטּוֹת, הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקֻדִים. וּמִצַּד מַה שֶּׁהָיוּ כָּךְ, הִקְרִיב כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעַד שִׁבְטוֹ וַאֲנָשָׁיו, כִּי מִצַּד מַה שֶּׁעָמְדוּ עַל הַפְּקֻדִים הִרְגִּישׁ כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּשִׁבְטוֹ שֶׁקְצָתוֹ חָשׁוּד בַּעֲבֵרוֹת, וּמִצַּד מַה שֶּׁהָיוּ נְשִׂיאִים הִסְכִּימוּ לַעֲמֹד בַּפֶּרֶץ וּלְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת לְכַפֵּר בַּעֲדָם.

פסוק ג

עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂיאִים. לְאוֹת אַחֲוָה בֵּינֵיהֶם, אֲשֶׁר בָּהּ יִהְיוּ רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ (דברים לג:ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד", עַל הֵפֶךְ (הושע י:ב) "חָלַק לִבָּם עַתָּה יֶאְשָׁמוּ".

פסוק ה

קַח מֵאִתָּם. כִּי חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁיִּהְיֶה כָּל מַשָּׂא הַלְוִיִּם בַּכָּתֵף, כְּמוֹ הָעִנְיָן בְּמַשָּׂא בְּנֵי קְהָת (במדבר ז:ט).

פסוק ט

וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם. וְלֹא עֲבוֹדַת אֹהֶל, אֲבָל עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה הָאֵל יִתְבָּרַךְ אָמַר עַל הָעֲגָלוֹת שֶׁיִּהְיוּ לַעֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהָיָה מַשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. אֲבָל בְּמַשָּׂא בְּנֵי קְהָת לֹא הָיָה שׁוּם דָּבָר מִכָּל בִּנְיַן אֹהֶל מוֹעֵד, אֲבָל הָיָה מַשָּׂאָם כְּלֵי קֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ, שֶׁנִּקְרְאוּ מִקְדָּשׁ, כְּאָמְרוֹ "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ" (במדבר י:כא).

פסוק י

וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. הִקְדִּישׁוּהָ.
וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ. אַחַר שֶׁהִקְדִּישׁוּ הַקָּרְבָּן, הִגִּישׁוּהוּ לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ.

פסוק יג

וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת. הִנֵּה כָּל אֶחָד מֵהֶם הִקְרִיב כָּל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְהֵם עוֹלָה וּמִנְחָה, חַטָּאת וּשְׁלָמִים, וּקְטֹרֶת, לַחֲנֹךְ הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁרָתָיו בְּכָל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, חוּץ מִן הָאָשָׁם, כִּי

הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם. וְסִפֵּר קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶם לְבַדּוֹ, לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם כִּוֵּן לְכַפֵּר עַל פְּרָטֵי חֲטָאִים שֶׁיִּרְבּוּ בִּשְׁבָטוֹ, וְזֶה בְּכָל אֶחָד מִפְּרָטֵי קָרְבָּנוֹ לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה׳. וְסָמַךְ וְנִצַּב עֲלֵיהֶם בְּעַד שִׁבְטוֹ, כְּעִנְיַן הַמַּעֲמָדוֹת בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר.

פסוק פד

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. הִנֵּה חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אֵז הָיְתָה בֵּין הַכֹּל דָּבָר מוּעָט בְּעֵרֶךְ אֶל חֲנֻכַּת בֵּית רִאשׁוֹן בְּרִבּוּי הַכֵּלִים וְעָשְׁרָם וְרֹב הַזְּבָחִים (מלכים א ח).

פסוק פט

וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מוּעָט מְאֹד בְּעֵרֶךְ אֶל חֲנֻכַּת שְׁלֹמֹה, מִכָּל מָקוֹם בְּבוֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד הָיָה שׁוֹמֵעַ אוֹתוֹ הַקּוֹל שֶׁשָּׁמַע קֹדֶם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְזֶה לֹא קָרָה בְּבֵית רִאשׁוֹן, כָּל שֶׁכֵּן בְּבֵית שֵׁנִי שֶׁלֹּא הָלַךְ אֶל הַמִּקְדָּשׁ נָבִיא לְהִתְנַבֵּא בְּאֹפֶן שֶׁיִּשְׁיג הַנְּבוּאָה תֵּיכֶף. וְזֶה כִּי הָיְתָה לְרָצוֹן הַחֲנֻכָּה הַזֹּאת וּמַקְרִיבֶיהָ וּמֹשֶׁה שֶׁהָיָה רוֹעֶה.

מִדַּבֵּר. בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, כִּי "כֹּל פָּעַל ה׳ לְמַעֲנֵהוּ" (משלי טז:ד), וּבְהַשְׁכִּילוֹ אֶת עַצְמוֹ וּבָזֶה יֵדַע וְיֵיטִיב לְזוּלָתוֹ בִּנְדִיבוּת הַשְׁפָּעָה שֶׁאֵין בָּהּ כְּלִיּוֹת, וְיֵרָאֶה פְּעוּלָה בַּמִּתְפָּעֵל כְּפִי הֶכָנָתוֹ. וּבָזֶה פֵּרֵשׁ אֹפֶן כָּל דִּבּוּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה בְּאָמְרוֹ "וַיְדַבֵּר ה׳".

פרק ח

פסוק ב

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת. כְּשֶׁתַּדְלִיק אֶת שֵׁשׁ הַנֵּרוֹת.

אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה. שֶׁהוּא הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, וְזֶה כְּשֶׁתַּפְנֶה שַׁלְהֶבֶת כָּל אֶחָד מֵהַשִּׁשָּׁה נֵרוֹת אֶל הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי אָז.

יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת. כָּל הַשִּׁבְעָה יָאִירוּ וְיַשְׁפִּיעוּ אוֹר עֶלְיוֹן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּזְרוּ הֵיוֹת אוֹר הַיְמָנִים וְאוֹר הַשְּׂמָאלִים מְכֻוָּן וּפוֹנֶה אֶל אוֹר הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עִקַּר הַמְּנוֹרָה. וְשֶׁכֵּן רָאוּי שֶׁכַּוָּנַת הַמַּיְמִינִים הָעוֹסְקִים בְּחַיֵּי עוֹלָם, וְהַמַּשְׂמְאִילִים הָעוֹסְקִים בְּחַיֵּי שָׁעָה הָעוֹזְרִים לַמַּיְמִינִים, כְּאָמְרָם "אִלְמָלֵי עִלָּיְא לָא מִתְקַיְּימֵי אַתְכְּלֵיְא" (חולין צב.), תִּהְיֶה לְהַפִּיק רְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּאֹפֶן שֶׁיּוּשַׂג מְכֻוָּנוֹ בֵּין כֻּלָּם, וִירוֹמְמוּ אֶת שְׁמוֹ יַחְדָּו, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ "וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ נַעֲשֶׂה" (שמות יט:ח), כְּלוֹמַר בֵּין כֻּלָּנוּ נַשְׂלִים כַּוָּנָתוֹ.

פסוק ד

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה. וְזֶה הַתַּכְלִית בְּעַצְמוֹ הַמְכֻוָּן בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, הוּא בְּעַצְמוֹ מְכֻוָּן בְּעִנְיַן חִיּוּב הֱיוֹת הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה, לְהוֹרוֹת הָאַחְדוּת הַמְכֻוָּן לְתַכְלִית אֶחָד בְּעַצְמוֹ.

פסוק יד

וְהִבְדַּלְתָּ אֶת הַלְוִיִּם. תַּבְדִּיל בַּחֲנֻיָתָם אֶת הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עֲדַנָּה.
וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. הֵם וְזַרְעָם יִהְיוּ נְכוֹנִים לַעֲבוֹדָתִי.

פסוק טו

וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם. הַהוֹוִים עַתָּה.

פסוק טז

כִּי נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לִי. נְתוּנִים מֵעַצְמָם שֶׁנָּתְנוּ אֶת עַצְמָם לַעֲבוֹדָתִי, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ "מִי לַה' אֵלָי", וַיֶּאֱסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי (שמות לב:כו).
וּנְתוּנִים גַּם כֵּן **מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. שֶׁיִּתְּנוּ מִחֵית הַלְוִיִּם בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֵלֶף עֲבוֹדָתָם, לְמַעַן תִּהְיֶה עֲבוֹדָתִי נַעֲשֵׂית בֵּין כֻּלָּם.
תַּחַת פִּטְרַת כָּל רֶחֶם. שֶׁהָיְתָה הָעֲבוֹדָה מֻטֶּלֶת עֲלֵיהֶם.

פסוק יז

כִּי לִי כָל בְּכוֹר. שֶׁהָיְתָה מְקֻדֶּם הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, מִפְּנֵי הֱיוֹתָם הַנִּכְבָּדִים בְּבֵיתָם וְלָהֶם מְשֻׁפֶּטֶת הָעֲבוֹדָה.
בְּיוֹם הַכּוֹתִי כָל בְּכוֹר. הִקְדַּשְׁתִּי. אֲבָל מַה שֶּׁהִצַּרְכְתִּי אוֹתָם לְפִדְיוֹן, הָיָה הַטַּעַם בִּשְׁבִיל שֶׁבְּיוֹם הַכּוֹתִי הִקְדַּשְׁתִּים לִי שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ בַּעֲבוֹדַת הֶדְיוֹט כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁאָסַרְתִּי גִּזָּה וַעֲבוֹדָה בִּבְכוֹר בְּהֵמָה. וְזֶה עָשִׂיתִי כְּדֵי לְהַצִּילָם בְּתוֹרַת הֶקְדֵּשׁ, שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִים לְהִנָּצֵל מִנְּגִעֵי מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים (תהלים עח:מט), בִּהְיוֹת הֵם הַנִּכְבָּדִים בָּעָם וְקוֹלַר כֻּלָּם תָּלוּי בָּהֶם. וְאָמַרְתִּי שֶׁיִּפְדּוּ כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ לְחֻלִּין, בָּזֶה שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִים בַּעֲבוֹדַת הֶדְיוֹט.

פסוק יח

וָאֶקַּח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר. בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר בִּלְבַד, כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה.

פסוק יט

וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם. וּמֵאַחַר שֶׁהֵם נְתוּנִים מֵעַצְמָם לַעֲבוֹדָתִי, נְתַתִּים לַעֲבוֹדָתִי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו.
לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד. לַעֲבֹד אוֹתָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לִבְכוֹרֵיהֶם.
וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּקַבָּלָם אֶת הַמַּעֲשְׂרוֹת מִיִּשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, יְכַפְּרוּ עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּגְרְמוּ כֻּלָּם בָּעֵגֶל שֶׁאָמְאַס אֶת בְּכוֹרֵיהֶם.

וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף. בַּלְוִיִּם וּבַשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל.
בְּגָשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ. שֶׁבָּזֶה יֶחֱטְאוּ הַזָּרִים הַנִּגָּשִׁים, וְהַלְוִיִּם שֶׁיַּנִּיחוּ אֶת הַזָּרִים לְגָשֶׁת, וְיִתְחַיְּבוּ כֻּלָּם כְּעִנְיַן אָמְרוֹ "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" (במדבר יח:ג).

פסוק כ

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם. עָשׂוּ בִּשְׁבִיל הַלְוִיִּם וּלְעֶזְרָתָם עִנְיַן הַגִּלּוּחַ וְכִבּוּס הַבְּגָדִים וְהַקְרְבָּן.
כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לַלְוִיִּם. כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה לְמֹשֶׁה שֶׁיְצַוֶּה לַלְוִיִּם שֶׁיֵּעָשׂוּ.
כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הִזְדָּרְזוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת בִּשְׁבִילָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רְצוֹן קוֹנָם נַעֲשָׂה.

פסוק כב

כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַל הַלְוִיִּם. לְמַעְלָה שֶׁצִּוָּה שֶׁתִּהְיֶינָה מִשְׁמְרוֹתָם לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא וּלְשִׁיר עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו.
כֵּן עָשׂוּ לָהֶם. אַהֲרֹן וּבָנָיו לְסַדְּרָם בְּמִשְׁמְרוֹתָם.

פרק ט

פסוק א

בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. אַחַר שֶׁפִּקֵּד אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְסִדֵּר הַדְּגָלִים וְנוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וְטָהֵר מַחֲנֵיהֶם מִן הַטְּמֵאִים כְּאָמְרוֹ "וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ" (דברים כג:טו), וּמִן הַמְּזֹרִים בְּעִנְיַן הַסּוֹטָה, לְמַעַן תִּהְיֶה הַשְׁכִּינָה בֵּינֵיהֶם בְּמַחֲנֵה צִבְאוֹתָם, סִפֵּר הַכָּתוּב אַרְבָּעָה מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהֶם זָכוּ לְכָנֵס לָאָרֶץ מִיָּד בִּלְתִּי מִלְחָמָה לוּלֵא הַמְרַגְּלִים, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאָמְרוֹ לְחֹבָב "נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם" (במדבר י:כט). רִאשׁוֹנָה סִפֵּר חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. שֵׁנִית זְרִיזוּתָם בְּעִנְיַן חִנּוּךְ הַלְוִיִּם. שְׁלִישִׁית זְרִיזוּתָם בְּקָרְבַּן הַפֶּסַח. רְבִיעִית לָכֶתֶם אַחֲרֵי הָאֵל יִתְבָּרַךְ בַּמִּדְבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הֶעָלוֹת הֶעָנָן בְּזְמַנִּים בִּלְתִּי נוֹדָעִים, פְּעָמִים אֲרֻכִּים וּפְעָמִים קְצָרִים, בְּאֹפֶן שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁתִּתְקַשֶּׁה עֲלֵיהֶם מְאֹד הַחֲנָיָה וְהַמַּסָּע. וּלְהוֹדִיעַ כָּל אֵלֶּה סִפֵּר אוֹתָם כְּפִי מַדְרֵגַת הֱיוֹתָם לְרָצוֹן לְפָנָיו, לֹא לְפִי הַזְּמַן שֶׁהָיוּ בוֹ. וְלָכֵן סִפֵּר בְּכָאן עִנְיַן חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ וְהַלְוִיִּם וְהַפֶּסַח שֶׁהָיוּ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וְהָיְתָה תְּחִלַּת הַסֵּפֶר בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, וְהָיָה עִנְיָן חֲנֻיָּתָם וּנְסִיעָתָם עַל פִּי ה' מִיּוֹם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם. וְעַל כְּמוֹ זֶה אָמְרוּ "אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה", וְזֶה כַּאֲשֶׁר תְּכַוֵּן תַּכְלִית מָה זּוּלְתִי הַזְּמַן בְּסֵדֶר הַמְּסֻפָּר.

פסוק ב

וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח. מִלְּבַד מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים וַחֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים, יֵעָשׂוּ גַּם כֵּן אֶת הַפֶּסַח, שֶׁלֹּא יִפְטְרוּ מִמֶּנּוּ בִּשְׁבִיל שִׁמְחַת הַמִּצְוּוֹת שֶׁקִּיְּמוּ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בְּבִנְיַן בֵּית רִאשׁוֹן, שֶׁסִּפְּרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מועד קטן ט) שֶׁבִּטֵּל שְׁלֹמֹה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשִׂמְחַת חֲנֻכַּת הַבַּיִת.

פסוק ז

אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע. מֵאַחַר שֶׁהָיְתָה טֻמְאָתֵנוּ לִדְבַר מִצְוָה, לָמָּה תִּהְיֶה גְּוֹרֶרֶת עֲבֵירָה.

בְּמוֹעֲדוֹ. שֶׁזּוֹ מִצְוָה עוֹבֶרֶת.

פסוק יד

חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם. פֹּה בַּמִּדְבָּר.

וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

פסוק יז

וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ. אַחֲרֵי הֵעָלוֹתוֹ הָיוּ נוֹסְעִים אֶל אוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹנֶה.

וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ. סִפֵּר זְכוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל לֶכְתָּם אַחֲרָיו בַּמִּדְבָּר, רְאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ חוֹנִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הֶעָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מָקוֹם תֹּהוּ יְלֵל יְשִׁימוֹן.

פסוק יט

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה'. סִפֵּר שֵׁנִית שֶׁהָיוּ מַמְתִּינִים אֶת הַמְתָּנָתוֹ זְמַן אָרוֹךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַמָּקוֹם רַע מְאֹד.

וְלֹא יִסָּעוּ. לְתוּר לָהֶם מָקוֹם לַחֲנוֹתָם טוֹב מִמֶּנּוּ.

פסוק כ

וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר. סִפֵּר שְׁלִישִׁית, שֶׁלִּפְעָמִים הָיְתָה חֲנִיָּתָם בְּמָקוֹם נָאוֹת לָהֶם וְלִמְקֻנֵיהֶם, וְשָׁם הָיָה שׁוֹכֵן הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר מִכָּל מָקוֹם.

עַל פִּי ה' יַחֲנוּ. לֹא מֵאַהֲבַת אוֹתוֹ הַמָּקוֹם.

וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ. אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים מֵאוֹתוֹ הַמָּקוֹם הַטּוֹב.

פסוק כא

וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. סִפֵּר רְבִיעִית שֶׁהָיְתָה חֲנִיַּת הֶעָנָן לִפְעָמִים זְמַן בִּלְתִּי מְשֻׁעָר, בְּאֹפֶן שֶׁהָיָה לַיְלָה בִּלְבַד, שֶׁהוּא זְמַן בִּלְתִּי מוּכָן וּמַסְפִּיק לְצָרְכֵי חֲנִיָּה וּלְצָרְכֵי הַמַּסָּע. אַמְנָם עִם זֶה סִפֵּר שֶׁלֹּא הָיְתָה תְּחִלַּת שׁוּם מַסָּע בַּלַּיְלָה.

פסוק כב

אוֹ יוֹמַיִם אוֹ חֹדֶשׁ אוֹ יָמִים. חֲמִשִּׁית סִפֵּר שֶׁבִּקְצָת אֵלֶּה הַזְּמַנִּים לֹא הָיָה לָהֶם פְּנַאי לְסַדֵּר עִנְיָנָם וְעִנְיְנֵי מִקְנֵיהֶם, וּבִקְצָתָם כְּבָר הֵכִינוּ וְסִדְּרוּ וּכְמוֹ רֶגַע הָיוּ מִסְתַּלְּקִין תֵּכֶף וְהוֹרְסִים כָּל הֲכָנוֹתֵיהֶם.

פסוק כג

עַל פִּי ה' יַחֲנוּ. גַּם בַּזְּמַן הַקָּצָר, בִּלְתִּי הַשָּׂגַת סִדּוּר עִנְיְנֵיהֶם.

וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ. בְּהֵעָלוֹת הֶעָנָן, גַּם אַחַר הַזְּמַן הָאָרוֹךְ שֶׁכְּבָר סִדְּרוּ שָׁם כָּל עִנְיְנֵיהֶם.

פרק י

פסוק ב

עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף. בִּהְיוֹת הַכַּוָּנָה עַתָּה לִנְסֹעַ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד, צִוָּה בַּחֲצוֹצְרוֹת לְתִרוּעַת מֶלֶךְ בָּם בִּנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן וּבִנְסֹעַ הַמַּקְדֵּשׁ וּבְצֵאתָם לְהִלָּחֵם, כְּאָמְרוֹ "וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת" (במדבר י:ט).

וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִקְרָא הָעֵדָה וְהַנְּשִׂיאִים אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה', רָצָה שֶׁתִּהְיֶה קְרִיאָתָהּ בַּחֲצוֹצְרוֹת לִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ.

פסוק ה

וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה. כִּי עִמָּהֶם הָיוּ נוֹסְעִים נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן.

פסוק ו

וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחוֹנִים תֵּימָנָה. כִּי עִמָּהֶם הָיוּ נוֹסְעִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ.

תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְּעֵיהֶם. שֶׁיֵּשׁ בְּמַסָּעָם תְּקִיעָה וּתְרוּעָה, וְזֶה כִּי הַתְּרוּעָה בִּשְׁבִיל נְסִיעַת הַמִּקְדָּשׁ, וְהַתְּקִיעָה עִמָּהּ בִּשְׁבִיל מַסְּעֵיהֶם שֶׁיִּקָּבְצוּ יַחַד, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִקְרָא הָעֵדָה וְהַנְּשִׂיאִים בִּתְקִיעָה בִּלְתִּי תְרוּעָה.

פסוק יא

בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ. אַחַר שֶׁעָשׂוּ הַטְּמֵאִים פֶּסַח שֵׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, נַעֲשׂוּ חֲצוֹצְרוֹת וּבָהֶם נוֹעֲדוּ הָעֵדָה וְהַנְּשִׂיאִים לְמֹשֶׁה. וְהוֹדִיעֵנוּ סֵדֶר מַסָּעָם עַל יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת, וְסֵדֶר חֲצוֹצְרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ וּבַמִּלְחָמָה. וּבְכֵן נַעֲלֶה הֶעָנָן לְלֶכֶת אֶל קֶדֶשׁ בְּרִנָּעַ, שֶׁהִיא הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ פּוֹגְעִים בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, כְּאָמְרוֹ (דברים א:יט) "וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ".

פסוק ל

כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ. שֶׁלֹּא תִסְבֹּל זְקֻנָתִי אֲוִיר אֶרֶץ אַחֶרֶת וּמְזוֹנוֹתֶיהָ.

פסוק לא

אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ. יֵלְכוּ בָּנֶיךָ לְפָחוֹת עִמָּנוּ.

כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר. וְאִם יַעַזְבוּנוּ גַּם בָּנֶיךָ תְּחַלְּלוּ אֶת ה' בְּעֵינֵי הָאֻמוֹת שֶׁיֹּאמְרוּ: אִלּוּ רָאָה יִתְרוֹ בָּהֶם עִנְיָן אֱלֹהִי בֶּאֱמֶת לֹא הָיָה עוֹזֵב אוֹתָם הוּא וּבָנָיו. וּבָזֶה הִסְכִּים מֹשֶׁה וְיִתְרוֹ וּבָנָיו, כִּי אָמְנָם יִתְרוֹ חָזַר אֶל אַרְצוֹ כְּאָמְרוֹ (שמות יח:כז) "וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ", וּבָנָיו הָלְכוּ עִם יִשְׂרָאֵל בְּלִי סָפֵק, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּסֵפֶר שׁוֹפְטִים בְּאָמְרוֹ (שופטים א:טז) "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה".

פסוק לג

דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. עַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אָמְנָם בְּשָׁלֹשׁ מַסָּעוֹת בָּאוּ עַד נֹכַח קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ בְּמִדְבַּר פָּארָן, שֶׁמִּשָּׁם שָׁלְחוּ הַמְרַגְּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאָמְרוֹ "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים" (דברים א:כב), וְהוּא מָקוֹם חֲנָיָתָם בְּמִדְבַּר פָּארָן שֶׁהִזְכִּיר כָּאן בְּאָמְרוֹ "וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וְגוֹ'" (במדבר יב:טז), שֶׁשָּׁם בָּאוּ הַמְרַגְּלִים בְּשׁוּבָם, כְּאָמְרוֹ "וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה" (במדבר לג:כו), וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁקָּרְאוּ רִתְמָה, כְּאָמְרוֹ "וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה" (במדבר לג:יח), וְשָׁם הִזְכִּיר שְׁלֹשָׁה מַסָּעוֹת מִמִּדְבַּר סִינַי עַד שָׁם, וְהֵם קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה וַחֲצֵרוֹת וְרִתְמָה, כִּי עִנְיַן תַּבְעֵרָה הָיָה בַּדֶּרֶךְ, לֹא בְּעֵת חֲנָיָתָם.

וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. בְּאוֹתָם הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהָלְכוּ בְּאוֹתָן שְׁלֹשָׁה מַסָּעוֹת דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא (דברים א:יט) הָיָה הָאָרוֹן נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם לְהַבְטִיחַ הַדֶּרֶךְ מִן הַנְּחָשִׁים וְהָעַקְרַבִּים וְזוֹלָתָם, אֲבָל בְּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת הָיָה הָאָרוֹן נוֹסֵעַ בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת כִּשְׁאָר מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת (במדבר ב:יז).

לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה. חֲנָיָה בְּטוּחָה בַּמִּדְבָּר הַנּוֹרָא.

פסוק לד

וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם. לֹא הָיָה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ בְּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת, כִּי הָיָה אָז הָאָרוֹן מַסְפִּיק לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ בִּהְיוֹתוֹ נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, אֲבָל הָיָה עוֹמֵד עֲלֵיהֶם בַּיּוֹם בְּעֵת נָסְעָם.

פסוק לה

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן. לְלֶכֶת וּלְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ. כִּי אָמְנָם לוּלֵא שָׁלְחוּ מְרַגְּלִים הָיוּ נִכְנָסִים בְּזוּלַת מִלְחָמָה, שֶׁהָיוּ הָאֻמּוֹת בּוֹרְחִים כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאֲמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ישעיהו יז:ט).

וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ. פֶּן יָבֹאוּ יִשְׂרָאֵל לְהַחֲרִימָם.

פסוק לו

שׁוּבָה. תְּהִי מְנוּחָתְךָ פֹּה עִמָּנוּ, כְּעִנְיַן "זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד" (תהלים קלב:יד), וְאַף עַל פִּי שֶׁתִּגָּלֶה שְׁכִינָתְךָ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגָרֵשׁ אֶת אוֹיְבֵיהֶם, תְּהִי מְנוּחַת שְׁכִינָתְךָ בְּתוֹכֵנוּ.
ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ "ה' צְבָאוֹת אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל", כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין עו) "לֹא נִקְרָא צְבָאוֹת אֶלָּא עַל שֵׁם צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל". וְאוֹמֵר רִבְבוֹת אַלְפֵי כְּעִנְיַן "רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן" (תהלים סח:יח), כִּי אוּלַי הָיוּ יִשְׂרָאֵל אָז מַגִּיעִים לְאוֹתוֹ מִנְיָן בֵּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף.

פרק יא

פסוק א

כְּמִתְאוֹנְנִים. עַל טֹרַח הַדֶּרֶךְ, לֹא מִתְאוֹנְנִים בְּלִבָּם בֶּאֱמֶת, כִּי לֹא הָיְתָה אֻצְלָם שׁוּם סִבָּה רְאוּיָה לָזֶה שֶׁיִּתְאוֹנְנוּ, אֲבָל הָיוּ מִתְאוֹנְנִים בְּדִבְרֵיהֶם לְנַסּוֹת.

פסוק ב

וַתִּשְׂקַע הָאֵשׁ. נֶגֶד טֶבַע הָאֵשׁ, לְמַעַן יַכִּירוּ שֶׁהָיָה פֶּלֶא בִּלְתִּי טִבְעִי, וְלֹא הָיָה אֵשׁ טִבְעִי שֶׁקָּרָה אָז בְּאֵיזוֹ סִבָּה טִבְעִית.

פסוק ד

וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ. חָזְרוּ לִהְיוֹת כְּמִתְאוֹנְנִים לְנַסּוֹת, וּבָכוּ עַתָּה עַל שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, כְּמוֹאֲסִים מַעֲלַת הֱיוֹת הַשְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (במדבר יא:כ) "יַעַן כִּי מְאַסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם".
מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר. לְנַסּוֹת אִם יָכִין שֹׁאֵר לְעַמּוֹ, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד הַמְשׁוֹרֵר בְּאָמְרוֹ (תהלים עח:יח) "וַיְנַסּוּ אֵל בִּלְבָבָם לִשְׁאֹל־אֹכֶל לְנַפְשָׁם".

פסוק יא

לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ. לְשַׁלְּחֵנִי בְּעַל כָּרְחִי לְהוֹצִיא הָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם.
וְלָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. כְּשֶׁאָמַרְתִּי "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח" (שמות ד:יג).
לָשׂוּם אֶת מַשָּׂא כָּל הָעָם הַזֶּה עָלָי. וְזֶה עָשִׂיתָ כְּדֵי לָשִׂים אֶת מַשָּׂא כֻּלָּם עָלָי, כְּאִלּוּ לֹא הָיָה לְךָ מְנַהֵיג זוּלָתִי, לְפָחוֹת לְשַׁתְּפוֹ עִמִּי שֶׁיִּהְיֶה טוֹב לָהֶם.

פסוק יב

הֲאָנֹכִי הָרִיתִי. הִנֵּה הָאָב יוֹכַל לְהַנְהִיג אֶת בָּנָיו אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חֲלוּקֵי הַדֵּעוֹת, וְזֶה כִּי כֻלָּם חוֹשְׁבִים אוֹתוֹ לְאוֹהֵב שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ לְהֵיטִיב לָהֶם. אֲבָל אֵלֶּה אֵינָם בּוֹטְחִים בִּי כְּלָל, וְחוֹשְׁדִים וּמְנַסִּים לִרְאוֹת מָה אֶעֱשֶׂה בַּעֲדָם.

פסוק יג

מֵאַיִן לִי בָּשָׂר. הִנֵּה אֵין סָפֵק אֶצְלָם שֶׁאֵין לִי בָּשָׂר לָתֵת לָהֶם, וְאִם כֵּן כְּשֶׁהֵם בּוֹכִים עָלַי וְאוֹמְרִים "תְּנָה לָנוּ בָּשָׂר", כְּאִלּוּ יֵשׁ לְאֵל יָדִי וְשֶׁעַל יָדִי בְּכִיָּתָם אֶעֱשֶׂה רְצוֹנָם, אֵין זֶה אֶלָּא לְנַסּוֹת אִם הַנְהָגָתִי בְּמִצְוָתְךָ וּמָה אַשִּׂיג מֵאִתְּךָ בַּעֲדָם.

פסוק יד

לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי. וְצָרִיךְ שֶׁתִּשְׁתַּתֵּף עִמִּי אֲחֵרִים שֶׁיִּבְטַח הָעָם הַזֶּה בָּהֶם.

פסוק טו

וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי. וְאִם אַתָּה הַשָּׁלֵם נִמְנַע מִשְּׁלֵמוּת הַהַנְהָגָה הָרְאוּיָה מִמְּךָ וּתְנַהֲגֵם כָּכָה בְּאֹפֶן חָסֵר כְּהַנְהָגַת הַנִּקְבָּה בִּשְׁבִילִי וְלִכְבוֹדִי, וְלֹא תִּשְׁתַּתֵּף אֲחֵרִים עִמִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּם כְּבוֹדִי.

הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְמַנּוֹת אֲחֵרִים שֶׁעַל יָדָם תִּהְיֶה הַנְהָגַת הָעָם שְׁלֵמָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת נה.) עַל שְׁמוּאֵל שֶׁמֵּת קֹדֶם יָמָיו כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד מַלְכוּת בֵּית דָּוִד.

וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי. בְּרַעַת חֶסְרוֹן הַהַנְהָגָה הַמְסוֹבֶבֶת בִּגְלָלִי, כִּי זֶה יִהְיֶה קָשֶׁה עָלַי מִן הַמָּוֶת.

פסוק יז

וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ. אַחַר שֶׁיִּהְיוּ מֻחְזָקִים גַּם הֵם לִנְבִיאִים, יִבְטְחוּ הָעָם בַּהֲנָהָגָתְךָ בִּרְאוֹתָם הַזְּקֵנִים עִמְּךָ וּמַסְכִּימִים בְּמַעֲשֶׂיךָ.

פסוק כ

וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא. שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיּוֹלִיד בָּכֶם מוֹתָר מַחֲלִיא, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ "וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ" (תהלים עח:לא).

לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם. שֶׁהָיוּ לָנוּ שָׁם מִינֵי מַאֲכָל רַבִּים, לֹא מָן בִּלְבַד.

פסוק כא

שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי. וְיִצְטָרֵךְ רֹב בָּשָׂר לְהַשְׂבִּיעָם.

וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים. וְאִם כֵּן יִהְיֶה הַבָּשָׂר שֶׁתִּתֵּן לָהֶם רַב מְאֹד, כְּאָמְרוֹ (תהלים עח:כז) וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף, מִכָּל מָקוֹם.

פסוק כב

הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם. אֵיךְ יַסְפִּיק זֶה לְהַסִּיר תְּלוּנוֹתָם, מֵאַחַר שֶׁאֵינָם שׂוֹאֲלִים בָּשָׂר אֶלָּא כְּדֵי לְנַסּוֹת, כְּאָמְרוֹ (תהלים עח:יח) "וַיְנַסּוּ אֵל בִּלְבָבָם"? הֲלֹא אֵין סָפֵק שֶׁכְּמוֹ שֶׁנִּסּוּ בָּזֶה, יְנַסּוּ בְּמַאֲכָלִים זוּלַת זֶה לְאֵין תַּכְלִית, וְאַתָּה לֹא תָסִיר אֶת בְּחִירָתָם, כְּאָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לג) "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם".

פסוק כג

הֲיַד ה' תִּקְצָר. מִלְמְצֹא דֶּרֶךְ שֶׁיִּמָּאֲסוּ כָּל מַאֲכַל תַּאֲוָה, כְּאָמְרוֹ "עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם" (במדבר יא:כ).

עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְּבָרִי. תִּרְאֶה שֶׁיִּקְרֶה זֶה שֶׁיֹּאכְלוּ מִן הַבָּשָׂר בְּהֶמְשְׁכָם בִּבְחִירָתָם אַחַר הַתַּעֲנוּג, עַד שֶׁיֵּצֵא מֵאַפָּם וְיִמָּאֲסוּ בוֹ, מִבְּלִי שֶׁאַסִּיר בְּחִירָתָם כְּלָל. כִּי אָמְנָם יוּכְלוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה אִם יִרְצוּ, כְּאָמְרוֹ "יֻדַּעְתִּי כִּי כֹל תּוּכָל וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה" (איוב מב:ב).

פסוק כח

אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם. שֶׁחָשַׁב שֶׁלֹּא יָצְאוּ הָאֲכָלָה לְהַרְאוֹת שֶׁיִּתְנַבְּאוּ בִּלְתִּי אֲצִילוּת מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ.

פסוק כט

כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם. בִּלְתִּי אֲצִילוּת מֵאִתִּי.

פסוק לא

מִן הַיָּם. מִיָּם סוּף שֶׁהָיָה דְּרוֹמִי לָהֶם, וְזֶה כִּי עָבְרוּ הַשְּׁלָוִים אֶת הַיָּם מִקְצוֹת הַדָּרוֹם.

פסוק לב

הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים. כִּי כֻלָּם הָיוּ תְּאֵבִים לֶאֱכֹל מֵהֶם הַרְבֵּה מְאֹד.

פסוק לג

הַבָּשָׂר עוֹדָנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם. שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עֲדַיִן לְגֹבוּל שֶׁיִּמָּאֲסוּ בוֹ.

טֶרֶם יִכָּרֵת. שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עֲדַיִן זְמַן חֹדֶשׁ יָמִים שֶׁהֲגְבַל לוֹ.

וַיַּךְ ה' בָּעָם. בַּמִּתְאַוִּים מֵהֶם שֶׁשָּׁאֲלוּ הַבָּשָׂר לְנַסּוֹת, וְלָקוּ בְּנִסְיוֹנָם, כִּי לֹא אָמַר וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים אֶלָּא עַל הַבּוֹכִים בִּלְתִּי מִתְאַוִּים שֶׁאָמְרוּ "לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם", וְהֵם בָּכוּ בְּחֶלְיֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ (במדבר יא:כ) "וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא".

פסוק לה

וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת. שָׁהוּ שָׁם אֵיזֶה זְמַן, כְּמוֹ "וַיִּהְיוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים" (רות א:ד), "וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה'" (דברים י:ה). אָמַר, כִּי בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן שֶׁהִתְעַכְּבוּ שָׁם קָרָה שֶׁדִּבְּרָה מִרְיָם

בְּמשֶׁה, וּבְהִיוֹת אָז אֹהֶל מוֹעֵד מוּקָם, הִזְמִין הָאֵל יִתְבָּרַךְ אוֹתָם לָצֵאת מֵאָהֳלֵיהֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד.

פרק יב

פסוק ב

הֲרַק אַךְ בְּמשֶׁה דִּבֶּר ה'. הַאְמְנָם מֹשֶׁה לְבַדּוֹ זָכָה לָזֶה שֶׁיִּהְיֶה דִּבֵּר ה' מְיוּחָד אֵלָיו לְבַדּוֹ, מִלְבַד מַה שֶּׁזָּכָה עִם כָּל הֶמוֹן יִשְׂרָאֵל בְּמַתַּן תּוֹרָה?

וַיִּשְׁמַע ה'. כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאֲנִי צוּרְבָא דְרַבָּנָן דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא תָּבַע בִּיקָרֵיהּ (ברכות יט).

פסוק ד

צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם. רָצָה שֶׁיֵּדַע מֹשֶׁה טוֹב הָאֵל יִתְבָּרַךְ הַמַּקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ.

פסוק ו

אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם. אִם הָיָה מֹשֶׁה נָבִיא בְּאוֹתָהּ הַמַּדְרֵגָה שֶׁחֲשַׁבְתֶּם בְּאָמְרְכֶם "הֲלֹא גַם בָּנוּ דִּבֵּר" (במדבר יב:ב).

ה' בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע. לֹא הָיִיתִי נוֹדָע לוֹ וְנִגְלֶה עָלָיו בָּזֶה הַשֵּׁם אֶלָּא בְּמַרְאָה לְשׁוֹן נְקֵבָה, לֹא בְּהָקִיץ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בִּישַׁעְיָהוּ בְּאָמְרוֹ "וָאֶרְאֶה אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא" (ישעיהו ו:א). וְכֵן בְּמִיכָה "וְרָאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ" (מלכים א כב:יט), וְכָל זֶה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בְּלִי סָפֵק, לֹא בְּהָקִיץ. וְגַם בִּלְעָם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר אֵלָיו בְּהָקִיץ, לֹא הָיָה לוֹ בַּשֵּׁם הַמְיוּחָד כַּאֲשֶׁר חָשַׁב הוּא בְּאָמְרוֹ "אוּלַי יִקְרֶה ה' לִקְרָאתִי" (במדבר כג:ג), כִּי זֶה אָמְנָם לֹא עָלָה לְיָדוֹ, אֲבָל נֶאֱמַר בּוֹ "וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם" (במדבר כג:ד).

פסוק ז

לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה. שֶׁהַדִּבּוּר עִמּוֹ בְּשֵׁם הַמְיוּחָד הוּא בְּהָקִיץ, וְזֶה בֵּאֵר בְּאָמְרוֹ.

פסוק ח

פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ. שֶׁהַנְּבוּאָה אֵלָיו הִיא בִּלְתִּי תַּרְדֵּמַת חוּשָׁיו.

וּמַרְאֶה. לְשׁוֹן זָכָר הַנִּקְרָא אַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יבמות מט:).

וְלֹא בְחִידֹת. דִּבּוּר מְבֹאָר בְּלִי חִידָה, לֹא כְּעִנְיָן בִּזְכַרְיָה (זכריה ד:ה) וְזוּלָתוֹ שֶׁרָאָה חִידוֹת וּמְשָׁלִים וְאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ "הֲלֹא יָדַעְתָּ מָה הֵמָּה אֵלֶּה", וְאוֹמֵר "לֹא אֲדֹנָי", וְהַמַּלְאָךְ פֵּרֵשׁ לוֹ אֶת הַמָּשָׁל. וּמֵהֶם הָיוּ שֶׁרָאוּ אֶת הַמְּשָׁלִים וְהֵבִינוּ אוֹתָם, כְּעִנְיַן "הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת" (ירמיהו א:יב). וּכְעִנְיַן בִּלְעָם בְּאָמְרוֹ "וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ" (במדבר כג:ז), כִּי בַּתְּחִלָּה הִגִּיד הַמָּשָׁל שֶׁרָאָה וְאַחַר כָּךְ בֵּאֵר אוֹתוֹ.

וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט. וְכָל זֶה הוּא מַשִּׂיג עִם הַהִגָּלוֹת אֵלָיו בַּשֵּׁם הַמְיוּחָד, לֹא כְּבִלְעָם שֶׁעִם זֶה שֶׁלֹּא הִשִּׂיג אֶלָּא דֶּרֶךְ מָשָׁל, הָיְתָה הַשָּׂגָתוֹ בְּשֵׁם אֱלֹהִים בִּלְבַד, לֹא בַּשֵּׁם הַמְיוּחָד.

וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם. לֹא יִמָּלֵט שֶׁאֵין זֶה כִּי אִם רַע לֵב, שֶׁאִם חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֲנִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו, אִם כֵּן חֲשַׁבְתֶּם עָלַי תּוֹעֶה שֶׁאֲנִי חָפֵץ בָּרְשָׁעִים, הֵפֶךְ מַה שֶּׁהָיָה לָכֶם לַחֲשׁוֹב, שֶׁלֹּא הָיִיתִי מַזְכֶּה אוֹתוֹ לָזֹאת הַמַּעֲלָה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְכָךְ. וּבְכֵן הָיָה לָכֶם לִירָא מִלְּדַבֵּר בְּאִישׁ כָּזֶה. וְאִם אוּלַי חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֵינִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו וְשֶׁאַתֶּם מַכִּירִים בּוֹ יוֹתֵר מִמֶּנִּי, שֶׁחֲשַׁבְתִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְכָךְ וְאֵינוֹ כֵן, הִנֵּכֶם יוֹתֵר חוֹשְׁבִים אֶל ה' תּוֹעֶה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "זוֹ קֻשְׁיָה מִן הָרִאשׁוֹנָה".

פסוק ט

וַיִּחַר אַף ה' בָּם. שֶׁלֹּא נִכְנְעוּ תֵּיכֶף כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה דָּוִד בְּאָמְרוֹ אֶל נָתָן "חָטָאתִי" (שמואל ב יב:יג).

פסוק י

וְהָעָנָן סָר. כְּמַרְחִיק הַמְצֹרָעַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְחוּהָ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לְבִיְשָׁה.

פסוק יב

אַל נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ. הִנֵּה הָעוּבָּר שֶׁהוּא מֵת בְּאוֹפֶן זֶה, שֶׁבְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ נֶאֱכַל וְנִתְקַלְקֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהוּא מוֹסִיף שְׁלֵמוּת בַּלֵּדָה עַל מַה שֶּׁהָיָה לוֹ בְּבֶטֶן אִמּוֹ, בְּצֵאתוֹ מִשָּׁם אֶל מְקוֹם הַחַיִּים הַשְׁלֵמִים, הוּא אָמְנָם מוֹסִיף גֶּרְעוֹן בֶּהֱיוֹת נֶאֱכָל חֲצִי בְשָׂרוֹ בְּאוֹתָהּ הַלֵּדָה. כֵּן אַתָּה, הֵיוֹצֵא מִן הַמִּדְבָּר וְנִכְנָס לְאֶרֶץ הַנִּבְחֶרֶת וּבָזֶה תֵּיטִיב מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ, אַל נָא תְהִי כְּאוֹתוֹ הַמֵּת, שֶׁתְּנִיחַ חֲצִי בְשָׂרְךָ בַּמִּדְבָּר.

פסוק יג

אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ. בְּבַקָּשָׁה אֲנִי שׁוֹאֵל שֶׁתִּרְפָּא עַתָּה לָהּ, וְלֹא נִצְטָרֵךְ לְבִיְשָׁהּ לְהוֹצִיאָהּ חוּץ לַמַּחֲנֶה.

פסוק יד

הֲלֹא תִכָּלֵם. רְאוּיָה הִיא לְזֹאת הַבּוּשָׁה.

פסוק טו

וְהָעָם לֹא נָסַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וּכְתִיב "וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם" (במדבר ט:יז), מִכָּל מָקוֹם לֹא נָסְעוּ, שֶׁהִכִּירוּ שֶׁלֹּא נֶעֱלָה אָז אֶלָּא לְהַרְחִיק הַמְצֹרָעַת.

פסוק טז

וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן. בְּמָקוֹם מִן הַמִּדְבָּר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שֵׁם כְּלָל, אֲבָל הָיָה מוּל קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְקָרוֹב לָהּ, כְּדֵי לְסַדֵּר עִנְיְנֵיהֶם וּלְהִכָּנֵס שָׁם, שֶׁהִיא הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּגְעוּ בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ (דברים א:יט-כא) "וַנִּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ", וְאוֹמֵר "אֱלֹיכֶם בָּאתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ, עֲלֵה רֵשׁ וְכוּ'". וְקָרָא אוֹתוֹ הַמָּקוֹם רִתְמָה, כַּמְבֹאָר בְּאֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר לג:יח).

פרק יג

פסוק ב

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים. אַל תַּנִּיחַ שֶׁיִּשְׁלְחוּ הֵם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ לַעֲשׂוֹת בְּאָמְרָם "נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ" (דברים א:כב), שֶׁמָּא יִשְׁלְחוּ הֵדֵיוֹטוֹת בִּלְתִּי מַכִּירִים שֶׁבַח הָאָרֶץ, וְיסַפְּרוּ בִּגְנוּתָהּ בְּאֹפֶן שֶׁיִּחְשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל עַל ה' תּוֹעֶה, וְלֹא יָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁשָּׁבוּ אַחַר כָּךְ בְּאָמְרָם "חָטָאנוּ לַה'". וְזֶה כִּי הַמְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה, אַף עַל פִּי שֶׁהִרְשִׁיעוּ לְהָנִיא לֵב הָעָם מֵחֶסְרוֹן אֱמוּנָתָם בָּאֵל שַׁדַּי, מִכָּל מָקוֹם הִכִּירוּ וְסִפְּרוּ טוּבַת הָאָרֶץ בְּאָמְרָם "וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא" (במדבר יג:כז), וְכֵן הֵעִיד בְּאָמְרוֹ "וַיְנַקְּחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ" וַיֹּאמְרוּ "טוֹבָה הָאָרֶץ" (דברים א:כה), אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיָה נִמְנָע לְכָבְשָׁהּ. וְכַאֲשֶׁר הִכִּירוּ יִשְׂרָאֵל חֶטְאָתָם עַל שֶׁלֹּא בָּטְחוּ בִּישׁוּעַת הָאֵל יִתְעָלֶה וְנִצְחוֹנוֹ, אַחַר שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם לְהַפְלִיא, שָׁבוּ בִּתְשׁוּבָה וְאָמְרוּ "חָטָאנוּ לַה', אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ" (במדבר יד:מ), וְהִתְפַּלְּלוּ כְּאָמְרוֹ "וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי ה'" (דברים א:מה). אֶלָּא שֶׁלֹּא קִבֵּל הָאֵל יִתְבָּרַךְ תְּפִלָּתָם, מִפְּנֵי חִלּוּל ה' שֶׁעָשׂוּ שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּפֵּר אֶלָּא בְּמִיתָה, וּכְמוֹ שֶׁהֵעִיד בָּהֶם בְּאָמְרוֹ "וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי וְכוּ'" (שמות לב:לד).

כֹּל נָשִׂיא בָהֶם. כָּל מִי שֶׁהוּא הַמְעֻלֶּה שֶׁבְּכָל שִׁבְטוֹ לְהַכִּיר עִנְיַן הָאָרֶץ.

פסוק ג

כֻּלָּם אֲנָשִׁים. אַנְשֵׁי חַיִל, כְּעִנְיַן "הֲלֹא אִישׁ אַתָּה" (שמואל א כו:טו), וְכֵן "וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ" (מלכים א ב:ב).

פסוק ד

וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם. כֻּלָּם חֲשׁוּבִים, אִישׁ עַל שְׁמוֹ, מִצַּד מַעֲלָתָם. וְהִזְכִּירָם לְפִי זְקֻנָתָם, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ אָז שָׁוִים בְּמַעֲלָה, בִּפְרָט בְּעִנְיַן הַשְּׁלִיחוּת, לֹא כְּסֵדֶר הַשְּׁבָטִים וְלֹא כְּסֵדֶר הַדְּגָלִים.

פסוק טז
וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר שֶׁהָיָה נוֹדָע בְּשִׁבְטוֹ לְאִישׁ חַיִל בְּשֵׁם הוֹשֵׁעַ, וְזֶה שֶׁנִּקְרָא לְמַעְלָה (במדבר יא:כח) יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ קָרָא לוֹ כָּךְ לְכָבוֹד וּלְהִתְפַּלֵּל עָלָיו שֶׁיְּהֶיה נוֹשֵׁעַ וְשֶׁיּוֹשִׁיעַ אֲחֵרִים.

פסוק יז
עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב. בָּזֶה הַצַּד שֶׁאֲנַחְנוּ שָׁם, שֶׁתִּמְצְאוּהוּ טוֹב לְהִכָּנֵס וְלֹא נִצְטָרֵךְ לִסְבֹּב אֶל מָקוֹם אַחֵר.

פסוק יח
וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא. אִם הִיא אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת בְּרֹב עָרִים וּפְרָזוֹת.
וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ. לְדַעַת אִם מוֹשַׁב הָאָרֶץ טוֹב, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ חַכְמֵי הָרוֹפְאִים בְּבְחִירַת הַמִּשְׁכָּנִים, שֶׁנַּבִּיט אֶל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אִם הֵם חֲזָקִים וּשְׁלֵמֵי הַגּוּף, אוֹ הֵפֶךְ זֶה. וְכֵן נַבִּיט אִם הֵם רַבִּים אוֹ מְעַטִּים, כִּי אָמְנָם רִבּוּי הָעָם וְחָזְקָם יוֹרֶה עַל הֱיוֹת אֲוִיר הָאָרֶץ וְהַמְּזוֹנוֹת טוֹבִים, וְהַהֵפֶךְ יוֹרֶה עַל הֶפְכָּם.

פסוק יט
הֲטוֹבָה הִיא. בְּמַיִם רַבִּים וְטוֹבִים, כַּאֲמָרוֹ "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה, אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם" (דברים ח:ז).
הַבְּמַחֲנִים. אִם הֵם יוֹשְׁבִים בִּפְרָזוֹת לְבֶטַח בְּלִי שׁוּם יִרְאַת מִלְחָמָה.
אִם בְּמִבְצָרִים. אִם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִרְאַת מִלְחָמָה, כְּעִנְיַן "חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ" (שופטים ה:ז).

פסוק כ
הַשְּׁמֵנָה הִוא. בְּעֹשֶׁר וּנְכָסִים, כְּאָמְרוֹ (דברים ח:ט) "אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם".
הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ. גֶּפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן זֵית שֶׁמֶן וּדְבַשׁ שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם.
וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ. לְהַחֲזִיק בָּהּ, וְאַל תִּירְאוּ שֶׁיִּתְּנוּ עֵינֵיהֶם בָּכֶם לְמָרְגְּלִים.
וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים. וְלֹא הָיוּ הַפֵּרוֹת שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם בִּשְׁלֵמוּתָם עֲדַיִן, מִכָּל מָקוֹם בָּטַח מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁגֹּדֶל הַפֵּרוֹת וְטַעְמָם גַּם בָּאוֹתוֹ הַזְּמַן יַסְפִּיק לְהָעִיד עַל שֶׁבַח הָאָרֶץ וְטוּבָהּ.

פסוק כד
עַל אוֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. תָּמְהוּ הַכְּנַעֲנִיִּים עַל שֶׁאוֹתוֹ הָאֶשְׁכּוֹל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּרְתוּ אוֹתוֹ הָיָה דָּבָר חָדָשׁ וְנִפְלָא, כִּי רַבִּים הָיוּ בָּאָרֶץ אֶשְׁכּוֹלוֹת גְּדוֹלִים

כְּמוֹהוּ אוֹ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְלֹא הָיָה זֶה נִפְלָא אֵצֶל הַכְּנַעֲנִיִּים יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כְּלָל. וְעַל תְּמִיהָתָם זוֹ קָרְאוּ הַמָּקוֹם נַחַל אֶשְׁכּוֹל.

פסוק כו

אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה. אֶל אוֹתוֹ הַחֵלֶק מֵהַמִּדְבָּר שֶׁהָיָה מוּל קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ.

פסוק כז

וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא. לֹא בִּלְבַד הִיא טוֹבָה, אֲבָל הִיא גַּם כֵּן זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, נוֹתֶנֶת בְּלִי טֹרַח רַב מְקֻנֶּה מַרְבֶּה חָלָב וּרֹב דְּבַשׁ וּמַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ.

פסוק כח

אֶפֶס כִּי עַז הָעָם. אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לָנוּ לְכָבְשָׁהּ מִפְּנֵי שֶׁהָעָם עַז וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת, וְשׁוֹכְנֵי הָאָרֶץ הֵם שׁוֹנְאֵינוּ וְהֵם בְּנֵי עֲמָלֵק שֶׁיִּלָּחֲמוּ גַּם הֵם בָּנוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא נִקְרַב אֶל גְּבוּלָם.

פסוק ל

וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם. הִשְׁתִּיק אֶת הָעָם שֶׁהָיוּ מַתְחִילִים מֵאָז לָתֵת קוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ אַחַר כָּךְ כְּאָמְרוֹ "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם" (במדבר יד:א).

אֶל מֹשֶׁה. שֶׁיִּשְׁמְעוּ מָה יָשִׁיב מֹשֶׁה. וְאוּלַי אָז אָמַר מֹשֶׁה מָה שֶׁהֵעִיד אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ "וְאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעַרְצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם" (דברים א:כט), וְכָלֵב חִזֵּק דְּבָרָיו בְּאָמְרוֹ.

עָלֹה נַעֲלֶה. רָאוּי לָנוּ לַעֲלוֹת, כִּי לֹא יִתְקוֹמְמוּ נֶגְדֵּנוּ לִמְנוֹעַ עֲלִיָּתֵנוּ.

וְיָרַשְׁנוּ אוֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ. כִּי אַחַר שֶׁנַּעֲלֶה שָׁם יָנוּסוּ מִפָּנֵינוּ, כִּי כְּבָר נָמֹגוּ כָּל יוֹשְׁבֵי כְּנָעַן.

פסוק לא

לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת. שֶׁיִּתְקוֹמְמוּ נֶגְדֵּנוּ וְלֹא יַנִּיחוּנוּ לַעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה אַחַר הַחֵטְא כְּאָמְרוֹ "וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי" (במדבר יד:מה).

פסוק לב

אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. אַף עַל פִּי שֶׁהָעָם הַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם חֲזָקִים, אֵין זֶה בִּשְׁבִיל שֶׁבַח הָאָרֶץ, אֲבָל הוּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִשְׁאֲרוּ בָהּ זוֹלְתִי הַחֲזָקִים שֶׁהֵם חִזְקֵי הַמֶּזֶג, וְהַשְּׁאָר מֵתִים בָּהּ מִפְּנֵי רֹעַ הָאֲוִיר.

פסוק לג

בְּנֵי עֲנָק. מִצַּד הָאָב.

מִן הַנְּפִילִים. מִצַּד הָאֵם.

וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. כַּחֲגָבִים אוֹ פְּחוֹת מִזֶּה, וּבִשְׁבִיל זֶה לֹא קָמוּ עָלֵינוּ, כִּי לֹא הֶחֱשִׁיבוּ אוֹתָנוּ וַיִּבְז בְּעֵינֵיהֶם לְהָרַע לָנוּ.

פרק יד

פסוק ב
וַיִּלֹּונוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן. שֶׁהָיוּ שְׁלוּחֵי הָאֵל יִתְבָּרַךְ לְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וּלְהַצִּילָם מִכָּל אֵימַת מָוֶת בַּמִּדְבָּר, וְאָמְרוּ שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה כְּדֵי לְתִתָּם בְּיַד הָאֱמֹרִי.

פסוק ג
וְלָמָּה ה' מֵבִיא אוֹתָנוּ. מַה חָטָאנוּ לוֹ שֶׁהִשְׁתַּדֵּל עַל יְדֵיכֶם לַהֲבִיאֵנוּ לְכָךְ? כִּי חָשְׁבוּ שֶׁהָיָה כָּל אֵלֶּה בְּתַחְבּוּלָה מֵאִתּוֹ מִשֶּׁנָּאַתּוֹ אוֹתָם בִּשְׁבִיל גִּלּוּלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם אוֹ לְסִבָּה אַחֶרֶת, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (דברים א:כז) "וַתֵּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת ה' אוֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אוֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ".

פסוק ה
וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם. בִּרְאוֹתָם "מְעָוֹת לֹא יוּכַל לִתְקֹן" (קהלת א:טו), כְּעִנְיַן בַּסַּנְהֶדְרִין שֶׁכְּבָשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע כְּשֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה לַּעֲשׂוֹת מֵאֵימַת הַמֶּלֶךְ (סנהדרין יט:).

פסוק ז
הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ. לָתוּר הַמָּקוֹם וְיוֹשְׁבָיו, כְּאָמְרוֹ "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא וְאֶת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ" (במדבר יג:יח).

טוֹבָה הָאָרֶץ. הִנֵּה בְּעִנְיַן הָאָרֶץ מַה הִיא, אָנוּ מְעִידִים שֶׁהִיא מָקוֹם טוֹב מְאֹד מְאֹד בְּלִי דֹּפִי, לֹא כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ חֲבֵרֵינוּ בְּאָמְרָם שֶׁעַם יֶהוֹתָהּ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. וּבְעִנְיַן וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ, אָנוּ מְעִידִים כִּי לַחְמֵנוּ הֵם, וְלֹא יַעִיזוּ פְּנֵיהֶם נֶגְדֵּנוּ, הֵפֶךְ עֵדוּת חֲבֵרֵנוּ בְּאָמְרָם כִּי עַז הָעָם.

פסוק ח
אִם חָפֵץ בָּנוּ ה'. אָמְנָם כִּי טוֹבָתָהּ עַד מְאֹד הִיא בִּתְנַאי שֶׁיֶּחְפֹּץ בָּנוּ ה', כְּאָמְרוֹ "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ" (דברים יא:יב), "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ וְכוּ'" (דברים יא:יג).

וְהֵבִיא אוֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת. הֵפֶךְ מַה שֶּׁהֵעִידוּ חֲבֵרֵינוּ בְּאָמְרָם "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם" (במדבר יג:לא), כִּי אָמְנָם לֹא יִתְקוֹמְמוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לְקִרְאָתֵנוּ כְּלָל, כְּאָמְרוֹ "יִדְּמוּ כָאֶבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" (שמות טו:טז). וְכֵן הָיָה, שֶׁלֹּא עָשׂוּ שׁוּם גְּדֵר וְשׁוּם הֲכָנָה לִמְנֹעַ אֶת עֲלוֹת הָעָם עֲלֵיהֶם.

וְנָתְנָהּ לָנוּ. כִּי רָאִינוּ שֶׁלֹּא קָמָה רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵינוּ וְשֶׁדַּעְתָּם לִבְרֹחַ.

אֶרֶץ אֲשֶׁר הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. הִיא מֵעַצְמָהּ, בִּלְתִּי עֲבוֹדַת עוֹבְדֵי אֲדָמָה, כְּמוֹ בַּיְעָרִים, כְּעִנְיַן "וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ בַיַּעַר וַיְהִי דְבַשׁ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" (שמואל א יד:כה). וְזֶה לֹא הָיָה אֶפְשָׁר אִם הָיָה בָּאָרֶץ אוֹ בַּאֲוִירָהּ אֵיזֶה דֹּפִי.

פסוק ט

אַךְ בַּה' אַל תִּמְרֹדוּ. אָמְנָם אִם תִּרְצוּ שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ לָכֶם בְּזֹאת הַמַּדְרֵגָה מַהֲטוֹב, אַל תִּמְרְדוּ בַּה', כְּאָמְרוֹ "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ... וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם... וְאָסַפְתָּ" (דברים יא:יג-יד).
וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ. הִנֵּה אִם לֹא תִמְרְדוּ יְבִיאֵנוּ הָאֵל.
כִּי לַחְמֵנוּ הֵם. כִּי רָאִינוּ שֶׁאֵין בְּדַעְתָּם לְהִתְקוֹמֵם נֶגְדֵּנוּ כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁלֹּא יִתְקוֹמֵם הַלֶּחֶם נֶגֶד אוֹכְלָיו, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידָה רָחָב בְּאָמְרָה "וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם" (יהושע ב:יא).
סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם. וְרָאִינוּ שֶׁהִסְכִּימוּ לַעֲזוֹב כָּל מָגֵן וְצִנָּה, כְּדֵי שֶׁיִּמָּהֲרוּ לָנוּס מִפָּנֵינוּ, כְּעִנְיַן "הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחָפְזָם" (מלכים ב ז:טו).

פסוק יא

עַד אָנָה יְנַאֲצוּנִי. עַד אֵיזֶה גְּבוּל מֵהַבְּזוּי אֶסְבּוֹל שֶׁיְּבַזּוּנִי.
וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי. עַד אֵיזֶה גְּבוּל מֵהַפְּלָאוֹת אֶעֱשֶׂה קֹדֶם שֶׁיִּבְטְחוּ בִי וְיִשְׁעָנוּ עַל דְּבָרִי.

פסוק יב

אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר. כְּעִנְיַן "וְגַם יַד ה' הָיְתָה בָם לְהָמֵם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנָה עַד תֻּמָּם" (דברים ב:טו).
וְאוֹרִישֶׁנּוּ. אֶעֱשֶׂה שֶׁיַּעַזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם וְיִירָשׁוּם, כְּעִנְיַן הַמֵּתִים יוֹרְשִׁים אֶת הַחַיִּים (בבא בתרא פרק יש נוחלין) שֶׁהָיָה בַּחֲלוּקַת הָאָרֶץ. וּבָזֶה קַיֵּם מַה שֶּׁנִּדַּר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם בְּאָמְרוֹ (שמות ו:ח) "וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה".

פסוק יג

וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם. חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁכְּשֶׁאָמַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ "אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר" (במדבר יד:יב), יִהְיֶה הָרְצוֹן לְהַכּוֹת תֵּכֶף אֶת כֻּלָּם, וְהִתְעוֹרֵר לִשְׁאוֹל מָה יַּעֲשֶׂה לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל, וְאָמַר: הִנֵּה יִשְׁמְעוּ מִצְרַיִם תֵּכֶף שֶׁהָרַגְתָּ אֶת אֵלֶּה פִּתְאוֹם, וְיֹאמְרוּ שֶׁעָשִׂיתָ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת בְּיָדְךָ עַל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת. וְזֶה כִּי אָמְנָם רָאוּ כִּי הֶעֱלֵיתָ בְכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ, וְעִם זֶה שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה, וְלֹא יַחְשְׁבוּ שֶׁתִּהְיֶה תַּקָּלָתָם בִּשְׁבִיל שֶׁעָזַבְתָּ אוֹתָם בַּעֲוֹנָם.

פסוק יד

אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן נִרְאֶה. שֶׁכְּבָר נִרְאָה בְּעַיִן עַיִן הַשְׁגָּחָתְךָ עֲלֵיהֶם.
אַתָּה ה' וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵיהֶם. בְּהֹוָה, כְּאָמְרוֹ "כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ וְכוּ'".

פסוק יז
יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳. לִכְבּוֹשׁ אֶת מִדַּת הַדִּין.

פסוק יח
פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים. מַאֲרִיךְ עַד דּוֹר רְבִיעִי, שֶׁאִם יַחֲזִיקוּ מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם וְיוֹסִיפוּ לְהָרַע, תִּתְמַלֵּא סְאָתָם בְּדוֹר שְׁלִישִׁי וְתֹאבַד תִּקְוַת תְּשׁוּבָתָם וְיִפָּרַע מֵהֶם. וְאִם יַחֲזִיקוּ בְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם וְלֹא יוֹסִיפוּ לְהָרַע מֵהֶם, יַמְתִּין עַד דּוֹר רְבִיעִי, וְאָז תִּתְמַלֵּא סְאָתָם בְּאֶפֶס תִּקְוָה לִתְשׁוּבָה וְיֹאבֵדוּ.

פסוק כ
סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ. כְּשֶׁאָמַרְתִּי "אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר" כְּבָר סָלַחְתִּי בָּזֶה הָאֹפֶן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, כִּי לֹא הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁאָמִית אֶת כֻּלָּם יַחְדָּו, אֲבָל שֶׁאָמִית אֶת כֻּלָּם מְעַט מְעַט בַּמִּדְבָּר, וְלֹא יִכָּנֵס אִישׁ מֵהֶם לָאָרֶץ.

פסוק כא
וְאוּלָם חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה׳ אֶת כָּל הָאָרֶץ. אָמְנָם אֲנִי נִשְׁבָּע שֶׁכְּמוֹ שֶׁהוּא אֱמֶת שֶׁאֲנִי חַי וְשֶׁיִּמָּלֵא כְבוֹדִי אֶת כָּל הָאָרֶץ, כֵּן יִהְיֶה אֱמֶת כִּי כָל הָאֲנָשִׁים וְהֵם בְּנֵי עֶשְׂרִים.

פסוק כג
אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ. שֶׁלֹּא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, כִּלְשׁוֹן כָּל "אִם" שֶׁאֵין אַחֲרָיו תְּנַאי כָּפוּל, כְּמוֹ "אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ" (בראשית יד:כג), "חַי ה׳ אִם יוּמָת" (שמואל א יט:ו) וְדוֹמֵיהֶם.
וְכָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ. וְגַם מִבְּנֵיהֶם שֶׁאֵינָם בְּזֹאת הַגְּזֵרָה, שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, כָּל אוֹתָם שֶׁיְּנַאֲצוּנִי לֶעָתִיד לֹא יִרְאוּהָ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה לַמֵּתִים עַל דְּבַר קֹרַח וְעַל דְּבַר פְּעוֹר וּבַנְּחָשִׁים וּבַשְּׂרָפִים.

פסוק כד
וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה. הוּא יוֹרִשֶׁנָּה לְזַרְעוֹ, לֹא כְּעִנְיַן שְׁאָר דּוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּנֵיהֶם יָרְשׁוּ אוֹתָם, לֹא הָיוּ הֵם הַמּוֹרִישִׁים, אֲבָל הוֹרִישָׁם סֵדֶר הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּמִצְוָתוֹ לְמַנְחִילֵי הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁיֵּעַד בְּאָמְרוֹ "וְאוֹרַשְׁתֶּנּוּ" (במדבר יד:יב).

פסוק כז
עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת. אַף עַל פִּי שֶׁסָּלַחְתִּי כִּדְבָרְךָ לְהַאֲרִיךְ לָהֶם שֶׁלֹּא לַהֲמִיתָם תֵּכֶף וְלֹא כֻלָּם יַחְדָּו, מִכָּל מָקוֹם לֹא סָלַחְתִּי לַעֲדַת הַמְרַגְּלִים.
אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִים עָלָי. שֶׁהֵם הַמַּחֲטִיאִים, וְחֵטְא הָרַבִּים תְּלוּי בָּהֶם, וְלֹא אַאֲרִיךְ לָהֶם כְּלָל. וְעִם זֶה.

אֶת תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה. הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי, וְאֶשֹׂא פָּנַי לְעָנְשָׁם, לְפִיכָךְ.

פסוק כח

אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אֲנִי נְאֻם ה' אִם לֹא. שְׁתֵּי שְׁלִילוֹת בְּמָקוֹם חִיּוּב. כְּלוֹמַר כִּי אָמְנָם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי בְּאָמְרְכֶם (במדבר יד:ב) "אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ מַתְנוּ". וּבְאָמְרְכֶם (במדבר יד:ג) "נָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה". וְכֵן לַמְרַגְּלִים בְּאָמְרָם (במדבר יג:לב) "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא", שֶׁהַכֹּל יִתְקַיֵּם בָּכֶם.

כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם. בְּזֶמַּנִּים מִתְחַלְּפִים, וּבָזֶה נִשְׁבַּע מַה שֶּׁהֵעִיד הַמְשׁוֹרֵר בְּאָמְרוֹ (תהלים קו:כו) "וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם". וְכֵן יְחֶזְקֵאל (כ:כג) בְּאָמְרוֹ "וְגַם אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְהָפִיץ אוֹתָם בַּגּוֹיִם".

פסוק לג

וְנָשְׂאוּ אֶת זְנוּתֵיכֶם. שֶׁמְּרַדְתֶּם בִּי בְּאָמְרְכֶם "נִתְּנָה רֹאשׁ" (במדבר יד:ד).

פסוק לד

בְּמִסְפַּר הַיָּמִים. שֶׁהֲאֲרִיכוּ בְּמְצוֹתְכֶם לִרְאוֹת אִם אֶפְשָׁר לְכַבְּשָׁהּ.

יוֹם לַשָּׁנָה. תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁל כָּל שָׁנָה, כַּמְבֹאָר בְּתַעֲנִית בַּתְּרָא (תענית ל).

תְּנוּאָתִי. תַּכִּירוּ מַה רַע בְּטוּל הַמְכֻוָּן שֶׁלִּי בְּסוּרְכֶם מִמֶּנּוּ, כְּאָמְרוֹ (במדבר יד:מג) "וּנְפַלְתֶּם בַּחֶרֶב כִּי עַל כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי ה'".

פסוק לו

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה. שֶׁהָיוּ נֶאֱמָנִים אֶצְלוֹ וְנֶהֱפְכוּ לוֹ לְאוֹיְבִים.

וַיָּשִׁיבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה. שֶׁהֵם הַסַּנְהֶדְרִין וְרֹאשֵׁי הָעָם, כְּשֶׁאָמְרוּ "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" (במדבר יג:לא). וְזֶה עָשׂוּ לְהוֹצִיא דִּבָּה עַל הָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁבְּעוֹד שֶׁהָיוּ הַזְּקֵנִים עֲסוּקִים בְּתִלּוּנָתָם, יוֹצִיאוּ הֵם אֶל הֶהָמוֹן דִּבָּה עַל הָאָרֶץ. וְזֶה לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת בִּפְנֵי הַזְּקֵנִים הַיּוֹדְעִים וּמַכִּירִים בְּשִׁקְרָם.

פסוק לז

וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה. בְּאוֹתָהּ מַגֵּפָה שֶׁאָמְרוּ הֵם שֶׁתִּקָּרֶה בָּאָרֶץ "אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ" (במדבר יג:לב), וְהִנֵּה פְּעֻלַּת אֲוִיר הָאָרֶץ הָיְתָה לָהֶם לְזָרָא וּמֵתוּ תֵּכֶף.

פסוק מא

לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלָח. כִּי בְּאֹפֶן זֶה תִּהְיוּ חוֹטְאִים לֹא לְתַאֲבוֹן וְהַנְאַת עַצְמְכֶם, אֲבָל לְהַכְעִיס.

פסוק מד
וַיַּעְפִּלוּ. חִזְקוּ לְבָבָם, כְּעִנְיַן "וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם" (שמות ז:יג).

פסוק מה
וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי. וְלֹא הִנִּיחוּם לַעֲלוֹת.

פרק טו

פסוק ג
לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ. **וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב**. הִנֵּה עַד הֲעֵגֶל הָיָה הַקָּרְבָּן רֵיחַ נִיחֹחַ בְּזוּלַת מִנְחָה וּנְסָכִים, כְּעִנְיַן בְּהֶבֶל (בראשית ד:ד) וּבְנֹחַ (בראשית ח:כא) וּבְאַבְרָהָם (בראשית יב:ז), וּכְעִנְיַן "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַה' פָּרִים" (שמות כד:ה), לֹא זוּלַת זֶה. וּבְחֶטְאָם בָּעֵגֶל הִצְרִיךְ מִנְחָה וּנְסָכִים לְעוֹלַת הַתָּמִיד שֶׁהִיא קָרְבַּן צִבּוּר, וּמֵאָז שֶׁחָטְאוּ בַּמְרַגְּלִים הִצְרִיךְ מִנְחָה וּנְסָכִים לְהַכְשִׁיר גַּם קָרְבַּן יָחִיד.

פסוק כ
חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה. אַחַר חֶטְא הַמְרַגְּלִים הִצְרִיךְ גַּם הַחַלָּה, לְמַעַן יִהְיוּ רְאוּיִים שֶׁתָּחוּל בְּרָכָה בְּבָתֵּיהֶם, כְּאָמְרוֹ "וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ" (יחזקאל מד:ל). וְכֵן אֵלְיָהוּ "עֲשֵׂה לִי מִשָּׁם עֻגָה קְטַנָּה בָרִאשׁוֹנָה וְהוֹצֵאת לִי, (וְלָךְ וְלִבְנֶךָ תַּעֲשֵׂי בָאַחֲרוֹנָה,) כִּי כֹה אָמַר ה' כַּד הַקֶּמַח לֹא תִכְלֶה" (מלכים א יז:יג-יד).

פסוק כב
וְכִי תִשְׁגּוּ. כְּבָר הִתְבָּאֵר בַּקַּבָּלָה שֶׁבִּשְׁגִגַת עֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְזֶה כִּי מֵאַחַר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם (תהלים קו:כו), לֹא הָיָה נִמְנָע שֶׁיִּשְׁגּוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוּבָם לְאַרְצָם.

וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה. מִכֵּיוָן שֶׁתִּשְׁגּוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּל פְּעֻלּוֹת הַמִּצְוֹת, לֹא תַעֲשׂוּ אוֹתָן הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ הִקְדִּים לְכֻלָּן יְדִיעַת אֱלֹהוּתוֹ, בְּאָמְרוֹ "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ:ב). וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ" (ספרי קיא).

פסוק ל
אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף. וְאֵין לוֹ כַּפָּרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶפִלּוּ בִּתְשׁוּבָה הַנַּעֲשֵׂית מִיִּרְאַת עֹנֶשׁ, עַד שֶׁיָּמוּת, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹעִילָה תְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הַמְרַגְּלִים, כְּאָמְרוֹ "וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי ה' וְלֹא שָׁמַע ה' בְּקֹלְכֶם" (דברים א:מה).

פסוק לט

וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. תִּזְכְּרוּ שֶׁאַתֶּם עֲבָדִים לְאֵל יִתְבָּרַךְ וְשֶׁקִּבַּלְתֶּם מִצְוֹתָיו בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה, וְזֶה בִּרְאוֹתָם הַצִּיצִית שֶׁהוּא כְּחוֹתָם הַמֶּלֶךְ בַּעֲבָדָיו. וּבָזֶה תַּחְדְּלוּ מִתּוּר אַחֲרֵי לְבַבְכֶם לְהַשִּׂיג שְׁרִירוּת לִבְּכֶם בְּעֹשֶׁר וְכָבוֹד, אֲפִלּוּ בְּגָזֵל.

וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם. לְהַשִּׂיג תַּאֲווֹת שֶׁנְּתַתֶּם עֵינֵיכֶם בָּהֶן.

אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. מַטִּים נַפְשְׁכֶם הַשִּׂכְלִית בָּהֶן מִדַּרְכֵי חַיֵּי עוֹלָם לְדַרְכֵי אֲבַדּוֹן וָמָוֶת.

פסוק מ

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ. לְמַעַן תִּהְיוּ פְּנוּיִים מִמַּחְשְׁבוֹת הַבְלֵיכֶם, וּבָזֶה תִּזְכְּרוּ מוֹפְתֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בָּם תַּכִּירוּ גְּדֶל הָאֵל וְחַסְדּוֹ.

וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי. וּבָזֶה תַּעֲשׂוּ כָל מִצְוֹתַי מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה.

וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. וּבָזֶה תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים לְפָנָיו לְחַיֵּי עוֹלָם, כַּאֲשֶׁר כְּבֵן הוּא בְּאָמְרוֹ (שמות יט:ו) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ".

פסוק מא

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וְכוּ'. אֲנִי ה' שֶׁמִּצַּד שֶׁאֲנִי אֱלֹהֵיכֶם, שֶׁאַתֶּם מַכִּירִים שֶׁאֲנִי הוּא אוֹתוֹ הַקָּדְמוֹן הָרָאוּי שֶׁתַּעַבְדוּהוּ וְאֵלָיו תִּתְפַּלְלוּ.

הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כְּדֵי שֶׁתִּזְכּוּ שֶׁאֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים, שֶׁתִּהְיֶה הַתְמָדַת מְצִיאוּתְכֶם מִמֶּנִּי בִּלְתִּי אֶמְצָעִי, שֶׁמְּצִיאוּת כָּזֶה לֹא יִשְׁתַּנֶּה וְלֹא יִפָּסֵד בְּשׁוּם אֹפֶן, כְּמוֹ שֶׁהוּא הָעִנְיָן בִּמְצִיאוּת שְׁאָר הַנִּבְרָאִים.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי עַתָּה לָזֶה הַתַּכְלִית בְּעַצְמוֹ צִוִּיתִי לָכֶם זֹאת הַמִּצְוָה, כְּדֵי שֶׁתִּזְכּוּ לָזֶה הַמָּכָוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם" (במדבר טו:מ).

פרק טז

פסוק א

וַיִּקַּח קֹרַח. שִׁעוּר הַכָּתוּב וְסִדְרוֹ כְּאִלּוּ אָמַר: וַיִּקַּח קֹרַח וְדָתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה, וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַחַר כָּךְ.

פסוק ג

וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן. קֹרַח, דָּתָן וַאֲבִירָם נִקְהֲלוּ לְהִתְרָעֵם עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמַעֲמַד חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נְשִׂיאֵי הָעֵדָה, שֶׁהָלְכוּ שָׁם בַּעֲצַת אֵלֶּה הַמִּתְרָעֲמִים בְּעֵת שֶׁהָיוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים לַדִּין. וְאוֹתָם הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נוֹעֲדוּ שָׁם כְּמוֹ

הוֹלְכִים לְתַמָּם אֶל מֹשֶׁה לְהִתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיִּקָּהֲלוּ קֹרַח, דָּתָן וַאֲבִירָם אַחַר כָּךְ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, יִהְיוּ הֵם כֻּלָּם כְּאֶחָד מַסְכִּימִים לְדִבְרֵי הַנִּקְהָלִים לִפְנֵי אוֹתָם אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצְאוּ שָׁם. וּבָחֲרוּ שָׁעָה שֶׁיִּהְיֶה שָׁם הֲמוֹן עָם, כְּדֵי לְפַרְסֵם וּלְהַעֲבִיר קוֹל בַּמַּחֲנֶה, לְמַעַן יִרְבּוּ מִתְקוֹמְמִים עִמָּהֶם.

כִּי כָל הָעֵדָה. כָּל אֶחָד מֵהֶם.

כֻּלָּם קְדוֹשִׁים. מִכַּף רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם" (במדבר טו:מ).

וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ. בְּעִנְיַן הַקְּדוּשָׁה, שֶׁאֲסַרְתֶּם הָעֲבוֹדָה לַבְּכוֹרוֹת, וּמֹשֶׁה כִּבֵּר כֹּהֵן כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וְאַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים לְעוֹלָם.

פסוק ה

וַיְדַבֵּר אֶל קֹרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ. הוֹדִיעָם שֶׁהִרְגִּישׁ בְּתַחְבּוּלוֹתָם וּבְקֶשֶׁר עֲדָתָם.

אֶת אֲשֶׁר לוֹ. מִי הוּא הַמְדֻבָּר לִכְבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו. וְיוֹדִיעַ מִי הוּא הַקָּדוֹשׁ שֶׁרָאוּי שֶׁיַּקְרִיב לְפָנָיו קָרְבָּנוֹת.

וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו. אוֹתוֹ לְבַדּוֹ יַקְרִיב ה' לוֹ מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה שֶׁתִּהְיֶה בִּשְׁאָר, כְּעִנְיַן "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" (במדבר טז:כא).

פסוק ז

הוּא הַקָּדוֹשׁ. הוּא לְבַדּוֹ, שֶׁלֹּא יִזְכֶּה לָזֶה אֶלָּא אֶחָד בִּלְבַד. וְזֶה אָמַר לְמַעַן יִירְאוּ וְיָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וְלֹא יֹאבְדוּ, כִּי לֹא יַחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת (יחזקאל יח:לב).

רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי. אַתֶּם הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח, דָּבָר גָּדוֹל אַתֶּם מְטִילִים עֲלֵיכֶם, כִּי יוֹתֵר יִקְצֹף ה' עֲלֵיכֶם בִּהְיוֹתְכֶם כְּבָר נִבְחָרִים לַעֲבוֹדָתוֹ.

פסוק ט

וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם. לְשָׁרֵת אֶת הָאֵל יִתְעַלֶּה בְּשִׁיר וְאֶת מִשְׁכָּנוֹ בַּעֲבוֹדַת מַשָּׂא וּזוּלָתוֹ, וְרָצָה שֶׁתַּעֲשׂוּ זֶה הַשֵּׁרוּת לִפְנֵי הָעֵדָה לְהוֹדִיעָם חֶסְרוֹנָם, שֶׁנִּפְסְלוּ הֵם מִן הָעֲבוֹדָה וְאַתֶּם נִבְחַרְתֶּם תַּחְתָּם.

פסוק יא

לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים. אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם.

עַל ה'. דְּעוּ שֶׁאֲנִי מַשְׁלִיךְ עַל ה' יְהָבִי שֶׁיִּתְבַּע הוּא עֶלְבּוֹנֵינוּ, וְלֹא אֶתְקוֹמֵם אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּלָל.

פסוק יד

אַף לֹא אֶל אֶרֶץ. **וַתִּתֶּן לָנוּ**. לֹא דַי שֶׁהֲרֵעוֹתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ אֶל הַמִּדְבָּר, כִּי גַם אַתָּה מְצַחֵק בָּנוּ שֶׁלֹּא הֲבִיאוֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ שֶׁאָמַרְתָּ כְּלָל, וּדְבָרֶיךָ הֵם כְּאִלּוּ נָתַתָּ לָנוּ

בָּהּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכֶרֶם, בְּצַוּוֹתְךָ מִצְוֹוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ וְאָמַרְתָּ "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ. וּפֶרֶט כַּרְמְךָ" (ויקרא יט:ט-י), כְּאִלּוּ כְּבָר הָיְתָה שֶׁלָּנוּ וְהָיוּ לָנוּ בָּהּ שָׂדֶה וָכֶרֶם.
הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר. הֲתַחְשׁוֹב לְנַקֵּר עֵינֵינוּ בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נַכִּיר תַּחְבּוּלוֹתֶיךָ?

פסוק טו

אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם. אַל תֵּפֶן אֶל שׁוּם מִין קָרְבָּן שֶׁיַּקְרִיבוּ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, עַל הֶפֶךְ "יֵרַח מִנְחָה" (שמואל א כו:יט). וְזֶה כִּי אֵינֶנִּי מוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנִי, וְאֵין לְמָחוֹל לָהֶם בְּלִעְדֵי זֶה, כְּאָמְרָם (יומא פה) "עֲוֹנוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה חֲבֵרוֹ". וְכֵן יִרְמְיָהוּ אָמַר "אַל תְּכַפֵּר עַל עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל תֶּמְחִי, כִּי כָרוּ שִׁיחָה לְלָכְדֵנִי. זְכוֹר עָמְדִי לְפָנֶיךָ לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם טוֹבָה" (ירמיהו יח:כ-כג).
לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי. אֲפִלּוּ בְּמָה שֶׁיֵּהָנֶה הֶדְיוֹט מֵחֲבֵרוֹ לֹא נֶהֱנֵיתִי מֵהֶם, שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי מֵהֶם אֲפִלּוּ חֲמוֹר בְּהַשְׁאָלָה. וְאִם כֵּן הָיְתָה שְׂרָרָתִי עֲלֵיהֶם כֻּלָּהּ לְתוֹעַלְתָּם וּלְתַקֵּן עִנְיְנֵיהֶם, לֹא לְתוֹעַלְתִּי וַהֲנָאָתִי כְּלָל, כְּמִנְהַג כָּל מִשְׁתָּרֵר. וְאֵינָם מִתְרָעֲמִים עַל שְׂרָרָתִי אֶלָּא מִצַּד מָה שֶׁהֵם כְּפוּיֵי טוֹבָה.
וְלֹא הֲרֵעוֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם. אֲפִלּוּ אֵיבַת הַיּוֹצֵא מִבֵּית דִּין חַיָּב אֵין לָהֶם עָלַי, שֶׁלֹּא קָרָה לָהֶם שֶׁיָּבוֹאוּ לְפָנַי לְדִין בְּאֹפֶן שֶׁאֲחַיְּבֵם.

פסוק טז

אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה'. הֱיוּ מוּזְמָנִים לַדִּין לְפָנָיו.

פסוק כא

הִבָּדְלוּ. שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתְכֶם עֲלֵיהֶם, כְּעִנְיַן "יְמַלֵּט אִי נָקִי" (איוב כב:ל).

פסוק כב

הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא. שֶׁהוּא עָשָׂה שֶׁנִּקְהֲלָה עָלֵינוּ הָעֵדָה, כְּאָמְרוֹ "וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה" (במדבר טז:יט).

פסוק כד

דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב. פֵּרֵשׁ שֶׁמַּה שֶׁאָמַר "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" (במדבר טז:כא) לֹא אָמַר אֶלָּא עַל עֲדַת קֹרַח.

פסוק כו

פֶּן תִּסָּפּוּ. שֶׁאֵינְכֶם רְאוּיִים לְהִנָּצֵל אִם תִּהְיוּ עִמָּהֶם כְּשֶׁיִּלָּקוּ.

פסוק ל

וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ. שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לִיקָרֵא דְּשָׁכְבֵי וּלְהִקָּבֵר עִם שְׁאָר הָעָם.

פסוק לב
וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ. הִרְחִיבָה אֶת הַבְּקִיעָה עַד מְקוֹם בָּתֵּיהֶם.
וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח. וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח, הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרָיו בְּמַחֲלֹקְתּוֹ. וּלְכֵן לֹא מֵתוּ בָּנָיו, שֶׁלֹּא נִגְרְרוּ אַחֲרָיו בָּזֶה.
וְאֶת כָּל הָרְכוּשׁ. שֶׁלֹּא יִזְכּוּ שֶׁיֵּהָנוּ צַדִּיקִים בַּעֲמָלָם, כְּעִנְיַן נָפְלָה סֶלַע מֵחִיקוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפָּרְנֵס בָּהּ.

פסוק לג
וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ. הִגִּיד שֶׁלֹּא קָרָה בְּאוֹתָהּ הַפְּתִיחָה כְּמוֹ שֶׁיִּקְרֶה בִּפְתִיחַת הָרַעַשׁ, שֶׁהִיא לֹא תִסָּגֵר תֵּיכֶף. אָמְנָם זֹאת נִסְגְּרָה תֵּיכֶף, כְּפוֹתֵחַ פִּיו לִבְלוֹעַ דָּבָר וְיִסָּגֵירֶנּוּ אַחַר הַבְּלִיעָה.

פרק יז

פסוק ב
וְאֶת הָאֵשׁ זָרֵה הָלְאָה. לֹא אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן, מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה קְטֹרֶת זָרָה.
כִּי קָדֵשׁוּ. וְאֵין רָאוּי לְהַנִּיחָם בִּבְזָיוֹן.

פסוק ג
כִּי הִקְרִיבוּם לִפְנֵי ה' וַיִּקְדָּשׁוּ. שֶׁהִקְדִּישׁוּם לִהְיוֹת כְּלֵי שָׁרֵת גַּם בִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִלְּבַד עֲבוֹדָתָם הַפְּסוּלָה, וּבָזֶה הֵם רְאוּיוֹת לַעֲשׂוֹת צִפּוּי בַּקֹּדֶשׁ.

פסוק ו
אַתֶּם הֲמִתֶּם. שֶׁאֲמַרְתֶּם לָהֶם שֶׁיְּנַסּוּ בִּקְטֹרֶת, שֶׁאֵין רָאוּי שֶׁיַּקְטִירֶנָּה אֶלָּא הַמַּקְרִיב עוֹלַת הַתָּמִיד, וְהָיָה לָכֶם לְנַסּוֹת בִּזְבָחִים הָרְאוּיִים לְכֹהֲנִים רַבִּים יַחַד.

פסוק יג
וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים. אַחַר שֶׁכְּבָר הִתְיַצֵּב שָׁם וְהִתְעַכֵּב לְהָגֵן עַל הַחוֹלִים שֶׁלֹּא יָמוּתוּ, עַל הֵפֶךְ "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" (במדבר יז:כא).
וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. שֶׁלֹּא חָלָה עוֹד שׁוּם אֶחָד מֵהֶם בָּחֳלִי מַגֵּפָה.

פסוק טו
וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה. שֶׁנִּרְפְּאוּ הַחוֹלִים בַּמַּגֵּפָה.

פסוק כד
וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ. לְכַוֵּן סִימָנָם בְּבָתֵּיהֶם, שֶׁמָּא הוּחְלַף.

פסוק כה
וּתְכַל תְּלוּנֹתָם. וְזֹאת הַמִּשְׁמֶרֶת וְהָאוֹת תְּכַלֶּה אֶת תְּלוּנוֹתָם שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ לְהִתְלוֹנֵן.

פרק יח

פסוק א
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אִתְּךָ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ. שֶׁלֹּא יִקְרַב טָמֵא וְלֹא זָר לִפְנִים מִמְּחִצָּתוֹ, שֶׁזֶּה מוּטָל עַל כֻּלְּכֶם. וְאִם יִקְרַב מֵהֶסְרוֹן הִשְׁתַּדְּלוּתְכֶם, תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנוֹ.
וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם. עֲלֵיכֶם בִּלְבַד לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר לַעֲבוֹדַת כְּהֻנָּה.

פסוק ב
וְיִשָּׂרְתוּךָ. בְּמַה שֶּׁהוּא מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת בָּנֶיךָ בִּלְבָד.
וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת. וְהַסֵּדֶר יִהְיֶה כָּךְ, שֶׁאַתָּה וּבָנֶיךָ תִּשְׁמְרוּ לִפְנֵי קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אֹהֶל לְאָרוֹן אֲשֶׁר בּוֹ לוּחוֹת הָעֵדוּת.

פסוק ג
וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל. וְהַלְוִיִּם יִשְׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ שֶׁהוּא בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמִשְׁמֶרֶת כָּל יֶתֶר הַמִּשְׁכָּן, וְזֶה חוּץ לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן.
אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ. שֶׁהֵם בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהֵם הַמְּנוֹרָה וְהַשֻּׁלְחָן וּמִזְבַּח הַזָּהָב.
וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ. הַחִיצוֹן שֶׁהוּא מִזְבַּח הָעוֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוּץ לַקְּרָשִׁים.

פסוק ד
וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד. לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, וְהוּא כָּל הֶחָצֵר.

פסוק ה
וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. וְאַתֶּם הַכֹּהֲנִים תִּשְׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּשְׁכָּן לִפְנִים מִן הַקְּרָשִׁים.

פסוק ו
לָכֶם מַתָּנָה נְתוּנִים לַה'. שֶׁיִּתְחַיְּבוּ לַעֲבוֹד בְּמִצְוָתְכֶם בְּכָל הַצָּרִיךְ בְּאֹהֶל מוֹעֵד.

פסוק ז
תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם. שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר לַעֲבוֹדַת כְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בְּעֻזִּיָּהוּ (דברי הימים ב כו:טז).
וַעֲבַדְתֶּם. וּכְמוֹ כֵן תִּשְׁמְרוּ שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר בַּעֲבוֹדָה שֶׁתַּעֲבֹדוּ, וְזֶה יִצְטָרֵךְ כִּי אָמְנָם.

עֲבוֹדַת מַתְּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם. עֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה הַמּוּטֶלֶת עֲלֵיכֶם בִּלְבַד אֶתֵּן וְאֶשִׁים אוֹתָהּ לְמַתְּנַת כָּבוֹד וּמַעֲלָה בְּעֵינֵי כָל אָדָם, וּבְכֵן יִתְאַוּוּ כֻלָּם אֵלֶיהָ, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ שֶׁתִּשְׁמְרוּ הֵיטֵב.

פסוק ח

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ. אַתָּה תִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ, וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה הַכְּתוּבִים בְּזֹאת הַפָּרָשָׁה.

פסוק ט

מִן הָאֵשׁ. שֶׁכֻּלּוֹ נִתַּן לְגָבוֹהַּ וְאֵין לַכֹּהֲנִים חֵלֶק בּוֹ אֶלָּא אַחַר הַקְטָרַת הָאֵישִׁים, דְּמִשֶּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ, לְפִיכָךְ.

פסוק י

בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ. לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים.

פסוק יא

תְּרוּמַת מַתָּנָם. מַה שֶּׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַכֹּהֲנִים מִן הַקָּדָשִׁים הַקַּלִּים שֶׁיֵּשׁ לַבְּעָלִים חֵלֶק בָּהֶם.

פסוק יט

כָּל תְּרוּמוֹת הַקָּדָשִׁים. כְּגוֹן הַמּוּרָם מִלַּחְמֵי תּוֹדָה וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְהַחַלָּה.

פסוק כז

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם. לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְכֶם, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְדַּד. וְאָמְרוּ (ברכות): "מָדַד וְאַחַר כָּךְ בֵּרַךְ, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא". מִכָּל מָקוֹם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר תִּתֵּן בִּרְכַּת טוֹב בִּשְׁאָר הַמַּעֲשֵׂר שֶׁהוּא חֻלִּין בְּיַד הַלֵּוִי.

פרק יט

פסוק ב

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'. בְּאָמְרוֹ "הַזֹּאת עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת" (במדבר ח:ז). וְהִנֵּה כְּבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לָכֵךְ כָּתַב בָּהּ חֻקָּה, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, וְשֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר עָלֶיהָ "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי" (קהלת ז:כג). וּמַעְקְרֵי הָהֶעְלֵם בָּזֶה הוּא שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַטְּהוֹרִים וּמְטַהֶרֶת אֶת הַטְּמֵאִים. אָמְנָם בַּהֲבִינֵנוּ אֶל כָּל הַמִּצְוָה אוּלַי דָּבָר יֶגֱנַב וְנִקַּח שֶׁמֶץ מֶנָּהוּ. וְזֶה כִּי מָצָאנוּ רְאשׁוֹנָה שֶׁכָּל הָעוֹסְקִים בָּהּ מֵעֵת שְׂרֻפָתָהּ וְאֵילָךְ טְמֵאִים, וְהֵם הַשּׂוֹרֵף וְהַמַּשְׁלִיךְ עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת בִּשְׂרֻפָתָהּ וְהָאוֹסֵף וְהַנּוֹגֵעַ וְהַנּוֹשֵׂא. אָמְנָם הַמַּזֶּה וְהַמְקַדֵּשׁ הֵם טְהוֹרִים. שֵׁנִית, שֶׁמַּעְקְרֵי הַפָּרָה הוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲדֻמָּה בִּשְׁלֵמוּת. וּכְבָר בֵּאֵר הַנָּבִיא שֶׁהַחַטָּא נִמְשָׁל לְאָדֹם בְּאָמְרוֹ "אִם יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ" (ישעיהו א:יח). וּלְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא סז.)

שֶׁהָיוּ קוֹשְׁרִים לְשׁוֹן זְהוֹרִית עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, הִלְבִּין הָיוּ שְׂמֵחִים, לֹא הִלְבִּין הָיוּ עֲצֵבִים. שְׁלִישִׁית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁבְּהְיוֹת כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה הִיא (משלי ל:ה) בְּלִי סָפֵק מְיַשֶּׁרֶת הַמַּעֲשִׂים אֶל הַמְצוּעַ, כִּי כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵי הַקְצָווֹת נִמְאָס, כְּאָמְרוֹ "וְנֶעְקָשׁ דְּרָכַיִם יְפוֹל בְּאֶחָת" (משלי כח:יח). רְבִיעִית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁאֵין דֶּרֶךְ נָאוֹת לְהֵישִׁיר אֶת הַנֶּעְקָשׁ דְּרָכִים וּלְהָשִׁיבוֹ אֶל הַמְצוּעַ זוּלָתִי בְּהַטּוֹתוֹ אֶל קְצֵה הִפְכּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּקְרֶה בְּחָלְיֵי הַגּוּף, כְּאָמְרוֹ "חַבּוּרוֹת פֶּצַע תַּמְרוּק בְּרָע" (משלי כ:ל), אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָהּ הַהַטָּיָה אֶל הַקְצֵה הִיא בְּעַצְמָהּ נִמְאֶסֶת וְתַשְׁחִית עִנְיַן מִי שֶׁתִּהְיֶה דַּרְכּוֹ מְמֻצַּעַת, כְּעִנְיַן הַתְּרוּפָה הַמְשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁתּוֹעִיל לַחוֹלֶה וְתַזִּיק לַבָּרִיא. חֲמִישִׁית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁאֵין עִנְיָן לְאֵפֶר הַפָּרָה בְּטָהֳרַת שׁוּם מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת זוּלָתִי בְּטָהֳרָה מִטֻּמְאַת מֵת. וּכְבָר נוֹדָע שֶׁעִנְיַן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם (משלי ד:כב) וְלָעוֹסְקִים בָּם, כְּאָמְרוֹ "כִּי הוּא חַיֵּיכֶם" (דברים לב:מז). וְהַנּוֹטֶה מֵהֶם אֶל הַבְלֵי הַנִּפְסָדוֹת הוֹלֵךְ לָמוּת אוֹ הוּא מֵת גָּמוּר, כְּאָמְרָם (ברכות יח.) "רְשָׁעִים אֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים". שִׁשִּׁית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁעֵץ אֶרֶז יוֹרֶה עַל הַנֶּאֱוָה וְהָאֵזוֹב יוֹרֶה עַל הֶפְקֵהּ, וּבְהְיוֹת שְׁנֵי הַתּוֹלַעַת עִם שְׁנֵיהֶם יוֹרֶה שֶׁשְּׁנֵיהֶם חֵטְא, כְּאָמְרָם (ערכין טז:) "בְּשֶׁמְּתָא דְּאִית בֵּיהּ וּבְשַׁמְּתָא דְּלֵית בֵּיהּ", בְּפֶרֶט לְמִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִנְהֹג נְשִׂיאוּת לְתוֹעֶלֶת הָרַבִּים. וּכְבָר אָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא כב:) שֶׁנֶּעֱנַשׁ שָׁאוּל עַל שֶׁלֹּא הִקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ, כְּאָמְרוֹ "וַיְבַזֵּהוּ וְלֹא הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ" (שמואל א י:כז), וְכֵן תָּפַשׂ עָלָיו הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ "הֲלֹא אִם קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה" (שמואל א טו:יז). נֹאמַר אִם כֵּן שֶׁעִם הֱיוֹת הַמִּצְוָה חֻקָּה וְאֵין לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ וְלֹא לְהְיוֹת מְסֻפָּק אִם הִיא הֲגוּנָה וְאִם לָאו, כִּי כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה וְלָהּ טַעַם נִשְׂגָּב בְּלִי סָפֵק נוֹדָע לַמֶּלֶךְ שֶׁצִּוָּה אוֹתָהּ וְאוּלַי גַּם לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְהַדּוֹמִים לוֹ. הִנֵּה יֵשׁ בָּהּ אֵיזֶה רֶמֶז לְדֶרֶךְ הִתְשׁוּבָה הַצְּרִיכָה לְכָל חוֹטֵא, שֶׁהִיא אָמְנָם שִׁטְיָה אֶל קְצֵה הֶפֶךְ מַעֲשָׂיו הַמְטֻמְאִים כָּל לֵב טָהוֹר, לְמַעַן יַשִּׂיג דֶּרֶךְ הַמְצוּעַ וְיִטְהַר. וְזֶה הַדֶּרֶךְ עִם הֱיוֹתוֹ טוֹב וּמְטַהֵר לַחוֹטֵא הוּא אָמְנָם מְגֻנֶּה וְרָע וּמְטַמֵּא כָּל לֵב טָהוֹר, כְּאָמְרָם (תענית יא.) "יְכִי בְּאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא זֶה, אֶלָּא שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן". אָמְנָם מֵי חַטָּאת הַמּוּרְכָּבִים מֵעֲפַר שְׂרֵפָה וּמַמִּים שֶׁהֵם שְׁנֵי קְצָווֹת אֲשֶׁר מֵהֶם יִתְחַדֵּשׁ מְצוּעַ, יוֹרֶה שֶׁבְּמְצוּעַ תִּהְיֶה תִּקּוּנַת הַחוֹטֵא הַנִּקְרֵאת טָהֳרָה, כְּאָמְרוֹ "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" (ויקרא טז:ל). וּמִמַּה שֶּׁרָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן מַה שֶּׁגָּזַר אָמֹר שֶׁהַנּוֹגֵעַ בַּמֵּת מְטַמֵּא אֶת מִשְׁכַּן ה', וְהַבָּא אֶל הָאֹהֶל מְטַמֵּא אֶת מִקְדַּשׁ ה', וְזֶה כִּי אָמְנָם כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל הַבְלֵי הַנִּפְסָדוֹת אֵין סָפֵק שֶׁהוּא מְטַמֵּא לֵב טָהוֹר שֶׁהוּא מִשְׁכָּנוֹ שֶׁל מִקְדַּשׁ ה' שֶׁהוּא הַנִּקְרָא צֶלֶם אֱלֹהִים, וְתִהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּטָעוּת הֶעְדֵּר. וְהַבָּא אֶל אֹהֶל הַמֵּת כְּעִנְיַן "שִׁכְנִי בָתֵּי חֹמֶר" (איוב ד:יט), אֲשֶׁר אֵין לִפְנֵיהֶם בִּלְתִּי אִם

גְּוִיָּתָם לְחַיֵּי שָׁעָה רְעוּעָה, "רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת" (משלי ה:ה), הוּא בְּלִי סָפֵק מְטַמֵּא אֶת מִקְדַּשׁ ה' הַנִּזְכָּר אֲשֶׁר בּוֹ יִהְיֶה הָעָם וְהָאִישׁ קָדוֹשׁ לֵאלֹהָיו, כְּאָמְרוֹ "וְלִהְיוֹתְךָ עַם קָדוֹשׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כו:יט). וְאָז מְטַמֵּא בְּטָעוּת קִנְיָנֵי הֶפְקֵי לַמְּכָנָן. וּלְזֶה אֵין רָאוּי שֶׁיִּטְמָא בְּאֹהֶל זוּלָתִי הַמֵּת הַיִּשְׂרְאֵלִי, כִּי אָמְנָם חָמְרוּ בִּלְבַד הוּא הַנִּבְחָר וּמוּכָן מִכָּל זוּלָתוֹ לַעֲבוֹדַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, הוּא לְבַדּוֹ הַחוֹטֵא בְּנִכְבָּד. אָמְנָם הַחֲכָמִים הַמּוֹרִים חַטָּאִים בְּדֶרֶךְ, שֶׁהֵם כְּמוֹ הַמַּזֶּה וְהַמְקַדֵּשׁ, לֹא תָּחוּל עֲלֵיהֶם בָּזֶה טֻמְאָה כְּלָל. וּבָכֵן יִהְיֶה בִּפְרָטֵי שְׁמִירַת הַמִּצְוָה הַזֹּאת בְּכָתְבָהּ וּכְמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה רֶמֶז לְכָל אֵלֶּה שֶׁהֵם מְכַוָּנוֹת הַתּוֹרָה בְּלִי סָפֵק.

פרק כ

פסוק ג

וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה. הִנֵּה הַמְּרִיבָה עִם מֹשֶׁה הָיְתָה בְּאָמְרָם "וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת קְהַל ה' אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה". אָמְנָם הָיְתָה גַּם עַל הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (במדבר כ:יג) "אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'", וְזֶה הָיָה בְּאָמְרָם "וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם".

פסוק ח

קַח אֶת הַמַּטֶּה. וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע. כְּבָר רַבּוּ הַדֵּעוֹת בְּעִנְיַן חֵטְא מֵי מְרִיבָה, וְהָיָה סָפֵק אֵצֶל רַבִּים בַּמֶּה חָטְאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנִּכְתַּב עֲלֵיהֶם "לֹא הֶאֱמַנְתֶּם", "מְעַלְתֶּם" (דברים לב:נא), וּ"מְרִיתֶם" (במדבר כ:כד). וְאִם הָיְתָה כַּוָּנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁיְּדַבְּרוּ בִּלְבַד אֶל הַסֶּלַע, מַה עִנְיַן לְקִיחַת הַמַּטֶּה? וְאִם הָיָה הַחֵטְא עַל שֶׁהִכָּה מֹשֶׁה אֶת הַסֶּלַע שֶׁלֹּא בְּמִצְוַת שׁוֹלְחוֹ, בַּמֶּה חָטָא אַהֲרֹן? אָמְנָם כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בְּעִנְיַן הַמְּרִיבָה, רָאוּי שֶׁנַּחְשֹׁב שֶׁתִּהְיֶה מִצְוַת הָאֵל בָּזֶה עַל אֹפֶן שֶׁיְּכִירוּ רִשְׁעַת מְרִיבָתָם וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וְשָׁבוּ וְרָפָא לָמוֹ, כִּי לֹא יַחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת. וּבָכֵן נָבִין שֶׁבָּזֶה הֶחֱטִיאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת כַּוָּנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, וְעַל זֶה הֶעֱנִישָׁם. אָמְנָם הַמְּרִיבָה עִם מֹשֶׁה הָיְתָה בְּאָמְרָם שֶׁהָיְתָה הַנְהָגָתוֹ בִּלְתִּי שְׁלֵמָה בְּמָה שֶׁהֵבִיא אוֹתָם אֶל אוֹתוֹ הַחֵלֶק הָרַע מֵהַמִּדְבָּר, וְעַל הָאֵל יִתְבָּרַךְ הָיְתָה מְרִיבָתָם בְּאָמְרָם שֶׁהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת טוֹבָה אֶל אֶרֶץ מִדְבָּר. וּלְהוֹדִיעָם אֶת רִשְׁעָם בָּזֶה, הִתְחַיֵּב שֶׁיְּהֵיה הַנֵּס מוֹדִיעַ שֶׁהַשְׁלִיחַ הָיָה מַנְהִיג בִּשְׁלֵמוּת, וְשֶׁהַמְשֻׁלַּח הֵיטִיב בִּשְׁלִיחוּתוֹ וְלֹא הֵרַע כְּלָל. וּבִהְיוֹת מִינֵי הַנִּסִּים הַמְּסֻפָּרִים בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ עַל אֶחָד מִשְּׁלוֹשָׁה פָּנִים: הָרִאשׁוֹן הוּא נֵס נִסְתָּר, כְּמוֹ יְרִידַת הַמָּטָר וְהַהַמְלֵט מִן הַחֲלָאִים וּמִן הַצָּרוֹת, וְזֶה הַמִּין מִן הַנִּסִּים יַשִּׂיגוּהוּ הַצַּדִּיקִים בִּתְפִלָּתָם, כְּעִנְיַן "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ" (בראשית כ:יז), וְכֵן "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם" (במדבר כא:ז). וְהַשֵּׁנִי הוּא נֵס נִגְלֶה, לֹא יוּכַל הַטֶּבַע לַעֲשׂוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ הָאֹפֶן, אֲבָל יַעֲשֵׂהוּ אַחַר תְּנוּעוֹת רַבּוֹת בְּמֶשֶׁךְ זְמַן. וְזֶה הַמִּין

מִן הַנְּסִים יַעֲשֶׂה הָאֵל יִתְבָּרַךְ עַל יְדֵי עֲבָדָיו עִם הַקְּדֻמַּת אֵיזוֹ תְּנוּעָה מְסֻדֶּרֶת מֵאִתּוֹ, כְּעִנְיַן "הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה" (שמות ד:ג), "הָרֵם אֶת מַטְּךָ וְהַכֵּיתָ בַצּוּר" (שמות יז: ו), "יֶרֶה וַיּוֹרׁ" (מלכים ב יג:יז) וְזוּלָתָם. וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא מִין מִן הַנְּסִים שֶׁלֹּא יוּכַל הַטֶּבַע לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן, וְזֶה הַמִּין יַעֲשֶׂה הָאֵל יִתְעַלֶּה עַל יְדֵי עֲבָדָיו בְּדִבּוּר בִּלְבַד, שֶׁהִיא פְּעֻלָּה שִׂכְלִית וְיוֹתֵר נִכְבֶּדֶת מִשְּׁאָר תְּנוּעוֹתָיו הַנִּשְׁמְיוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בִּפְתִיחַת פִּי הָאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ "וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה" (במדבר טז:לא), וְכֵן בְּעִנְיַן עֲמִידַת הַשֶּׁמֶשׁ לִיהוֹשֻׁעַ נָאֱמַר "אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ" (יהושע י:יב). וְהִנֵּה בְּעִנְיַן זֹאת הַמְּרִיבָה הָיָה מִן הַהֶכְרֵחַ לְהַעֲבִיר אֶת רָעַת תְּלוּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיֶה הַנֵּס הַנַּעֲשֶׂה מְבֹאָר מַעֲלַת הַמֶּלֶךְ הַמְּשֻׁלַּח וְדַרְכֵי טוּבוֹ, וּמְבֹאָר גַּם כֵּן מַעֲלַת הַשְּׁלִיחַ וְטוּבוֹ וְשֶׁהוּא מוּכָן אֶל שֶׁייטִיב הַמֶּלֶךְ עַל יָדוֹ לְעַמּוֹ. וְתִתְבָּאֵר מַעֲלַת הַמְּשֻׁלַּח בַּמִּין הַשְּׁלִישִׁי מִן הַנְּסִים, אֲשֶׁר לֹא יוּכַל הַטֶּבַע כְּלָל עָלָיו בְּשׁוּם אֹפֶן וּבְשׁוּם זְמַן, וְתִתְבָּאֵר מַעֲלַת הַשְּׁלִיחַ בַּמִּין הַשֵּׁנִי מִן הַנְּסִים הַנַּעֲשֶׂה בִּתְנוּעַת הַשְּׁלִיחַ הָרָאוּי לָזֶה. וּבְכֵן צִוָּה הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁיַּהַפֵּךְ הַסֶּלַע לְמַיִם, כְּאָמְרוֹ "וְנָתַן מֵימָיו", כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם מִן הַסֶּלַע, לֹא נִמְשָׁכִים מִמָּקוֹם אַחֵר אֵלָיו. וְזֶה הָיָה נִמְנָע זוּלָתִי בִּהְיוֹתוֹ נֶהְפָּךְ מִצּוּרַת סֶלַע אֶל צוּרַת מַיִם, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ "הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ" (דברים ח:טו), כִּי אִם הָיוּ הַמַּיִם מוּבָאִים מִמָּקוֹם אַחֵר שָׁם בְּנֵס, לֹא יִהְיֶה הֶבְדֵּל בֵּין צוּר חַלָּמִישׁ לְזוּלָתוֹ. וְזֶה הַמִּין מִן הַנְּסִים לֹא יוּכַל עֲשׂוֹתוֹ הַטֶּבַע בְּשׁוּם אֹפֶן וְלֹא בְּשׁוּם זְמַן, וְצִוָּה שֶׁזֶּה יִהְיֶה עַל יְדֵי דִּבּוּר עֲבָדָיו, כְּאָמְרוֹ "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", לְמַעַן יַכִּירוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה זֶה הַנֵּס מִן הַמִּין הַשְּׁלִישִׁי כָּאָמוּר, לֹא שֶׁיִּהְיוּ מַיִם נִגָּרִים שָׁם מִמָּקוֹם אַחֵר. וּבָזֶה יָדְעוּ גֹּדֶל וְטוּב הַמְּשֻׁלַּחַ, וְיָשִׁיבוּ אֶל לִבָּם שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם אֶל הַמִּדְבָּר, אֵין בָּזֶה רָעָה כְּלָל בִּהְיוֹתוֹ עִמָּהֶם, אַחַר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם וְזוּלַת זֶה מִמַּה שֶׁלֹּא יוּכַל הַטֶּבַע עָלָיו, וְשֶׁאִם הוּא כָּאן הַכֹּל כָּאן, כְּאָמְרוֹ "הַמִּדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל" (ירמיהו ב:לא). וְצִוָּה עִם זֶה שֶׁאַחַר שֶׁיַּהַפֵּךְ הַסֶּלַע לְמַיִם, יוֹצִיא מֹשֶׁה אוֹתָם הַמַּיִם לָהֶם בְּמַטֵּהוּ לְשִׁבְטֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ "בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם" (במדבר כא:יח). וּלְזֶה הַמִּין מִן הַנְּסִים אָמַר "קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע וְכוּ'". וְהִנֵּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הִסְכִּימוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּין הַשֵּׁנִי מִן הַנְּסִים, וּלְהַגִּיר הַמַּיִם אֶל הַסֶּלַע מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ בִּרְפִידִים, כְּאָמְרוֹ "וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם" (שמות יז:ו), כִּי לֹא בָטְחוּ שֶׁיִּקִּים הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֶת דְּבָרוֹ לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל הַמִּין הַשְּׁלִישִׁי מִן הַנְּסִים, בְּחָשְׁבָם אֶת יִשְׂרָאֵל אָז מַמְרִים מְאֹד עַד שֶׁיִּהְיוּ בִלְתִּי רְאוּיִים אֵלָיו, וְשֶׁיִּנָּחֵם ה' עַל הַטּוֹבָה. וּבְכֵן עָשׂוּ אֶת דֶּרֶךְ מִין הַשֵּׁנִי מִן הַנְּסִים בַּמַּטֶּה, אֲשֶׁר בּוֹ הוֹדִיעַ מַעֲלַת הַשָּׁלִיחַ, וְלֹא עָשׂוּ אֶת דֶּרֶךְ הַמִּין הַשְּׁלִישִׁי אֲשֶׁר בּוֹ יוֹדִיעוּ לְיִשְׂרָאֵל מַעֲלַת הַמְּשֻׁלַּח וְטוּבוֹ. וּלְזֶה נִכְתַּב עֲלֵיהֶם "לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי", שֶׁהָרְצוֹן בּוֹ לֹא בְטַחְתֶּם בִּי שֶׁאֲעֲשֶׂה

מַה שֶּׁאָמַרְתִּי, "וּמְעַלְתֶּם בִּי" (דברים לב:נא) שֶׁחִלַּלְתֶּם כְּבוֹדִי וְלֹא הִרְאִיתֶם לַמְּרִיבִים אֶת סִכְלוּתָם, "וּמְרִיתֶם פִּי" בְּשֶׁלֹּא שְׁמַרְתֶּם מִצְוָתִי.

פסוק יג

וַיִּקָּדֵשׁ בָּם. בְּאוֹתָם הַמַּיִם עַצְמָם נִקְדַּשׁ אַחַר כָּךְ בְּעִנְיַן נַחַל אַרְנוֹן, שֶׁהֶרְאָה אָז לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹתָם הַמַּיִם הָיוּ בִּלְתִּי טְבָעִיִּים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ אָז בְּשִׁירָתָם בְּאָמְרָם (במדבר כא:יט) "וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת", שֶׁהָיוּ הַמַּיִם עוֹלִים יוֹתֵר מִמְּקוֹם מְקוֹרָם, עַל הֶפֶךְ הָרְאוּי לַמַּיִם הַטִּבְעִיִּים.

פסוק יז

דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ. בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּצְוֶּה הַמֶּלֶךְ שֶׁנֵּלֵךְ בָּהּ, כְּמִנְהָג כָּל מֶלֶךְ הַנּוֹתֵן מַעֲבָר לְצָבָא אַנְשֵׁי שְׁלוֹמוֹ, לִשְׁלוֹחַ עִמָּהֶם מוֹרֶה בַּדֶּרֶךְ לְמַעַן לֹא יַזִּיקוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא אוֹ קְצָתָם בְּעָבְרָם לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

פסוק יח

פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ. כִּי הֲמוֹן עַם אֱדוֹם אַנְשֵׁי דָמִים, וּבְסַבָּה מוּעֶטֶת מְמָרִיבָה אוֹ זוֹלָתָהּ שֶׁתִּפּוֹל בֵּין אַנְשֵׁי הָאָרֶץ וְהָעָם הָעוֹבֵר, יִתְעוֹרְרוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ בַּחֶרֶב נֶגֶד הָעוֹבְרִים.

פסוק יט

בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה. הִנֵּה זֶה אוּלַי יִקֶּרֶה אִם נַעֲבֹר בֶּעָרִים, אֲבָל אֲנַחְנוּ נַעֲבֹר בַּמְסִלָּה בִּלְבַד וְלֹא תִקֶּרֶה שָׁם סִבָּה שֶׁתְּעוֹרֵר אֶת עַמְּךָ בַּחֶרֶב לְקִרְאָתֵנוּ.

רַק אֵין דָּבָר בְּרַגְלַי. אֵין אִתָּנוּ שׁוּם דָּבָר מוּכָן לְחַרְחֵר רִיב.

אֶעֱבְרָה. מֵאַחַר שֶׁאֵינְךָ מְמָאֵן לְהַנִּיחֵנוּ לַעֲבֹר אֶלָּא בִּשְׁבִיל זֶה שֶׁאָמַרְתָּ הִנֵּה נוּכַל לַעֲבֹר, שֶׁאֵין לְחוּשׁ לָזֶה כְּלָל.

פסוק כ

וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ. עַל הַגְּבוּל.

פסוק כו

וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו. אוֹתָם בְּגָדִים הָרְאוּיִם לְכֹהֵן גָּדוֹל יוֹתֵר עַל כֹּהֵן הֶדְיוֹט.

וְהַלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר. שֶׁהָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וּבְכֵן נִשְׁאַר אַהֲרֹן בְּאַרְבָּעָה בִּגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְבוּשׁ הַבְּדִים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה עִנְיָנוֹ בְּהִכָּנֵס לִפְנֵי וְלִפְנִים, וּכְעִנְיַן הָרְאוֹת מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים לַעֲבָדָיו.

פרק כא

פסוק א
וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ. וְלֹא הֵמִית אִישׁ.

פסוק ג
וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם. נָדְרוּ אָז לַעֲשׂוֹתָם חֵרֶם בְּהַכָּנְסָם לָאָרֶץ, וְכֵן עָשׂוּ כַּמְבֹאָר בְּתְחִלַּת סֵפֶר שׁוֹפְטִים (שופטים א:יז).

פסוק ח
עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף. שֶׁיִּהְיֶה הַנְּחָשׁ מֵחֹמֶר מוֹרֶה שְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ עַל שְׂרֵפָתוֹ בְּהֶבֶל פִּיו, אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ הָיָה עָוֹנָם וּפִרְעָנוּתָם, וְיַחֲזְרוּ בִּתְשׁוּבָה.

פסוק ט
נְחַשׁ נְחֹשֶׁת. אַחַר שֶׁהֵבִין כַּוָּנַת קוֹנוֹ הִסְכִּים לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת וְלֹא שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁיַּזְכִּיר לָהֶם עָוֹנָם מִצַּד מַרְאֵה הַחֹמֶר וּשְׁמוֹ וְתַבְנִיתוֹ, שֶׁעָשׂוּ מַעֲשֵׂה הַנָּחָשׁ בְּהֶבֶל פִּיהֶם בְּדַבְּרָם נֶגֶד ה' וְנֶגֶד פָּעֳלוֹ וְנֶגֶד עַבְדּוֹ.

פסוק יג
מֵעֵבֶר אַרְנוֹן. הַיּוֹצֵא. בְּאוֹתוֹ חֵלֶק אַרְנוֹן וּמִדְבָּר הַיּוֹצֵא.
כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב. כִּי לֹא הָיָה גְּבוּל מוֹאָב אֶלָּא בְּאוֹתוֹ הַחֵלֶק אֲשֶׁר בֵּינוֹ וּבֵין הָאֱמוֹרִי, וּבַחֵלֶק שֶׁנִּכְנְסוּ לֹא הָיָה לְמוֹאָב נֶגְדּוֹ שׁוּם גְּבוּל.

פסוק יד
בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה' אֶת וָהֵב בְּסוּפָה. יִסַּפֵּר לַה' לְדוֹר עִם שְׁאָר מִלְחֲמוֹתָיו.
אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן. הִנֵּה אוֹתוֹ הַחֵלֶק מֵאַרְנוֹן אֲשֶׁר עָבְרוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם וְלֹא הִתְקוֹמֵם סִיחוֹן אָז, אֶת וָהֵב נָתַן לָהֶם בְּסוּפָה, וְאֶת הַנְּחָלִים שֶׁהֶעֱמִיד הָאֵל יִתְבָּרַךְ אָז רוּחַ סְעָרָה וּמִשְׁפַּךְ נְחָלִים רַבִּים שֶׁמָּנְעוּ אֶת סִיחוֹן מִלָּבוֹא לְהִתְקוֹמֵם.

פסוק טו
וְאָשֵׁד הַנְּחָלִים. נֶאֱמַר כְּמוֹ כֵן בְּאוֹתוֹ הַסֵּפֶר עִנְיַן מִשְׁפַּךְ אוֹתָם הַנְּחָלִים.
אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב. הִגִּיעַ עַד הָעִיר הַנִּקְרֵאת עֵר שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נֶגְדָּהּ. מִכָּל מָקוֹם לֹא הִתְפַּשֵּׁט אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמְדוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל, אֲבָל נִשְׁעָן וְנִדְחַק אֶל גְּבוּל מוֹאָב.

פסוק טז

וּמִשָּׁם בְּאֵרָה. וּמִשָּׁם הָיָה נוֹטֶה אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט שֶׁל נְחָלִים אֶל מְקוֹם הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר ה' אֶל מֹשֶׁה "אֱסֹף אֶת הָעָם". וְנִמְצָא שֶׁמְּקוֹם אוֹתוֹ הַבְּאֵר שֶׁהָיָה שָׁם לִבְאֵר עָמֹק בִּלְתִּי עוֹלֶה, הָיָה שָׁפָל הָרְבֵּה יוֹתֵר מִן אוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַשִּׁירָה. וּבְהִיוֹת שֶׁאוֹתוֹ הַבְּאֵר עָלָה עִמָּם אֶל עֵבֶר אַרְנוֹן הַגְּבוֹהַ אֲשֶׁר מִשָּׁם הָיוּ הַנְּחָלִים נִשְׁפָּכִים לְמַטָּה, רָאוּ שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ נָתַן כֹּחַ בְּאוֹתָם הַמַּיִם לַעֲלוֹת, וּבְכֵן הִתְחִילוּ שִׁירָתָם וְאָמְרוּ "עֲלִי בְאֵר". אַמְנָם מַה שֶּׁסִּפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות פרק הרואה) מִמְּלְחֶמֶת הָאֱמוֹרִיִּים, אָז נִרְאֶה שֶׁנִּרְמָז בְּאָמְרוֹ "סֵפֶר מִלְחֲמֹת ה'", וְלֹא בֵּאֵר הַכָּתוּב פְּרָטֵי הַנִּסִּים מִפְּנֵי כְּבוֹדָם שֶׁל מֹשֶׁה וְשֶׁל אַהֲרֹן. כִּי אָמְנָם לֹא הֻצְרְכוּ כִּי אִם לְהַרְאוֹת לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי שֶׁיּוֹדִיעוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אִם הָיְתָה פְּעֻלָּתָם בְּמִצְוַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ בִּשְׁלֵמוּת, וְזֶה שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאוֹתָם הַמַּיִם שֶׁהוֹצִיא מִן הַסֶּלַע לֹא הָיוּ מַיִם טִבְעִיִּים נִמְשָׁכִים בְּפֶלֶא מַאיֵזֶה מָעְיָן אוֹ נָהָר, אֲבָל הָיוּ בִּלְתִּי טִבְעִיִּים שֶׁנְּהִפַּךְ הַסֶּלַע לַאֲגַם מַיִם בְּרִצּוֹן בּוֹרְאוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם טֶבַע שְׁאָר הַמַּיִם שֶׁתִּנּוּעָתָם נוֹטָה אֶל הַמֶּרְכָּז, וְלָכֵן עָלוּ עִמָּם אֶל מָקוֹם גָּבוֹהַ מִמְּקוֹם מְקוֹרָם, וְכָל שֶׁכֵּן בְּהַעֲלוֹתָם אֵיבְרֵי הַמַּיִם בִּתְנוּעָתָם כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּלְזֶה לֹא הִתְעָרֵב מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּזֹאת הַשִּׁירָה שֶׁהָיָה עִנְיָנָהּ לְבָאֵר מַה שֶּׁחָסַר בִּפְעֻלָּתוֹ מֵרְצוֹן בּוֹרְאוֹ אֲשֶׁר הִשְׁלִימוֹ הוּא יִתְבָּרַךְ, כְּאָמְרוֹ "וַיִּקָּדֵשׁ בָּם", שֶׁהֵרְאָה עִנְיַן אוֹתָם הַמַּיִם שֶׁהָיָה בָּהֶם כֹּחַ הַפְכִּי לְטֶבַע שְׁאָר הַמַּיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר.

פסוק יח

בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים. שֶׁלֹּא הָיְתָה הַבְּאֵר מְלֵאָה כְּמִשְׁפָּט נוֹבַעַ מִמָּקוֹם גְּבוֹהַּ.
וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה. וּבָזֶה הִתְבָּאֵר שֶׁנִּתַּן מְצִיאוּתוֹ מֵאוֹתוֹ הַסֶּלַע בַּמִּדְבָּר.

פסוק יט

וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל. וְעִם זֶה לֹא הוֹסִיף וְלֹא חָסֵר בַּעֲלוֹתוֹ וּבְרִדְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה רָאוּי כְּפִי טֶבַע הַמַּיִם אִם הָיָה נוֹבֵעַ מִמָּקוֹם אַחֵר.

פסוק כה

בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל בְּנוֹתֶיהָ. שֶׁכָּל הֶעָרִים שֶׁכָּבַשׁ סִיחוֹן עִם כָּל שְׁאָר עָרֵי מַלְכוּתוֹ הָיוּ בָּנוֹת לְחֶשְׁבּוֹן שֶׁהָיְתָה עִיר מַלְכוּתוֹ מִקֶּדֶם, עַל דֶּרֶךְ "וְנָתַתִּי אוֹתָם לְךָ לְבָנוֹת" (יחזקאל טז:סא).

פסוק כו

כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא. וְהַטַּעַם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁכָּל עָרֵי הָאֱמֹרִי הֵן בָּנוֹת לְחֶשְׁבּוֹן, הוּא מִפְּנֵי שֶׁחֶשְׁבּוֹן הָיְתָה עִיר מַלְכוּת לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי קֹדֶם שֶׁכָּבַשׁ עָרֵי מוֹאָב.

פסוק כז

עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים. הַמְסַפְּרִים בְּאוּר מְשָׁלִים שֶׁרָאוּ בַּחֲלוֹם חֲזָיוֹן, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בִּלְעָם כְּאָמְרוֹ "וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ" (במדבר כג:ז).

בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן. אַתֶּם יוֹשְׁבֵי עָרֵי מוֹאָב, בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן וְהִכָּנְעוּ לְסִיחוֹן, כִּי הוּא יִנָּצֵחַ וְיִמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם.

פסוק ל

וַנִּירֵם אָבַד. וְנִיר וּמַלְכוּת סִיחוֹן וְאִשּׁוֹ וְלַהֲבָתוֹ שֶׁהֵם שָׂרֵי צְבָאוֹתָיו יֹאבַד, כִּי אַחַר שֶׁסִּפְּרוּ נִצָּחוֹנוֹ שֶׁל סִיחוֹן סִפְּרוּ כְּמוֹ כֵן אָבְדַן מַלְכוּתוֹ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל.

פסוק לא

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי. וּמִכָּל זֶה שֶׁסִּפֵּר הִתְבָּאֵר שֶׁיִּשְׂרָאֵל אָז לֹא יָשְׁבוּ בְּאֶרֶץ מוֹאָב, אֲבָל יָשְׁבוּ בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר יִפְתָּח בְּאָמְרוֹ (שופטים יא:טו) "לֹא לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן".

פסוק לב

וַיִּלְכְּדוּ בְּנוֹתֶיהָ. הַמְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה לְכִדּוּ אֶת בְּנוֹת יַעְזֵר.

וַיּוֹרֶשׁ. מֹשֶׁה אַחַר כָּךְ הוֹרִישׁ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּיַעְזֵר.

פרק כב

פסוק ב

וַיַּרְא בָּלָק. אָדָם מְפֻרְסָם לְמְלַמֵּד מִלְחָמָה, כְּאָמְרוֹ (שופטים יא:כה) "הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן צִפּוֹר וְכוּ'". רָאָה שֶׁבִּקֵּשׁ יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר בְּאֶרֶץ סִיחוֹן, וּכְשֶׁלֹּא נָתַן לַעֲבוֹר הֶחֱרִימוּהוּ, וְרָאוּ שֶׁנִּצְחוּ לֹא בְּדֶרֶךְ תַּחְבּוּלַת מִלְחָמָה.

פסוק ג

וַיָּגָר מוֹאָב. אֵילֵי מוֹאָב, שֶׁלֹּא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד יִפְתָּח בְּאָמְרוֹ (שופטים יא:יז) "וְגַם אֶל אֶרֶץ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה".

כִּי רַב הוּא. לֹא מִפְּנֵי תַּחְבּוּלַת מִלְחַמְתָּם.

וַיָּקָץ מוֹאָב. הֲמוֹן מוֹאָב קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹלְלִים אוֹתָם.

פסוק ד

עַתָּה. שֶׁכָּבְשׁוּ אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג.

יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבוֹתֵינוּ. לְהַרְחִיב גְּבוּלָם וּלְהַבְטִיחוֹ.

וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר. הָיָה נוֹדָע לְגִבּוֹר וְאִישׁ מִלְחָמָה.

מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִיא. ומִכָּל מָקוֹם לֹא מָלְאוּ לִבּוֹ לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ (שופטים יא:כה) "הֲרֹב רָב עִם יִשְׂרָאֵל, אִם נִלְחוֹם נִלְחָם בָּם". ומַה שֶּׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כד:ט) "וַיָּקָם בָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל", אָמַר זֶה עַל שֶׁשָּׂכַר אֶת בִּלְעָם לְקַלֵּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר בְּאָמְרוֹ "וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבִלְעָם".

פסוק ו

אוּלַי אוּכַל. אַחַר שֶׁתְּקַלְלֵהוּ.

נַכֶּה בּוֹ. אֲנִי בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה בְּקִלְלָה.

אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ. הִנֵּה כֹּחוֹ לֹא הָיָה לְבָרֵךְ, אֲבָל הָיָה לְקַלֵּל בְּהַזְכִּיר עָוֹן אוֹ בְּכַוָּן שָׁעָה, כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז). וּלְכֵן לֹא שָׁאַל מִמֶּנּוּ שֶׁיְּבָרְכֵהוּ לְנֶצַח, אוֹ שֶׁיּוּכַל לְהִתְיַצֵּב מִנֶּגֶד, אֲבָל אָמַר "יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ" לִכְבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם, לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא חָשַׁב אוֹתוֹ לְמַזִּיק בִּלְבָד.

פסוק ז

וּקְסָמִים בְּיָדָם. כְּלֵי הַקֶּסֶם, כִּי קוֹסֵם הָיָה בִּלְעָם לְכַוָּן הַשָּׁעָה, כְּאָמְרוֹ "וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב עַל חַלְלֵיהֶם" (יהושע יג:כב).

פסוק ח

כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלָי. כִּי אֹכִין עַצְמִי לִנְבוּאָה.

פסוק ט

מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ. מִי הֵם אֲצִלְךָ שֶׁהֲכִינוֹתָ עַצְמְךָ לִנְבוּאָה בַּעֲדָם לָדַעַת מָה תַּעֲשֶׂה לָהֶם? הַאֻמָּנָם הֵם אֲצִלְךָ כְּשׁוֹאֲלֵי עֲתִידוֹת וְתִרְצֶה לָדַעַת הֶעָתִיד לְמַעַן תַּגִּיד לָהֶם? אוֹ הֵם אֲצִלְךָ כִּמְבַקְּשִׁים לְהַשִּׂיג אֵיזֶה מְכֻוָּן בְּקִלְלָתְךָ, וְדַעְתְּךָ עַתָּה לִשְׁאוֹל רְשׁוּת אִם תַּעֲשֶׂה חֶפְצָם?

פסוק יב

לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְקַלְּלֵם, לֹא תֵלֵךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתֵּן עֵינֶיךָ בָּהֶם לָרָע, כְּעִנְיַן אָמְרָם (סנהדרין פרק חלק ובתרא פרק המוכר את הספינה) "נָתַן עֵינָיו בּוֹ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת".

פסוק כ

אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים. אִם לְהַוְעֵץ עִמְּךָ בִּלְבַד, כְּעִנְיַן "קְרוּאֵי הָעֵדָה" (במדבר א:טז), וּכְעִנְיַן "וָאֶקְרָאֶה לְךָ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אֶעֱשֶׂה" (שמואל א כח:טו).

קוּם לֵךְ אִתָּם. לְהַזְהִירָם שֶׁלֹּא יֶחֱטָאוּ.

פסוק כב

כִּי הוֹלֵךְ הוּא. שֶׁלֹּא הָיָה עִנְיָנוֹ בַּדֶּרֶךְ כְּמִי שֶׁיּוֹלִיכוּהוּ אֲחֵרִים כְּעִנְיַן "וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרִיָּהּ" (מלכים ב ד:ל), אֲבָל הָיָה הוֹלֵךְ הוּא כְּבַעַל הַדָּבָר וּכְמִשְׁתַּדֵּל נֶגֶד רְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כִּי לֹא בָּאוּ לִקְרֹא לוֹ לְעֻצָּה כְּלָל.

לְשָׂטָן לוֹ. עִנְיַן הַשִּׂטְנָה הוּא הִתְנַגֵּד לִפְעֻלַּת אֵיזֶה פּוֹעֵל, כְּמוֹ "וַיָּרִיבוּ גַּם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שִׂמָהּ שִׂטְנָה" (בראשית כו:כא). וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ יוֹצֵא לְהִתְנַגֵּד לְבִלְעָם, שֶׁיִּהְיֶה דַּרְכּוֹ בִּלְתִּי נָכוֹן לְפָנָיו, אוּלַי יְנַחֵשׁ כְּמִנְהָגוֹ וְלֹא יִדְחֹק אֶת הַשָּׁעָה, וְזֶה לְמַעַן לֹא יֶחֱטָא וְיֹאבַד.

וְהוּא רֹכֵב עַל אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ. וּלְפִיכָךְ לֹא רָאָה אֶת הַמַּלְאָךְ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות פרק קמא) שְׁלֹשָׁה אֵינָם רוֹאִים וְאֵינָם נִזּוֹקִים.

פסוק כג

וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה. וְאָז עָזַב שְׁנֵי נְעָרָיו וְשָׂרֵי מוֹאָב, וּבְכֵן לֹא הִרְגִּישׁוּ עִנְיָנוֹ בְּעִסְקֵי הָאָתוֹן.

פסוק כח

וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאָתוֹן. נָתַן בָּהּ כֹּחַ לְדַבֵּר, כְּעִנְיַן "ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח" (תהלים נא:יז). וְכָל זֶה הָיָה כְּדֵי שֶׁיִּתְעוֹרֵר בִּלְעָם לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה בְּזָכְרוֹ כִּי "מֵה' מַעֲנֵה לָשׁוֹן" (משלי טז:א), גַּם לִבְלְתִּי מוֹכָן, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיּוּכַל לַהֲסִירוֹ מִן הַמּוּכָן כִּרְצוֹנוֹ. וְכָל זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבַד אִישׁ כְּמוֹהוּ.

פסוק ל

הַסְכַּנְתִּי. וְהָיָה רָאוּי לְךָ לַחְשׁוֹב מֵאַחַר שֶׁאֵין זֶה מִנְהָגִי, שֶׁלֹּא קָרָה לְךָ כָּל זֶה בָּזֶה הַדֶּרֶךְ אֶלָּא לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא יִצְלַח. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נַחַשׁ, יֵשׁ סִימָן.

פסוק לב

עַל מָה הִכִּיתָ אֶת אֲתֹנְךָ. כִּי בִּרְאוֹתְךָ אֵלֶּה הָאוֹתוֹת הָיָה לְךָ לְשַׁעֵר שֶׁהֲלִיכָתְךָ בִּלְתִּי רְצוּיָה וְהִיא לֹא תִצְלַח.

זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים. וְאֵיךְ הִקְשִׁיתָ עָרְפְּךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים לְדָחוֹק אֶת הַשָּׁעָה?

הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן. הִנֵּה אֲנִי עָשִׂיתִי הָאֶפְשָׁר לְהִתְנַגֵּד לְדַרְכְּךָ בָּזֶה הָאֹפֶן לְטוֹבָתְךָ.

כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי. יָרַט מִן "וֶרֶטֶט הֶחֱזִיקָה" (ירמיהו מט:כד) כְּמוֹ "וַתֹּרֶץ אֶת גַּלְגַּלְתּוֹ" (שופטים ט:נג) מִן רָצַץ. אָמַר הִנֵּה יָצָאתִי לְשָׂטָן, וְעִנְיַן הַהַשְׂטָנָה הָיָה כִּי יַחֲרִיד הַדֶּרֶךְ כָּל מַה שֶּׁכְּנֶגְדִּי, כְּעִנְיַן לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאָה אֲבָל חֲרָדָה גְּדוֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם (דניאל י:ז), וְכָל זֶה לֹא הִסְפִּיק לְהַחֲרִיד אוֹתְךָ כִּי הִכְבַּדְתָּ לִבְּךָ.

פסוק לג

וַתִּרְאַנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי. וְעִם זֶה הִנֵּה קָרָה לְךָ שֶׁהָאָתוֹן נָטְתָה מִפָּנַי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְאֵיךְ לֹא שַׁתָּה לִבְּךָ גַּם לְזֹאת.

אוּלַי נָטְתָה מִפָּנָי. הָיָה לְךָ לַחֲשׁוֹב שֶׁאוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי, שֶׁכְּבָר יָדַעְתָּ שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֵיזֶה מְדַבֵּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל.

כִּי עַתָּה גַּם אוֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי. וְהַטַּעַם שֶׁאָמַרְתִּי "עַל מָה הִכִּיתָ" כְּמְאַשֵּׁם, הוּא כִּי אָמְנָם עַתָּה הָרְאֵיתָ לְדַעַת שֶׁגַּם שֶׁהָיִיתִי הוֹרֵג אוֹתְךָ וּמַחֶיֶה אוֹתָהּ בְּאֹפֶן שֶׁהָיִיתָ מַכִּיר שֶׁלֹּא הָיָה זֶה מִקְרֶה כְּלָל, מִכָּל מָקוֹם לֹא הָיִיתָ נִמְנָע מִלֶּכֶת כְּמוֹסֵר עַצְמוֹ לַמִּיתָה לַעֲבוֹר עַל רְצוֹן קוֹנוֹ, שֶׁאֵין לְךָ מְשֻׁמָּד גָּדוֹל מִזֶּה.

פסוק לד

חָטָאתִי. לְהַקְשׁוֹת עֹרֶף.

כִּי לֹא יָדַעְתִּי. וְהָיָה לִי לְחוּשׁ לָזֶה.

וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ. שֶׁאַתָּה אוּלַי מַלְאָךְ מֵלִיץ עַל יִשְׂרָאֵל.

אָשׁוּבָה לִי. כְּדֵי שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר נֶגֶד רְצוֹנְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ נָתַן לִי רְשׁוּת.

פסוק לה

לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים. לֹא תֵלֵךְ כְּבַעַל הַדָּבָר, אֲבָל כְּהוֹלֵךְ עִמָּם וְלִבְקַשְׁתָּם, שֶׁלֹּא תֹאבַד.

וְאֶפֶס אֶת הַדָּבָר. וְעִם כָּל זֶה אֵינִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁתַּעֲשֶׂה נֶגֶד רְצוֹנִי, כִּי אָמְנָם לֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹת אֶלָּא מַה שֶּׁאוֹמַר לְךָ.

פסוק לו

וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ. לְכַבְּדוֹ, שֶׁיֵּדַע שֶׁהָיָה גַּס רוּחַ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ה:יח).

פסוק לח

הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ. אַף עַל פִּי שֶׁהָיִיתִי בָּא אֵלֶיךָ אָז כִּדְבָרְךָ, מַה הָיִיתִי מוֹעִיל לְךָ? וְגַם כֵּן עַתָּה.

הֲיָכוֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה. כְּלוּם אֲנִי יָכוֹל לְדַבֵּר כְּמִנְהָג כָּל מְדַבֵּר רְצוֹנְיי?

הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי, אֹותוֹ אֲדַבֵּר. כְּעִנְיַן "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי" (שמואל ב כג:ב), וּבְאֹפֶן זֶה לֹא אֶהְיֶה אֲנִי הַמְדַבֵּר.

פסוק מ

וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם. לְמִנְחַת כָּבוֹד מִלְּבַד אֲרוּחָתוֹ, לְהַשְׁבִּיעַ עֵין גַּאֲוָתוֹ.

פסוק מא
וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם. כְּדֵי לְתֵת עֵינָיו בָּם, כְּעִנְיַן "וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם" (מלכים ב ב:כד), וְהַהֶפֶךְ "וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ" (דברים לד:א) כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ לִפְנֵי מוֹתוֹ.

פרק כג

פסוק א
בְּנֵה לִי בָזֶה. שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁאֶרְאֶנּוּ מִשָּׁם.

פסוק ג
הִתְיַצֵּב עַל עוֹלָתֶךָ. לְכַוֵּן בְּהַעֲלָאַת כָּל חֵלֶק מִמֶּנָּה, כְּעִנְיַן "כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר" (ויקרא יז:יא).
אוּלַי יִקָּרֶה ה' לִקְרָאתִי. אוּלַי בְּהִתְבּוֹדְדִי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אַשִּׂיג לַעֲלוֹת לְאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּמֹשֶׁה כַּאֲמָרוֹ "וּבְכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (במדבר יב:ז), יִקָּרֶה לִי שֶׁיָּבֹא ה' לִקְרָאתִי כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּמֹשֶׁה בִּתְחִלַּת נְבוּאָתוֹ, קֹדֶם שֶׁעָלָה אֶל הַשָּׁלֵמוּת שֶׁהִשִּׂיג אַחַר כָּךְ, כְּאָמְרוֹ "וַיַּרְא ה' כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים" (שמות ג:ד).

פסוק ז
וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ. אָמַר אוֹתוֹ הַמָּשָׁל שֶׁרָאָה בִּנְבוּאָתוֹ.
וַיֹּאמַר מִן אֲרָם. אַחַר שֶׁסִּפֵּר הַמָּשָׁל פָּתַר אֶת עִנְיָנוֹ, וְאָמַר כִּי הוֹרָאַת הַמָּשָׁל הָיְתָה אֵיךְ מִן אֲרָם נְחָהוּ בָּלָק וְכוּ'.

פסוק ט
הֶן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן. הֵן לְבַדָּם יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ בְּסוֹף הָעִנְיָן, כְּאָמְרוֹ "ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ" (דברים לב:יב), וְאֵיךְ אוּכַל לְהַכְרִיתָם.

פסוק י
תָּמוֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים. לוּ תָּמוֹת נַפְשִׁי עַתָּה, אַף שֶׁתִּהְיֶה מִיתָתָהּ מִיתַת יְשָׁרִים שֶׁתִּזְכֶּה אַחֲרֶיהָ לְחַיֵּי עַד.
וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ. וּבִלְבַד שֶׁתִּהְיֶה אַחֲרִיתִי וְצֶאֱצָאַי מַעַי כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, כִּי אָמְנָם בָּנָיו שֶׁל אָדָם וְיוֹצְאֵי חֲלָצָיו נִקְרָאִים אַחֲרִיתוֹ, כְּמוֹ "תְּהִי אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית" (תהלים קט:יג), וְכֵן "וְלֹא לְאַחֲרִיתוֹ" (דניאל יא:ד).

פסוק יב
הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים ה' בְּפִי. וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁהוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יְדַבֵּר כִּי אִם טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל.

פסוק יג
אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם. וְתוּכַל לָתֵת עֵינֶיךָ בָּם לְרָע.
אֶפֶס קָצֵהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה. אַל תִּתֵּן אֶת עֵינֶיךָ בְּכוּתָם, שֶׁלֹּא תַשִּׂיג הַמְכָוָן כְּלָל, כְּאָמְרוֹ (ירמיהו מו:כח) "כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם וְאוֹתְךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כָלָה".

פסוק כ
וּבֵרַךְ. וְהוּא כְּבָר בֵּרַךְ.

פסוק כא
וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. בִּנְסוֹעַ הַמַּחֲנוֹת הֵם תּוֹקְעִים תְּרוּעָה בִּנְסוֹעַ הַמִּשְׁכָּן לְשִׂמְחָה, שֶׁיִּגְילוּ בְּמַלְכָּם.

פסוק כב
כְּתוֹעֲפוֹת רְאֵם לוֹ. לְעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵף וְאוֹכֵל כַּאֲרִי, אֲבָל דּוֹחֶה בְּקַרְנָיו כְּמוֹ הָרְאֵם, כִּי הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְגָרֵשׁ הָאֱמוֹת וּלְהַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ בִּלְתִּי הֲרִיגַת הָאֱמוֹת, כְּאָמְרוֹ "תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֵהָ" (תהלים פ:ט), כִּי לֹא חָפֵץ בְּמוֹת הַמֵּת. וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "שִׁלְשָׁה אִגְּרוֹת שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, הָרוֹצֶה לִפְנוֹת יִפְנֶה, הָרוֹצֶה לְהַשְׁלִים יַשְׁלִים, הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה יַעֲשֶׂה". אֲבָל הֵם הִקְשׁוּ עָרְפָּם לְהִלָּחֵם, וְהֶצְרִכוּ לְהַחֲרִימָם. וּבְכֵן לֹא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם כְּלָל כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ הָאַרְיֵה בְּטַרְפּוֹ, אֲבָל עָשׂוּ בָּהֶם כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה הָרְאֵם בְּמַה שֶׁהוּא דּוֹחֶה אוֹ כוֹבֵשׁ, שֶׁלֹּא יֹאכְלֻנּוּ כְּלָל.

פסוק כג
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב. וְהַטַּעַם שֶׁהוֹצִיאָם מִמְצָרִים וּמְגָרֵשׁ גּוֹיִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְנוֹתֵן לְיִשְׂרָאֵל תּוֹעֲפוֹת רְאֵם, הוּא כִּי הֵם דּוֹר דּוֹרְשָׁיו וְלֹא יִדְרְשׁוּ הַנָּחָשׁ, כְּאָמְרוֹ (דברים יח:יד) "כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶל מְעוֹנְנִים וְאֶל קוֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן".
כָּעֵת. שֶׁהֵם רוֹצִים לְדַעַת עֲתִידוֹת.
יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל. יֵאָמֵר לָהֶם בִּנְבוּאָה אוֹ עַל יְדֵי אֵיזֶה נָבִיא מַה גָּזַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ, לֹא יֵאָמֵר לָהֶם מַה יוֹרוּ אוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם וּמַה יִפְעָלוּ מַעֲרֻכוֹתֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם תַּחַת אוֹתָן הַמַּעֲרֻכוֹת.

פסוק כד
כְּלָבִיא יָקוּם. לְהִלָּחֵם עִם מִי שֶׁלֹּא נִלְחַם בָּם כְּלָל.
עַד יֹאכַל טֶרֶף. יֹאכְלוּ וְיִבְעֲרוּ אוֹתָם הָאֱמוֹת שֶׁהֵם טֶרֶף מֵעַכְשָׁיו לְשֹׁנֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ "כִּי לַחְמֵנוּ הֵם" (במדבר יד:ט).

פסוק כז
אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתּוֹ לִי מִשָּׁם. כִּי אוּלַי יִהְיֶה אוֹתוֹ הַחֵלֶק מֵהֶם יוֹתֵר רָאוּי לִקְלָלָה.

פרק כד

פסוק א
לִקְרַאת נְחָשִׁים. חָדַל לְכַוֵּן שָׁעָה מוּכָנֶת לָזֶה שֶׁתְּחוּל עֲלֵיהֶם קְלָלָה, מִפְּנֵי שֶׁרָאָה כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה' לְבָרְכָם, וְאֵין לְקַוּוֹת שֶׁיּוּכַל הוּא לְקַלְלָם.
וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו. לְבָרְכָם בְּרָכוֹת מֻגְבָּלוֹת עִם הֶזֵּק בְּתוֹכָן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית כ) "יָפָה קְלָלָה שֶׁקִּלֵּל אֲחִיָּה הַשִּׁלוֹנִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם בִּלְעָם".

פסוק ה
מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב. בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת. כְּעִנְיַן "יֹשֵׁב אֹהָלִים" (בראשית כה:כז), וּכְעִנְיַן "וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם" (בראשית ט:כז), וְכֵן "וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" (שמות לג:ז).
מִשְׁכְּנֹתֶיךָ. בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּמִקְדְּשֵׁי אֵל הַמְיוּחָדִים לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם וּלְקַבֵּל תְּפִלַּת הַמִּתְפַּלְּלִים. וְאָמַר **מַה טֹּבוּ** כִּי לֹא בִלְבָד הֵם מְטִיבִים לָעוֹסְקִים בָּם, אֲבָל מְטִיבִים לְכָל הָאָמָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּוָּרֶה שֵׁם יַעֲקֹב שֶׁיִּשָּׂאֵר בְּעֵקֶב וּבְאַחֲרִית הַכֹּל וְלֹא יִסּוֹף, וּכְמוֹ שֶׁיִּוָּרֶה שֵׁם יִשְׂרָאֵל לְשָׂרֹר עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים (בראשית לב:כט).

פסוק ו
כִּנְחָלִים נָטָיוּ. כִּי אָמְנָם בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת לַהֲמוֹן יִשְׂרָאֵל הֵם כְּמוֹ הַנְּחָלִים שֶׁנִּטָּיוּ אֶל הַשְּׁדוֹת לְהַשְׁקוֹתָם, וְכֵן יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים וְתוֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה דּוֹלִים וּמַשְׁקִים מִתּוֹרָתָם לַהֲמוֹן. וּכְמוֹ כֵן הַמִּתְפַּלְּלִים הֵם כְּגַנּוֹת עֲלֵי נָהָר אֲשֶׁר לֹא יָמִישׁוּ מֵעֲשׂוֹת פְּרִי, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ראש השנה יז) "בְּרִית כְּרוּתָה לִשְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם".

פסוק ח
יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו. לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּאָמְרוֹ (דברים לב:מג) "וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו".
וְחִצָּיו יְמָחֵץ. כְּאָמוּר (דברים לב:מב) "וְאַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם".

פסוק ט
מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ. כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּאַבְרָהָם, כִּי אָמְנָם שְׂרִידֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בְּמַדְרֵגַת אַבְרָהָם אָבִינוּ, כְּאָמְרוֹ (דברים ל:ט) "כִּי יָשׂוּב ה' לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ".

פסוק י
וַיִּסְפֹּק אֶת כַּפָּיו. שֶׁנִּתְיָאֵשׁ מֵהַשִּׂיג עוֹד חֶפְצוֹ, מֵאַחַר שֶׁקִּלְקֵל אֶת הַמְקַלְלִים.

פסוק יא
בָּרַח לְךָ. עִנְיַן הַבְּרִיחָה בְּכָל מָקוֹם אֵינָהּ הַנִּיסָה מִן הָרוֹדֵף, אֲבָל הִיא סוּר מִן הַמָּקוֹם מִיִּרְאַת נֶזֶק עָתִיד.

פסוק יב
הֲלֹא גַּם אֶל מַלְאָכֶיךָ. אֵין רָאוּי שֶׁתִּתְמַהּ עַל שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי רְצוֹנְךָ בְּתִקְוֹת הַכָּבוֹד שֶׁתְּכַבְּדֵנִי, שֶׁגַּם לְמַלְאָכֶיךָ שֶׁאָמְרוּ מִצִּדְּךָ "כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד" (במדבר כב:יז) אָמַרְתִּי שֶׁאֵין זֶה בְּיָדִי.

פסוק יד
לָכָה אִיעָצְךָ. עֲצַת שְׁלִיחוּת הַנָּשִׂים, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בְּאָמְרוֹ (במדבר לא:טז) "הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם".
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים. כִּי אָמְנָם הָרַע אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ לֹא יִהְיֶה בְּיָמֶיךָ וְאֵין לְךָ לְיָרְאָ, אֲבָל יִהְיֶה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים בִּלְבָד, כְּאָמְרוֹ "וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב" (במדבר כד:יז), וְכָאָמְרוֹ "אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם" (ישעיהו יא:יד).

פסוק יז
אֶרְאֶנּוּ. אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ.
דָּרַךְ כּוֹכָב. גַּשְׁמִי וְנִצְחִי, כְּאָמְרוֹ (דניאל יב:ג) "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד".
וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הָאֻמּוֹת מִנִּשְׁמַת אֱלֹהִים יֹאבֵדוּ, כְּאָמְרוֹ "כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם" (ירמיהו ל:יא), הִנֵּה בֶּאֱדוֹם וּמוֹאָב תִּהְיֶה נְקִמָתוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל, בִּהְיוֹת שְׁתֵּי אֵלֶּה הָאֻמּוֹת אוֹיְבָיו מֵעוֹלָם וְשַׁבְּבֵי בֵּישֵׁי (סנהדרין פרק חלק).

פסוק יח
וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה. לְחַיּוֹת וּלְעוֹפוֹת הַמִּדְבָּר, כְּאָמְרוֹ "וִירֵשׁוּהָ קָאַת וְקִפּוֹד" (ישעיה לד:יא).
וְהָיָה יְרֻשָּׁה שֵׂעִיר. לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא מִכְלַל קֵינִי קְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי.
אֹיְבָיו. וְהַטַּעַם שֶׁתִּהְיֶה הַנְּקָמָה בְּמוֹאָב וּבֶאֱדוֹם יוֹתֵר מִמַּה שֶׁתִּהְיֶה בִּשְׁאָר אוּמּוֹת, הוּא כִּי הֵם הָיוּ מֵעוֹלָם אֹיְבָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל. וְאָז יוּכַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת חָיִל, כְּאָמְרוֹ "וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ" (בראשית כה:כג).

פסוק יט

וְיֵרֵד מִיַּעֲקֹב. כָּל אֶחָד מִזַּרְעוֹ יִשְׁלוֹט בָּאֻמּוֹת, כְּאָמְרוֹ "וְהָיָה הַנִּכְשָׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִד" (זכריה יב:ח), וּכְאָמְרוֹ "וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאַרְיֵה בְּבַהֲמוֹת יַעַר כְּכְפִיר בְּעֶדְרֵי צֹאן" (מיכה ה:ז).

וְהָאֲבִיד שָׂרִיד מֵעִיר. כְּאָמְרוֹ "וְרִמַּס וְטָרַף וְאֵין מַצִּיל" (מיכה ה:ז), "תָּרוּם יָדְךָ עַל צָרֶיךָ וְכָל אוֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ" (מיכה ה:ח).

פסוק כ

עֲדֵי אֹבֵד. אַף עַל פִּי שֶׁמַּלְכוּת כָּל הָאוּמּוֹת תִּכְלֶה לֶעָתִיד, כְּאָמְרוֹ "וּשְׁאָר חַיְוָתָא הֶעְדִּיו שָׁלְטָנְהוֹן" (דניאל ז:יב), מִכָּל מָקוֹם לֹא תִכְלֶינָה הָאוּמּוֹת לְגַמְרֵי, חוּץ מֵאֵלֶּה שְׁתֵּי הָאוּמּוֹת, וְהֵם עֲמָלֵק שֶׁהִתְחִיל לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְכִתִּים שֶׁהִשְׁלִימוּ חָרְבָּנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ "וְגַם הוּא עֲדֵי אֹבֵד" (במדבר כד:כד).

פסוק כא

אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ. אַתָּה הִתְיַשַּׁבְתָּ עִם יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ אֵיתָן, בַּמִּדְבָּר, בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה.

וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ. וּבִשְׁבִיל זֶה בָּעֵת שֶׁיִּהְיוּ גִבּוֹרִים וַחֲזָקִים, יִהְיֶה קִנְּךָ עִמָּהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: מִי גָר אִתְּךָ בְּעֶנְיוּתְךָ, עָלֶיךָ יִפּוֹל בְּעָשִׁירוּתְךָ.

פסוק כג

אוֹי מִי יִחְיֶה. כְּעִנְיַן "יֵיתֵי מְשִׁיחָא וְלָא אֶחֱמִנֵּיהּ" (סנהדרין פרק חלק).

פרק כה

פסוק א

וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת. תְּחִלַּת עִנְיָנָם לֹא הָיָה לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה כְּלָל, אֲבָל הָיָה לִזְנוֹת בִּלְבָד. אַמְנָם קָרָה לָהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵעִידָה הַתּוֹרָה כְּשֶׁאָסְרָה לְהִתְחַתֵּן בָּאֻמּוֹת. כְּאָמְרוֹ (שמות לד:טו-טז) "וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו וְזָנוּ בְנֹתָיו וְהִזְנוּ אֶת בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן".

וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן. שֶׁכָּךְ דַּרְכּוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע לְצֵאת מֵרָעָה אֶל רָעָה, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קה:).

פסוק ד

נָגֶד הַשָּׁמֶשׁ. שֶׁיִּרְאוּ הָעָם אֶת הֲרִיגַת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא יִמְחוּ, וּבָזֶה יְכֻפַּר לָהֶם עַל שֶׁלֹּא מִחוּ בַּפּוֹשְׁעִים.

פסוק ח
וַתַּעֲצַר הַמַּגֵּפָה. שֶׁכְּבָר גָּזַר הָאֵל יִתְעַלֶּה כְּאָמְרוֹ "וְכָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ" (במדבר יד:כג).

פסוק יא
בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם. שֶׁעָשָׂה נְקָמָתִי לְעֵינֵי כֻלָּם, כְּדֵי שֶׁבִּרְאוֹתָם זֶה וְלֹא יִמְחוּ יְכֻפַּר עַל אֲשֶׁר לֹא מִחוּ בַּפּוֹשְׁעִים, וּבָזֶה הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעֲלֵיהֶם.

פסוק יב
אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם. מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, כְּעִנְיַן "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו" (איוב כה:ב), כִּי אָמְנָם הַהֶפְסֵד לֹא יִקֶּרֶה אֶלָּא בְּסִבַּת הִתְנַגְּדוּת הַהֲפָכִים. וְזֶה אָמְנָם נִתְקַיֵּם בִּפִינְחָס, שֶׁהֶאֱרִיךְ יָמִים הַרְבֵּה מְאֹד מִכָּל שְׁאָר אַנְשֵׁי דוֹרוֹ, עַד שֶׁהָיָה הוּא מְשַׁמֵּשׁ בְּמִשְׁכַּן שִׁילֹה בִּזְמַן פִּילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה (שופטים כ:כח), שֶׁהָיָה בְּלִי סָפֵק אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וּשְׁאָר הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כד:לא). וְכָל שֶׁכֵּן אִם הָיָה בִּזְמַן יִפְתָּח, שֶׁכָּתַב לְמֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן "בְּשֶׁבֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ כוֹ' שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה" (שופטים יא:כו). וּכְבָר סִפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁפִּינְחָס לֹא רָצָה לָלֶכֶת אָז אֶל יִפְתָּח לְהַתִּיר נִדְרוֹ. וְכָל שֶׁכֵּן לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר "אֱלֹהִים זֶה פִּינְחָס", וְהוּא עֲדַיִן חַי וְקַיָּם.

פסוק יג
תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו. וּמֵאַחַר שֶׁהוּא רָב אֶת רִיבִי, אֲצִילֵהוּ מֵרִיב כָּל הִתְנַגְּדוּת, וְיִהְיֶה לוֹ הַשָּׁלוֹם.
וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בַּעֲשׂוֹתוֹ הַנְּקָמָה לְעֵינֵי כֻלָּם, כְּדֵי שֶׁיְּכַפֵּר לָהֶם עַל שֶׁלֹּא מִחוּ בַּפּוֹשְׁעִים. וְלָכֵן הוּא רָאוּי לִכְהֻנַּת עוֹלָם, אֲשֶׁר בָּהּ יְכַפֵּר בַּעֲדָם.

פסוק יד
וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה. וְזֶה כִּי אָמְנָם בְּכַפְּרוֹ בָּזֶה הָאֹפֶן מָסַר עַצְמוֹ לְסַכָּנָה בְּמָה שֶׁהָרַג לְעֵין כֹּל נָשִׂיא וּבַת מֶלֶךְ.

פרק כו

פסוק ד
לֵאמֹר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה. מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר אָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֹּאמְרוּ וְיַגִּידוּ כָּל פְּרָטֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי עֶשְׂרִים.
כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. שֶׁאָמַר אָז לְמַשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם.

פסוק נד

לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ. בְּכַמּוּת הַקַּרְקַע, כִּי אָמְנָם נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֲלָקִים שָׁוִים בְּעֶרְךְ הַדְּמִים, בִּלְתִּי שָׁוִים בְּכַמּוּת, אֶלָּא כּוֹר רַע כְּנֶגֶד בֵּית סְאָה טוֹב. וְנָטַל הַשֵּׁבֶט הַמְרֻבֶּה בְּאֶכְלוּסִין הַחֵלֶק רַב הַכַּמּוּת, וְהַשֵּׁבֶט שֶׁהָיָה מוּעָט נָטַל הַחֵלֶק הַקָּטָן בְּכַמּוּת, שָׁוֶה בְּעֶרְךְ הַדְּמִים אֶל הַחֵלֶק רַב הַכַּמּוּת, כְּאָמְרוֹ לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ. וּבָזֶה הָאֹפֶן נָטְלוּ מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם שְׁנֵי חֲלָקִים בִּשְׁבִיל בְּכוֹרַת יוֹסֵף, כְּאָמְרוֹ (בראשית מח:כב) "נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ", וְכֵן בֵּאֵר בְּאָמְרוֹ (דברי הימים א ה:א) "וּבְחַלְּלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל". וְלִשְׁמְעוֹן שֶׁהִתְמַעֵט בָּאֶכְלוּסִין יוֹתֵר מִכָּל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּעֵת כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ, נָתַן חֵלֶק מוּעָט בְּכַמּוּת, יָקָר הַרְבֵּה בַּדְּמִים. וּבִהְיוֹת שֶׁלֹּא נִמְצָא חֵלֶק קַרְקַע יַחַד שָׁוֶה כָּל כָּךְ מַסְפִּיק לְשִׁמְעוֹן, בֵּרְרוּ אוֹתוֹ הַחֵלֶק בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּתוֹךְ אֶרֶץ יְהוּדָה, כְּאָמְרוֹ (יהושע יט:ט) "מֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן". וּבָזֶה נִתְקַיֵּם בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן (בראשית מט:ז) "אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב".

פסוק נה

אַךְ בְּגוֹרָל. אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ חֲלָקִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים כְּפִי צֹרֶךְ הַשְּׁבָטִים וְכַמּוּתָם, לֹא נָתְנוּ לְכָל שֵׁבֶט חֶלְקוֹ אֶלָּא עַל פִּי הַגּוֹרָל, וּבָזֶה הָאֹפֶן קִבֵּל כָּל שֵׁבֶט חֶלְקוֹ עַל פִּי ה'.

פסוק נו

עַל פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ. וְכֵן כְּשֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁבֶט מְחֻלָּק אֶת חֶלְקוֹ לְגַלְגְּלוֹתָיו, יִתֵּן לְכָל אֶחָד חֶלְקוֹ עַל פִּי הַגּוֹרָל.

פרק כז

פסוק ג

וְהוּא לֹא הָיָה בַּעֲדַת קֹרַח. שֶׁהָיָה דִּינָם שֶׁיֹּאבַד מִמּוֹנָם בְּחֶרֶם, שֶׁהֶחֱרִימָם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאָמְרוֹ "סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל תִּגְּעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן תִּסָּפוּ" (במדבר טז:כו). וְכֵן נִדּוֹנוּ בְּדִינֵי שָׁמַיִם, כְּאָמְרוֹ "וְאֵת כָּל הָרְכוּשׁ" (במדבר טז:לב).
כִּי בְחֶטְאוֹ מֵת. לֹא הָיָה עֹנֶשׁ חֶטְאוֹ אֶלָּא שֶׁיָּמוּת, לֹא שֶׁיֹּאבַד מְמוֹנוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁים.

פסוק יז

אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם. בְּעִנְיַן הַמִּלְחָמָה.
וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם. בְּעִנְיְנֵי הַנְהָגַת הַמְּדִינָה.

פסוק יח
אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ. מוּכָן לְקַבֵּל אוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים, כְּעִנְיַן "וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה" (שמות לא:ו).

פסוק יט
וְצִוִּיתָה אוֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם. תְּמַנֶּה אוֹתוֹ לְנָגִיד עֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּהוּ וְיִשְׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ, כִּי יֵאָמֵר צִוּוּי עַל הַמִּנּוּי, כְּמוֹ "וְצִוֵּךְ לְנָגִיד" (שמואל א כה:ל), וּ"לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים" (שמואל ב ז:יא).

פסוק כ
וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו. הוֹד מַלְכוּת תֵּן לוֹ אֵיזֶה שְׂרֵרָה בְּחַיֶּיךָ, שֶׁיַּתְחִילוּ לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד. **לְמַעַן יִשְׁמְעוּ**. וְטַעַם הַמִּנּוּי לְעֵינֵיהֶם וּנְתִינַת הַהוֹד בְּחַיֶּיךָ, הוּא לְמַעַן יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ כָּל הָעֵדָה, שֶׁהֵם הַסַּנְהֶדְרִין וְזִקְנֵי הָעָם.

פרק כח

פסוק ו
עֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי. קֹדֶם הָעֵגֶל, שֶׁלֹּא הָיְתָה צְרִיכָה נְסָכִים.

פסוק ח
כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר עָשִׂיתָ בּוֹ בַּיּוֹם עוֹלַת הַבֹּקֶר כְּמוֹ זֹאת הַשְּׁנִית לְגַמְרֵי מִכָּל מָקוֹם, תִּהְיֶה גַּם הַשְּׁנִית רֵיחַ נִיחוֹחַ.

פסוק יא
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם. הִנֵּה יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הָיָה מִנְהָג לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה יוֹם קֹדֶשׁ בְּצַד מָה, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ (שמואל א כ:יט) "אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה", וְזֶה יוֹרֶה שֶׁלֹּא הָיָה יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶצְלָם יוֹם מַעֲשֶׂה. וּלְכֵן יִחֵס אוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל בְּאָמְרוֹ רָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם, וְלֹא כֵן כָּתַב בַּמּוֹעֲדִים, שֶׁלֹּא כָתַב "בְּשַׁבַּת שַׁבַּתְכֶם" וְלֹא "בְּיוֹם בְּכוּרֵיכֶם" וְלֹא "בְּיוֹם סֻכּוֹתֵיכֶם". וְטַעַם מִנְהָגָם זֶה הָיָה, כִּי אָמְנָם הַצְלָחַת יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה הִיא בְּצַד מָה דּוֹמֶה לְעִנְיַן הַיָּרֵחַ, אֲשֶׁר אֵין לוֹ בְּעַצְמוֹ אוֹר כְּלָל זוּלָתִי מַה שֶּׁתְּקַבֵּל מִזּוּלָתָהּ. וְזֶה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקֹּדֶם לְעֵגֶל הָיָה "חֵרוּת עַל הַלֻּחוֹת" (אבות ו:ב), חֵרוּת מִשִּׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת לְעוֹלָם, הִנֵּה מִשֶּׁחָטְאוּ הִתְנַצְּלוּ וְלֹא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר מַלְכוּת תָּמִיד כְּמוֹ שְׁאָר הָאֻמּוֹת, אֲבָל הָיָה זֶה לָהֶם לְעִתִּים כְּפִי שֶׁפַּע הָאוֹר הָעֶלְיוֹן עֲלֵיהֶם, וּבִלְעָדָיו הָלְכוּ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֶה לַלְּבָנָה כְּשֶׁלֹּא תְקַבֵּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי "אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל" (שבת קנו.) וְלֹא אוֹר כְּלָל מֵעַצְמָם, זוּלָתִי אוֹר הָאֵל יִתְבָּרַךְ בִּהְיוֹתָם לְרָצוֹן. וּבְכֵן נִקְרָא הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֵצֶל

הַנְּבִיאִים "אוֹר יִשְׂרָאֵל", כְּאָמְרוֹ (ישעיהו י:יז) "וְהָיָה אוֹר יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ", וְכֵן הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (תהלים כז:א) "ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי". וְכַאֲשֶׁר הָיוּ הַחֲטָאִים מַבְדִּילִים, כְּאָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) "כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם, וְחַטֹּאתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָּנִים מִכֶּם מִשְּׁמוֹעַ", הָלְכוּ חֲשֵׁכִים מִבֹּהָלִים וּדְחוּפִים בֵּין הָאֻמּוֹת. וּבִהְיוֹת מִזֶּה נִמְשָׁךְ חִלּוּל ה' בְּלִי סָפֵק בֶּאֱמֹר לָהֶם (יחזקאל לו:כ) "עַם ה' אֵלֶּה", הָיָה בְּאֹפֶן מָה (ישעיהו סג:ט) "בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר", כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "כִּבְיָכוֹל עָלַי וְעָלֶיךָ בָּא שׁוֹד שׁוֹדֵד" (גיטין נח:). וּבִהְיוֹת חַטַּאת רֹאשׁ חֹדֶשׁ כַּפָּרָה עַל יִשְׂרָאֵל הַגּוֹרְמִים מְנִיעַת הָאוֹר אוֹ מְעוּטוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְקִינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּאָמְרָם "שְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם, זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ, תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנֵא", וּבְכַפָּרָה זוֹ תִּהְיֶה תְּשׁוּעָה מָה לְחִלּוּל הַשֵּׁם, לְפִיכָךְ אָמְרוּ שֶׁלְּכָךְ נֶאֱמַר בִּשְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ "חַטָּאת לַה'", מִפְּנֵי שֶׁכַּפָּרָתוֹ מוֹעִילָה לְקִדּוּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וְזֶה רָצוּ בְּאָמְרָם (חולין ס:) "אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָבִיאוּ כַּפָּרָה עָלַי עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ", רְצוֹנוֹ לוֹמַר: הָבִיאוּ כַּפָּרָה בִּשְׁבִילִי לְהַשִּׂיג קִדּוּשׁ שְׁמִי הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם בְּסִבַּת מַה שֶּׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ, כְּשֶׁהִגְלֵיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל וְהִסְתַּרְתִּי פָּנַי מֵהֶם.

פסוק כו

בְּשָׁבְעוֹתֵיכֶם. בִּשְׁבִיל שְׁבוּעוֹת חֻקּוֹת קָצִיר שֶׁשָּׁמַרְתִּי לָכֶם. וְטַעַם הַבֵּי"ת בְּתֵיבַת בְּשָׁבְעוֹתֵיכֶם כְּטַעַם בְּנֶפֶשׁ יְכַפֵּר (ויקרא יז:יא), "בְּדָם עֲשָׂהאֵל" (שמואל ב ג:כז), "בְּלֶחֶם נִשְׁכָּרוּ" (שמואל א ב:ה).

פרק כט

פסוק לה

עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם. כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת אֱמֹר.

פרק ל

פסוק ב

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. כְּשֶׁאָמַר בְּהַר סִינַי "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשֶּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ" (ויקרא יט:יב), הָיְתָה הַכַּוָּנָה "אִישׁ הַנֹּדֵר אוֹ נִשְׁבָּע לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", כִּי בְּחַלְּלוֹ דְּבָרוֹ הוּא מְחַלֵּל אֶת ה'. אֲבָל הָאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּת עַצְמָהּ, לֹא תִהְיֶה מְחַלֶּלֶת אִם יָפֵר הַמֵּפֵר.

פסוק ו

וַה' יִסְלַח לָהּ. עַל שֶׁנִּדְרָה מַה שֶּׁאֵין בְּיָדָהּ לְקַיֵּם.

כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אוֹתָהּ. וְהִיא לֹא יָדְעָה אֶת דַּעַת אָבִיהָ כְּשֶׁנִּדְרָה, וְהָיָה נִדְרָהּ עַל דַּעַת לְקַיֵּם.

פסוק טו
וְאִם הַחָרֵשׁ יַחֲרִישׁ. שֶׁהַשְׁתִיקָה בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת הִיא כְּמוֹ הוֹדָאָה, שֶׁהַשּׁוֹתֵק הוּא כְּמַסְכִּים בְּמָה שֶׁנַּעֲשָׂה.

פסוק טז
וְאִם הָפֵר יָפֵר אוֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ. אַחֲרֵי יוֹם שָׁמְעוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל אָז לְהִתְחָרֵט וּלְהָפֵר. **וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ**. כְּמִשְׁפַּט כָּל מַכְרִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲבוֹר עֲבֵרָה, אוֹ מוֹרֶה שֶׁקֶר וּמַתְעֶה.

פרק לא

פסוק ה
וַיִּמָּסְרוּ. לְמַשָּׂה מֵאֵת כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט.

פסוק ו
וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא. שִׁלַּח אֶלֶף לְכָל מַטֶּה שֶׁיִּתְקַבְּצוּ יַחְדָּו לַצָּבָא. **אוֹתָם וְאֶת פִּינְחָס**. וְאַחַר שֶׁנִּתְקַבְּצוּ שִׁלַּח אוֹתָם כֻּלָּם יַחַד, וְעִמָּהֶם שִׁלַּח אֶת פִּינְחָס. **לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצוֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ**. שִׁלַּח אוֹתוֹ לַצָּבָא לְרֹאשׁ וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה, וְשֶׁיִּהְיוּ כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצוֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בִּרְשׁוּתוֹ.

פסוק טו
הַחִיִּיתֶם כָּל נְקֵבָה. אַף עַל פִּי שֶׁבְּמִלְחֶמֶת כָּל אֻמָּה חוּץ מִשֶּׁבַע אֻמּוֹת כָּתוּב "רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָּעִיר כָּל שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ" (דברים כ:יד), לֹא הָיָה לָכֶם לְהַחֲיוֹת לְפָחוֹת אוֹתָם הַנָּשִׁים שֶׁהִכְרִתֶם שֶׁהָיוּ לָכֶם לְתַקָּלָה בִּדְבַר בִּלְעָם.

פסוק יז
הָרְגוּ כָל זָכָר בַּטָּף. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּיִים לְמִשְׁכָּב, וְזֶה לִנְקָמָה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לְמִדְיָן נִין וָנֶכֶד.

פסוק כא
זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. מַה שֶּׁאָמַר לָכֶם מֹשֶׁה שֶׁתִּתְחַטְּאוּ שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, הוּא דִּין חֻקַּת הַתּוֹרָה שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה לְטַהֵר מְטֻמְאַת מֵת.

פסוק כב
אַךְ אֶת הַזָּהָב. אֲבָל כְּלֵי מַתָּכוֹת מִלְבַד אוֹתָהּ טָהֳרָה צָרִיךְ שֶׁתַּגְעִילוּ אוֹתָם.

פסוק כג
וְטָהֵר. מְגֹעוּלֵי גוֹיִם.
אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא. שֶׁלֹּא יֵצֵא מְטֻמְאַת מֵת בְּלִבּוּן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֶה כְּמוֹ חָדָשׁ.

פסוק כז
וְחָצִיתָ אֶת הַמַּלְקוֹחַ. מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה הַמִּלְחָמָה מִלְחֶמֶת נְקָמָה עַל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה נֶגֶד כֻּלָּם, רָצָה שֶׁיִּתְקַיֵּם בְּכֻלָּם "וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אוֹיְבֶיךָ" (דברים כ:יד), כְּעִנְיַן דָּוִד בִּשְׁלַל עֲמָלֵק, כְּאָמְרוֹ "הִנֵּה לָכֶם בְּרָכָה מִשְּׁלַל אוֹיְבֵי ה'" (שמואל א ל:כו).

פסוק לב
יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ. כִּי נִכְסֵי הַבָּתִּים בָּזְזוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא לָהֶם.

פסוק נ
לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ. עַל דְּבַר פְּעוֹר, שֶׁלֹּא מָחֲינוּ בַּחוֹטְאִים.

פסוק נא
וַיִּקַּח מֹשֶׁה. קִבֵּל מֵהֶם וְשָׁקַל.
כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה. כָּל מִין כְּלִי שֶׁהָיָה תַּכְשִׁיט שֶׁל נָשִׁים בְּמַעֲשֵׂה פְּעוֹר.

פסוק נד
וַיִּקַּח מֹשֶׁה. אַחַר שֶׁשָּׁקַל הֵבִיא אוֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד.
זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְכַפָּרַת עָוֹן פְּעוֹר.

פרק לב

פסוק ג
עֲטָרוֹת וְדִיבֹן. כָּל אַחַת מֵהֶן לְבַדָּהּ הִיא אֶרֶץ מִקְנֶה.

פסוק ו
הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה. הַאֻמָּנָם תַּחְשְׁבוּ שֶׁאַחֵיכֶם יִרְצוּ לָבוֹא לְהִלָּחֵם כְּדֵי לִכְבּוֹשׁ?
וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה. בְּמָה שֶׁכְּבָר נִכְבַּשׁ, אֵין סָפֵק שֶׁאֵינְכֶם חוֹשְׁבִין שֶׁיֵּעָלֶה זֶה בְּיָדְכֶם, וְאֵין זֶה אֶלָּא לְהָנִיא אֶת לֵב אֲחֵיכֶם.

פסוק ז
וְלָמָּה תְנִיאוּן. הֲלֹא יְדַעְתֶּם כַּמָּה לָקוּ הַמְנִיאִים בַּדּוֹר שֶׁקָּדַם.

פסוק יז
עַד אֲשֶׁר אִם הֻבִיאֻנוּם. בְּעוֹד שֶׁלֹּא הֻבִיאֻנוּם, כְּמוֹ "עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת" (משלי ח:כו), "עַד אִם כִּלּוּ" (בראשית כד:יט).

פסוק כג
הִנֵּה חַטָּאתֶם לַה'. בָּזֶה תּוֹדִיעוּ אָז שֶׁחַטָּאתֶם עַתָּה, שֶׁתּוֹדִיעוּ שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתְכֶם לְהָרַע.

פסוק כה
עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ. בָּזֶה הַחֵלֶק אֲשֶׁר אָמַרְתָּ שֶׁנַּעֲבוֹר חֲלוּצִים.

פסוק כח
וַיְצַו מֹשֶׁה. צִוָּה שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לְאֱלֹהֶ֫ אֶת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּשְׁובוּ מִכִּבּוּשׁ הָאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ "וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם" (במדבר לב:כב), וְלֹא קֹדֶם לָכֵן. וְהֵם לֹא קִבְּלוּ זֶה, וְאָמְרוּ "נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים" (במדבר לב:לב) "וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ", שֶׁתִּהְיֶה בִּרְשׁוּתֵנוּ בְּעֵת שֶׁנַּעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן.

פסוק לג
וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה. כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַכְנֵס בְּמַחֲלֹקֶת הַסְּפִים מֹשֶׁה לְדִבְרֵיהֶם.

פרק לג

פסוק א
אֵלֶּה מַסְעֵי. רָצָה הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּכָּתְבוּ מַסְעֵי יִשְׂרָאֵל לְהוֹדִיעַ זְכוּתָם בְּלֶכְתָּם אַחֲרָיו בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה, בְּאֹפֶן שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ.

פסוק ב
וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה. כָּתַב מָקוֹם שֶׁיָּצְאוּ אֵלָיו וְהַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָסְעוּ מִמֶּנּוּ, כִּי לִפְעָמִים הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁיָּצְאוּ אֵלָיו בְּתַכְלִית הָרֹעַ וְהַמָּקוֹם שֶׁנָּסְעוּ מִמֶּנּוּ טוֹב.
וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם. וְלִפְעָמִים קָרָה הֶפֶךְ זֶה. וְכָתַב גַּם כֵּן עִנְיַן הַמַּסָּע שֶׁהָיָה לָצֵאת מִמָּקוֹם אֶל מָקוֹם בְּלִי הַקְדָּמַת יְדִיעָה, שֶׁהָיָה זֶה קָשֶׁה מְאֹד, וּבְכָל זֶה לֹא נִמְנְעוּ. וּבָכֵן נִכְתַּב בְּכָל אֶחָד מֵהֶם "וַיִּסְעוּ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי וַיַּחֲנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי", כִּי הַמַּסָּע וְהַחֲנִיָּה הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם קָשֶׁה.

פסוק מ
וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי. גַּם זֶה זְכוּת לָהֶם, כִּי לֹא אָמְרוּ כַּאֲבוֹתָם "נִתְּנָה רֹאשׁ" (במדבר יד:ד), גַּם בִּרְאוֹתָם מִלְחָמָה, אֲבָל נָדְרוּ נֶדֶר לַה' וְשִׁלְּמוּ.

פסוק נג
וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ. כַּאֲשֶׁר תִּבְעֲרוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, אָז תִּזְכּוּ לְהוֹרִישׁ אֶת הָאָרֶץ לִבְנֵיכֶם, שֶׁאִם לֹא תְבַעֲרוּ אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם תִּכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ, לֹא תִזְכּוּ לְהוֹרִישָׁהּ לִבְנֵיכֶם.

פסוק נו
וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם. כִּי תִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם בְּלִי סָפֵק.

פרק לד

פסוק ב

זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפּוֹל לָכֶם בְּנַחֲלָה. תִּפּוֹל לָכֶם בְּגוֹרָל קֹדֶם שֶׁתִּכְבְּשׁוּ כֻּלָּהּ, כִּי בְּגוֹרָל יָאוֹת לְשׁוֹן נְפִילָה, כְּמוֹ "וְעַל לְבוּשִׁי יַפִּילוּ גוֹרָל" (תהלים כב:יט), וְכֵן "הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל" (אסתר ג:ז). וְאָמַר "זֹאת", כִּי מַה שֶּׁכָּבְשׁוּ חוּץ לָאָרֶץ לֹא הָצְרַךְ לַחֲלֹק בְּגוֹרָל, וּבְכֵן חִלֵּק מֹשֶׁה אֶת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג בִּלְתִּי גוֹרָל, כַּפִּי הַנִּרְאֶה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ. וְזֶה כִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אֵין בָּהּ קְדֻשַּׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ "וְאַךְ אִם טְמֵאָה אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם" (יהושע כב:יט), וְלֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְגוֹרָל אֲשֶׁר עִנָּנוּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

פרק לה

פסוק ג

לִבְהֶמְתָּם. לְמֶרְכָּב וּלְמַשָּׂא.

וְלִרְכֻשָׁם. בָּקָר וְצֹאן.

וּלְכֹל חַיָּתָם. כְּמוֹ דְּבוֹרִים שֶׁל כַּוֶּרֶת וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְזוּלָתָם.

פסוק ח

מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ. מִפְּנֵי שֶׁהֵעֲלוּ אוֹתָהּ בְּדָמִים, וְהָיָה הַמְעַט שֶׁל אוֹתוֹ שֵׁבֶט שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק מוּעָט שָׁוֶה בְּדָמִים אֶל הַחֵלֶק הָרַב שֶׁהָיָה נוֹתֵן לַלְוִיִּם אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט אֲשֶׁר חֶלְקוֹ רַב הַכַּמּוּת.

פסוק כה

עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. כְּבָר בֵּאֵר שֶׁהַגְּלוּת הִיא עַל הַשּׁוֹגֵג, וּבִהְיוֹת מִינֵי הַשְּׁגָגוֹת בִּלְתִּי שָׁוּוֹת, כִּי מֵהֶם קְרוֹבוֹת לְאֹנֶס וּמֵהֶן קְרוֹבוֹת אֶל הַמֵּזִיד, נָתַן לַגָּלוּת זְמַן בִּלְתִּי שָׁוֶה בְּכָל הַשּׁוֹגְגִים, כִּי מֵהֶם שֶׁתִּהְיֶה שִׁגְגָתוֹ מְעַט קֹדֶם מִיתַת הַכֹּהֵן, וּמֵהֶן שֶׁיְּמוּת הָרוֹצֵחַ בַּגָּלוּת קֹדֶם שֶׁיְּמוּת הַכֹּהֵן, וְזֶה בְּמִשְׁפַּט הָאֵל יִתְבָּרַךְ הַיּוֹדֵעַ וְעַד שֶׁיְּעַנְוֵשׁ אֶת הַשּׁוֹגֵג כְּפִי מַדְרֵגַת שִׁגְגָתוֹ, כְּאָמְרוֹ "וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ" (שמות כא:יג).

פרק לו

פסוק ב

בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל. וּבִהְיוֹת לְאֵיזֶה שֵׁבֶט חֵלֶק בִּתְחוּם חֲבֵרוֹ, לֹא יִתְאַמֵּת הַגּוֹרָל לַשֵּׁבֶט הֶחָסֵר כְּשֶׁיִּפּוֹל עַל כָּל גְּבוּל הַשֵּׁבֶט, וְכֵן לַנּוֹסָף לֹא יִתְאַמֵּת אִם לֹא יוֹסִיף עַל גְּבוּלוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק אֲשֶׁר לוֹ בִּתְחוּם חֲבֵרוֹ.

פסוק ד

וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגו' יִגָּרַע נַחֲלָתָן. וְגַם בִּהְיוֹת שֶׁלֹּא נִכְבּוֹשׁ עַתָּה כָּל הָאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ (שמות כג:ל) "מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ", וְיִצְטָרֵךְ כָּל שַׁבָּט וְשַׁבָּט לִכְבּוֹשׁ חֶלְקוֹ, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁיִּזְדַּמֵּן שֶׁאֵיזֶה יָחִיד יִמְכּוֹר חֶלְקוֹ לַחֲבֵרוֹ מִשֵּׁבֶט אַחֵר, לֹא יִמָּנַע הַמּוֹכֵר בִּשְׁבִיל זֶה מֵהִשְׁתַּדֵּל עִם שִׁבְטוֹ לִכְבּוֹשׁ, כִּי בַּיּוֹבֵל יָשׁוּב אֵלָיו. אַמְנָם חֵלֶק הַבָּנוֹת שֶׁלֹּא תַחֲזוֹר בַּיּוֹבֵל, לֹא יִשְׁתַּדְּלוּ אַנְשֵׁי הַשֵּׁבֶט לְכָבְשָׁהּ, אוֹ יַנִּיחוּ שָׁם מִיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בִּהְיוֹתוֹ שֶׁל שֵׁבֶט אַחֵר, וּבָכֵן יִגָּרַע כִּבּוּשׁ נַחֲלָתָן מִגּוֹרָל מַטֵּה אֲבוֹתֵינוּ.

פסוק י

כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד. כִּוְּנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָן, כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֶת מֹשֶׁה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִתְאַוּוּ לְאֵלֶּה אֲשֶׁר נָשְׂאוּ לָהֶם.

פסוק יב

מִמִּשְׁפְּחוֹת בְּנֵי מְנַשֶּׁה. מֵאַחַר שֶׁרָאוּ הֱיוֹת כַּוָּנַת הָאֵל יִתְעַלֶּה שֶׁלֹּא תִּסּוֹב הַנַּחֲלָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתַּן לָהֶן רְשׁוּת לְבָחֹר כִּרְצוֹנָן מִכָּל הַשֵּׁבֶט, הֵן בָּחֲרוּ אֶת בְּנֵי דּוֹדֵיהֶן מִכָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ יוֹתֵר קְרוֹבִים.

וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן. וּבָכֵן לֹא הָיְתָה שׁוּם הֶסַּבַּת נַחֲלָה אֲפִלּוּ מִמִּשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה.